

รายงานผลการวิจัย

เรื่อง

รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรทางการเงิน
ชุมชนในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม

Patterns of Strengthening in Organization Performance of Community

Micro-Financial in Saving and Fair Fund Receive

โดย

สุรัชย์ กังวล และ พหล ศักดิ์คะทนต์

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

2559

รายงานผลการวิจัย

เรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรทางการเงินชุมชนในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม
Patterns of Strengthening in Organization Performance of Community Micro-Financial in Saving and Fair Fund Receive

ได้รับจัดสรรงบประมาณวิจัย ประจำปี 2558
จำนวน 140,400 บาท

หัวหน้าโครงการ นายสุรชัย กังวล
ผู้ร่วมโครงการ นายพหล ศักดิ์กะทัศน์

งานวิจัยเสร็จสิ้นสมบูรณ์
26 กุมภาพันธ์ 2559

กิตติกรรมประกาศ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่สนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัย ประจำปี 2558 เพื่อเป็นการพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัย ในการศึกษาวิจัย ค้นคว้าหาองค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อใช้เป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการกับการเรียนการสอนในวิชาที่เกี่ยวข้องกับ องค์การการเงินชุมชน และเป็นประโยชน์ต่อกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการนำรูปแบบหรือผลการวิจัยที่ค้นพบไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม และขอขอบคุณ อาจารย์ ดร.สมคิด แก้วทิพย์ และคุณปรเมศวร์ อริเดช หัวหน้าสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สาขา 1 ที่ช่วยตรวจสอบเนื้อหาความตรงของแบบสัมภาษณ์ และขอขอบคุณ นางสาวจิตรา ชัยสุ พร้อมด้วยประธานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านทุกท่าน ที่ช่วยประสานงานและให้ความอนุเคราะห์ในการประชาสัมพันธ์การเก็บรวบรวมข้อมูลและเอื้ออำนวยความสะดวกในการจัดโครงการ “ศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรทางการเงินชุมชนในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม” เพื่อใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ และนางสาวสุนทรี ทับทิมทอง ซึ่งให้คำปรึกษาในการจัดทำรูปแบบรายงานผลการวิจัย ผู้วิจัยจึงขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณประธานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและประธานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ทุกท่าน ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลพร้อมทั้งได้แสดงความคิดเห็นต่างๆที่เกี่ยวข้องอันเป็นประโยชน์จนกระทั่งทำให้งานวิจัยฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง	ค
สารบัญภาพ	ง
บทคัดย่อ	1
Abstract	3
บทที่ 1 บทนำ	5
ความสำคัญของปัญหา	5
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	9
ขอบเขตของการวิจัย	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	10
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	12
แนวคิดองค์การชุมชนเข้มแข็ง	12
แนวคิดการอำนวยความสะดวกขององค์กรการเงินชุมชน	19
แนวคิดการออม (Saving)	25
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	28
กรอบแนวคิดของการวิจัย	32
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	33
สถานที่ดำเนินการวิจัย	33
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	33
เครื่องมือในการวิจัย	36
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	36
การทดสอบเครื่องมือ	37
การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการศึกษา	38

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	
ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพัฒนาการขององค์กรการเงินชุมชน	40
ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการออมและการให้สินเชื่อ	40
ส่วนที่ 3 รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชน	57
บทที่ 5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการวิจัย	78
อภิปรายผลการวิจัย	97
ข้อเสนอแนะ	97
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	101
เอกสารอ้างอิง	105
ภาคผนวก	107
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม	108
ภาคผนวก ข ภาพการสนทนากลุ่ม	111
	112
	114

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง	35
ตารางที่ 2	แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง	41
ตารางที่ 3	แสดงจำนวนและร้อยละของสมาชิกและคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ	44
ตารางที่ 4	แสดงประเภทการระดมเงินทุนจากสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านฯ	46
ตารางที่ 5	แสดงจำนวนเงินตามประเภทของการระดมเงินทุนจากสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านฯ	46
ตารางที่ 6	แสดงการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากและอัตราดอกเบี้ยเงินกู้	48
ตารางที่ 7	แสดงการปล่อยเงินกู้ตามวัตถุประสงค์การกู้ยืมของแต่ละกองทุนหมู่บ้านฯ	49
ตารางที่ 8	แสดงจำนวนรายและจำนวนเงินตามวัตถุประสงค์การกู้ยืมเงิน	50
ตารางที่ 9	แสดงจำนวนกองทุนหมู่บ้านฯที่ได้รับการส่งใช้คืนเงินกู้	52
ตารางที่ 10	แสดงจำนวนเงินและจำนวนรายของสมาชิกที่ทำการส่งใช้คืนเงินกู้	52
ตารางที่ 11	แสดงจำนวนและร้อยละของผลประกอบการกองทุนหมู่บ้านฯในรอบปีบัญชีที่ผ่านมา	53
ตารางที่ 12	แสดงการจัดสรรผลตอบแทนจากการดำเนินงานในรอบปีที่ผ่านมา	55
ตารางที่ 13	แสดงระดับความเข้มแข็งด้านทุนทางสังคม	58
ตารางที่ 14	แสดงระดับความเข้มแข็งด้านเครือข่าย	62
ตารางที่ 15	แสดงระดับความเข้มแข็งด้านภาวะผู้นำ	65
ตารางที่ 16	แสดงระดับความเข้มแข็งด้านการมีส่วนร่วม	68
ตารางที่ 17	แสดงระดับความเข้มแข็งด้านการกระบวนการบริหารจัดการ	71
ตารางที่ 18	แสดงระดับความเข้มแข็งด้านการออมและด้านการให้สินเชื่อ	74
ตารางที่ 19	แสดงระดับความเข้มแข็งด้านสวัสดิการ	76
ตารางที่ 20	แสดงภาพรวมของระดับความเข้มแข็งของกองทุนหมู่บ้านฯ	77
ตารางที่ 21	แสดงข้อมูลเชิงคุณภาพที่เป็นสาระสำคัญที่สรุปได้จากข้อมูลการสนทนากลุ่ม	91

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 1	กรอบแนวคิดของการวิจัย	32
ภาพที่ 2	การสนทนากลุ่ม ตามโครงการวิจัย “ศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรทางเงินชุมชนในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม”	115

รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรทางการเงินชุมชนใน
ด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม

Patterns of Strengthening in Organization Performance of Community
Micro-Financial in Saving and Fair Fund Receive

สุรัชย์ กังวล¹ และพหล ศักดิ์กะทัศน์²
Surachai Kungwon¹ and Phahol Sakkatat²

¹คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จ.เชียงใหม่ 50290

²คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จ.เชียงใหม่ 50290

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการขององค์กรการเงินชุมชน 2) ศึกษาความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการออมและการให้สินเชื่อ ขององค์กรการเงินชุมชน และ 3) ศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการออมและการให้สินเชื่อ ขององค์กรการเงินชุมชน โดยการวิจัยเชิงปริมาณ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 9 อำเภอ 345 หมู่บ้าน (กองทุน) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมคือ แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการทดสอบความตรงของเนื้อหาและความเชื่อมั่น สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าฐานนิยม ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการสนทนากลุ่มกับประธานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับอำเภอ จำนวน 10 อำเภอ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา สรุปและตีความหมายของข้อค้นพบต่างๆ ผลการวิจัยพบว่า

พัฒนาการขององค์กรการเงินชุมชน (กองทุนหมู่บ้านฯ) ส่วนใหญ่เริ่มเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 โดยจะเปิดทำการเดือนละครั้ง ปัจจุบันจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลแล้วทุกกองทุนและกองทุนที่เข้มแข็งได้ยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชน จำนวน 25 กองทุน โดยจะได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจากธนาคารออมสินมากที่สุด ส่วนพัฒนาการด้านจำนวนสมาชิก ซึ่งเมื่อเริ่มก่อตั้งจะมีจำนวนสมาชิก เฉลี่ย 122 คนต่อกองทุน ปัจจุบันจะมีจำนวนสมาชิก เฉลี่ย 175 คนต่อกองทุน และมีคณะกรรมการ เฉลี่ย 10.5 คนต่อกองทุน การระดมเงินออมส่วนใหญ่ได้จากประเภทเงินออมสัจจะมากที่สุด การกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากทุกประเภท ร้อยละ 3 ต่อปี อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ปกติ ร้อยละ 6.0 ต่อปี (ค่าฐานนิยม) และส่วนใหญ่กองทุนจะปล่อยเงินกู้เพื่อ

วัตถุประสงค์ด้านการค้าขายมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านเกษตรกรรม สมาชิกมีการส่งใช้เงินกู้ตามสัญญา (หนี้ปกติ) จำนวน 344 กองทุน ผลประกอบการในรอบปีบัญชีที่ผ่านมาได้รับกำไรสุทธิจำนวน 334 กองทุน โดยมีกำไรสุทธิเฉลี่ย 122,867.62 บาทต่อกองทุน

ความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการออมและการให้สินเชื่อ อันประกอบด้วย 1) ทูทางสังคม 2) เครือข่าย 3) ภาวะผู้นำ 4) การมีส่วนร่วม 5) กระบวนการบริหารจัดการ 6) การออมและการให้สินเชื่อ และ 7) ศักยภาพนั้น โดยภาพรวมระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับมากที่คะแนนเฉลี่ยรวม 3.61

รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการออม ได้แก่ 1) กองทุนต้องสร้างภาพลักษณ์ของตัวคณะกรรมการในการเป็นผู้นำที่ดี เสียสละ ซื่อสัตย์ อุทิศตนในการทำงานและรู้บทบาทหน้าที่ 2) กองทุนต้องทำการสร้างความเชื่อมั่น ความน่าเชื่อถือ สร้างศรัทธา ในการบริหารงานของกองทุนอย่างโปร่งใส 3) กองทุนต้องยึดระเบียบ ข้อบังคับอย่างเคร่งครัดในเรื่องการระดมทุน 4) กองทุนต้องทำการประชาสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอและต้องชี้ให้สมาชิกเห็นถึงประโยชน์จากการออม 5) กองทุนควรใช้กลยุทธ์ “การกู้แบ่งออม” คือ การบังคับให้สมาชิกฝากเงินกับกองทุนเมื่อต้องการเงินกู้ 6) กองทุนต้องสร้างวินัยทางการเงินให้กับสมาชิก และ 7) สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการร่วมประชุม ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์กับกองทุน

สำหรับรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการให้สินเชื่อ ได้แก่ 1) กองทุนต้องมีผู้นำที่ดี เสียสละ ซื่อสัตย์ อุทิศตนในการทำงานและรู้บทบาทหน้าที่ของตน 2) สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกับกองทุน 3) การวิเคราะห์สินเชื่อต้องทำอย่างมีประสิทธิภาพ 4) คณะกรรมการต้องพิจารณาให้เงินกู้ตามความต้องการหรือตามวัตถุประสงค์ที่จะนำไปใช้ประกอบอาชีพเพื่อก่อให้เกิดรายได้จริงๆ 5) กองทุนต้องทำการติดตามหนี้อย่างสม่ำเสมอ 6) สร้างวินัยทางการเงินให้แก่สมาชิก 7) กองทุนต้องแนะนำให้สมาชิกผู้กู้ทำประกันความเสี่ยง และ 8) การรับสมาชิกใหม่ กองทุนต้องพิจารณาโดยยึดระเบียบ ข้อบังคับในการรับเข้าเป็นสมาชิกอย่างเคร่งครัด คือการให้โอกาสทุกคนเข้ามาเป็นสมาชิกได้

คำสำคัญ: องค์การเงินชุมชน กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ความเข้มแข็ง

Abstract

This research aimed to studies: 1) the development of a community financial organization; 2) strength of the managerial administration related to savings and credit offering of the community financial organization; and 3) strengthening pattern on savings and credit offering of community financial organization. The study was conducted based on the opinions of 9 districts, 345 villages (Funds) in Chiang Mai province. Research tools included a set of questionnaires, interviews, and descriptive statistical analysis by using percentage, mean, mode, and standard deviation. In terms of the qualitative data, we focus on group discussion collected from 10 district presidents of Villages Fund networks.

Research results showed that majority of the village funds had begun to operate since 2001, which operate once a month. Nevertheless, all of the village funds nowadays have already registered as a juristic person, with 25 sturdy village funds supported by Government Saving Bank. At the beginning of establishment, the averages of member were around 122 members per village funds and increase regularly almost 175 members per village funds with 10.5 committee members these days. The most savings assembly was obtained by Satcha saving, the interest rate fixed at three percent per year for all type of deposit accounts and six percent per year (mode) for loan account. The village funds released loans for commerce and agriculture respectively. However, from the previous year, 334 members repaid loans in accordance with the contract (normal debts) with the average net profit 122,867.62 baths per village fund.

The managerial administration in savings and credit offered mean score 3.61, this consisted: 1) social capital 2) networks 3) leadership 4) participation 5) managerial administration procedures 6) savings and credit offering and 7) welfare.

Furthermore, the village fund's savings strengthening pattern were consisted by: 1) good leadership with sacrifice, honestly, work performance and perception on their roles and duties 2) construct reliability, trustworthiness, faith, and accountable task management 3) hold rules and regulations strictly in terms of fund assembly 4) saving advantages announcement 5) the loaning and saving strategy, which members may enforced to deposit while loaning 6) construct savings discipline and 7) all members must participate in the meeting, planning, implementation, and benefit sharing.

In addition, the strengthening pattern on access to fair fund sources and credit offering were as follows: 1) the village fund have good leaders with sacrifice, honesty, and perception on their roles and duties 2) members must participate in every activities that arranged by the village funds 3) the efficiency of credit analyzed 4) the consideration of loans in accordance with their purposes 5) always follow members' debts 6) financial discipline must be constructed for all members 7) risk insurance suggestion for members who got a loan and 8) village funds should follow the rules and regulations that give others an opportunities to be membered.

Key words: Micro-Financial, Village and Urban Community Fund, Strength

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติใหม่ โดยมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ของการพัฒนาใหม่ โดยเฉพาะการกำหนดนโยบายเร่งด่วนที่จะเริ่มดำเนินการในปีแรก ก็คือ การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งเงินทุนสนับสนุนสินเชื่อรายย่อย โดยเฉพาะสินเชื่อเพื่อประกอบอาชีพให้แก่ประชาชนผู้มีรายได้น้อย และได้กำหนดนโยบายระยะการบริหารราชการ 4 ปี ของรัฐบาล ในประเด็นที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่งก็คือ นโยบายเศรษฐกิจมหภาค โดยได้ระบุความสำคัญถึงการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ซึ่งพัฒนาการของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่กล่าวถึงองค์การการเงินชุมชน

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) และต่อเนื่องจนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์การพัฒนาใหม่ โดยให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคน ทั้งในฐานะผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาและเป็นผู้ได้รับประโยชน์หรือผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนา จึงมุ่งเน้นการพัฒนาแบบองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” (people centered development) และมีกระบวนการที่บูรณาการทุกด้านในการเชื่อมโยงกัน เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทยและสังคมไทย (กองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2546: 76) ซึ่งแผนการพัฒนาประเทศทั้ง 2 ฉบับได้พยายามแก้ไขปัญหาค่าความยากจน และคำนึงถึงโอกาสให้คนจนได้เข้าหาแหล่งทุนมาโดยตลอด

นอกจากนั้น โดยเฉพาะแผนพัฒนาฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ยังให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศหลังวิกฤต ที่เกิดขึ้นเมื่อกลางปี 2540 และสร้างฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็ง ยั่งยืน พึ่งตนเองได้ ทำให้ประเทศมีภูมิคุ้มกันและเศรษฐกิจของประเทศมีความมั่นคงและมีเสถียรภาพมากขึ้น โดยเฉพาะการมุ่งแก้ไขเรื่องที่เป็นเร่งด่วน 3 เรื่อง ประกอบด้วย 1) การแก้ปัญหาค่าความยากจน เพื่อช่วยให้คนยากจนและคนด้อยโอกาสสามารถพึ่งตนเองได้ 2) สร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจฐานราก เพื่อช่วยให้คนส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และ 3) เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เพื่อช่วยสร้างรายได้ของประเทศให้เพิ่มขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546: 20)

สำหรับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้เน้นการเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข มุ่งเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคมบนฐานของความมีเหตุผล ดำรงชีวิตอย่างมั่นคงทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน โดยพัฒนาระบบการคุ้มครองหรือสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งทุน เพื่อการประกอบอาชีพและรายได้อย่างทั่วถึง และการเพิ่มประสิทธิภาพและความครอบคลุมของการให้บริการขององค์กรการเงินชุมชน ระบบการเงินฐานรากให้สามารถสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้เข้มแข็ง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556: 93-94) (ระบบออนไลน์)

ส่วนการพัฒนาในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายนอกและภายในประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะข้อผูกพันที่จะเป็นประชาคมอาเซียนในปี 2558 จึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้นมาใช้ในการเตรียมความพร้อมให้แก่คน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม สามารถพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไปเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทยตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและตามยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม ให้ความสำคัญกับการสร้างคามมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทยควบคู่กับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเอง มุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556: 10) (ระบบออนไลน์) ซึ่งการศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมขององค์กรการเงินชุมชนนั้น เพื่อให้บุคคลก็คือ ประธาน คณะกรรมการหรือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชน (กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง) ได้รับการพัฒนาโดยมีรูปแบบในการเสริมสร้างความเข้มแข็งอันจะนำมาซึ่งการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันก่อให้เกิดความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชนและเป็นที่พึงของชุมชนในการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมได้อย่างยั่งยืน

จากการที่คนกลุ่มใหญ่ของประเทศไม่มีเงินทุนของตนเอง ส่งผลให้เกิดการขาดโอกาสในการยกระดับชีวิต ไม่มีเงินทุนเพื่อใช้เป็นทุนในการประกอบอาชีพ ไม่มีโอกาสใช้บริการทางการเงินของสถาบันการเงินหลักได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากมีอาชีพรายได้ไม่แน่นอน ขาดหลักทรัพย์ค้ำประกันและขั้นตอนการเข้าถึงบริการยุ่งยากซับซ้อน ทำให้ต้องพึ่งแหล่งเงินกู้นอก

ระบบ ซึ่งอัตราดอกเบี้ยสูง ถูกการเอารัดเอาเปรียบทางการเงินไม่สามารถล้มตาอำปากในการดำรงชีวิตอยู่ได้ ส่งผลทำให้ชุมชนต้องพึ่งพาตนเองโดยการร่วมกันจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ชุมชนหลายแห่งได้คิดจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านฯ กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์การเกษตร กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นต้น ซึ่งกองทุนหมู่บ้านฯถือเป็นองค์กรการเงินชุมชนอีกแห่งหนึ่งที่ได้ก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 เพื่อช่วยเหลือด้านการเงินและสวัสดิการของชุมชนกันเอง โดยสมาชิกในชุมชนเป็นเจ้าของแต่การดำเนินงานมักประสบกับปัญหาการขาดประสบการณ์และไม่มีรูปแบบในการบริหารจัดการด้านการเงินและด้านสินเชื่อ โดยเฉพาะปัญหาการขาดสภาพคล่องทางการเงิน ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจของกองทุนหมู่บ้านฯ

จากรายละเอียดข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ความยากจนและช่องว่างแห่งการพัฒนา ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคมยังคงเป็นปัญหาวิกฤตที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ การขาดโอกาสที่จะเข้าถึงแหล่งเงินในระบบเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง ของปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้น (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2546) ซึ่งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐบาลสำหรับมุ่งแก้ไขปัญหาคความยากจนของประชาชน เพื่อให้ชุมชนนั้นสามารถที่จะเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมได้ เพื่อนำเงินทุนนั้นไปเป็นทุนประกอบอาชีพ เป็นค่ารักษาพยาบาล และการศึกษาของบุตร และที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือ เป็นสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิกและชุมชนนั้น ๆ เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนอยู่ในหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยให้ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองบริหารจัดการกันเอง ซึ่งนโยบายดังกล่าวจึงเป็นเสมือนเครื่องมือในการพัฒนา “คน” และ “การเรียนรู้” เพื่อนำไปสู่การเสริมสร้าง “ความเข้มแข็ง” ของหมู่บ้านและชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2547: 1)

ซึ่งปัจจุบันรัฐบาลโดยการนำของ ฯพณฯ นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาเมื่อวันอังคารที่ 23 สิงหาคม 2554 ในการกำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน ระยะเร่งด่วน ที่จะเริ่มดำเนินการในปีแรก ในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่เป็นธรรม สนับสนุนสินเชื่อรายย่อย โดยเฉพาะสินเชื่อเพื่อการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชนผู้มีรายได้น้อย รวมถึงเพิ่มสวัสดิการของรัฐ เพื่อดูแลสังคมในชุมชน จัดหาแหล่งทุนให้แก่ผู้ประกอบการและประชาชน โดยเพิ่มเงินกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองอีกแห่งละ 1 ล้านบาท ซึ่งคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (กทบ.) ในคราวประชุมครั้งที่ 2/2554 เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2554 โดยรองนายกรัฐมนตรี (นายกิตติรัตน์ ณ ระนอง) ในฐานะประธานกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ได้เห็นชอบให้ดำเนินโครงการเพิ่มทุนกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ระยะที่ 3 โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อสร้างโอกาสการ

เข้าถึงแหล่งเงินของประชาชนและรองรับความต้องการเงินทุน เพื่อการประกอบอาชีพอย่างหลากหลาย 2) เพื่อให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีเงินทุนหมุนเวียนและดอกผลที่จะนำไปใช้ในการสร้างสวัสดิภาพ สวัสดิการ รวมถึงประโยชน์ส่วนรวมให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองได้มากขึ้น และ 3) เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ของหมู่บ้านและชุมชนเกิดการเกื้อกูลคู่เศรษฐกิจระดับมหภาคของประเทศให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน (สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2556) [ระบบออนไลน์]

อย่างไรก็ตามจากการติดตามผลการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พบว่า ประสบกับปัญหาด้านการบริหารจัดการ ทำให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองหลายแห่งเกิดการขาดสภาพคล่อง และสถานภาพทางการเงินของกองทุนฯลดน้อยลงไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้กองทุนฯขาดความเข้มแข็งในการเป็นที่พึ่งของชุมชน การขาดประสิทธิภาพ การจัดการสมาชิกไม่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ปัญหาภาวะผู้นำ และสมาชิกขาดความรู้ความเข้าใจต่อเป้าหมายและผลประโยชน์ที่แท้จริงต่อกิจกรรม (บุญช่วย อุณชัยศรี และจารุรัฐ จงพุดศิริ, 2548: 2) ซึ่งส่งผลให้คนในชุมชนส่วนใหญ่ที่เป็นสมาชิกต้องประสบกับปัญหาไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้และทำให้ไม่ได้รับสวัสดิการช่วยเหลือจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองอีกต่อไป อีกทั้งยังขาดความเข้มแข็งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ คุณภาพมาตรฐานชีวิตตกต่ำ เกิดปัญหาความยากจนและเป็นปัญหาของประเทศ ซึ่งอาจจะส่งผลต่อความยั่งยืนของกลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในอนาคต หากไม่มีการแก้ไข

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาหารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำองค์กรการเงินชุมชนไปสู่ความสำเร็จในระยะยาว โดยการดำเนินการที่มีรูปแบบจะเพิ่มโอกาสที่จะได้รับผลที่ดีและลดโอกาสที่องค์กรการเงินชุมชนจะได้รับผลในทางที่ไม่ดี โดยการควบคุมหรือลดสาเหตุของความเสี่ยงในการดำเนินงานได้

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา เรื่องรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม โดยต้องการเป็นจุดเริ่มต้นที่จะช่วยกระตุ้นให้องค์กรการเงินชุมชนหันมาให้ความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานด้านการเงินและสินเชื่อมากยิ่งขึ้น โดยต้องมีการวางรูปแบบการบริหารจัดการ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้มีประสิทธิภาพ และมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการทำงาน ซึ่งจะส่งผลต่อความน่าเชื่อถือในด้านการเงินขององค์กรการเงินชุมชน รวมไปถึงการป้องกันไม่ให้เกิดหนี้มีปัญหากับลูกหนี้เงินให้กู้ยืมนี้ขึ้น ซึ่งการศึกษาวัยครั้งนี้จะนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการด้านการเงินและสินเชื่อขององค์กรการเงิน

ชุมชน ทั้งนี้ เพื่อให้องค์การการเงินชุมชนเป็นแหล่งทุนที่สำคัญสำหรับชุมชนต่อไปในอนาคตอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการขององค์การการเงินชุมชน
- 2) เพื่อศึกษาความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการออมและการให้สินเชื่อ ขององค์การการเงินชุมชน
- 3) เพื่อศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการออมและการให้สินเชื่อขององค์การการเงินชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหาเป็นการศึกษาเฉพาะ ความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการออมและการให้สินเชื่อขององค์การการเงินชุมชน ซึ่งมีอยู่จำนวน 8 ด้าน ได้แก่ ด้านทุนทางสังคม ด้านเครือข่าย ด้านภาวะผู้นำ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านกระบวนการบริหารจัดการ ด้านการออม ด้านการให้สินเชื่อและด้านสวัสดิการ และการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการออมและการให้สินเชื่อขององค์การการเงินชุมชนเท่านั้น โดยหน่วยการวิเคราะห์ (Unit of analysis) คือ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในจังหวัดเชียงใหม่ (1 กองทุน คือ 1 หมู่บ้าน)

2. ขอบเขตด้านระยะเวลา ทำการศึกษาวิจัยระยะเวลา 1 ปี (ตุลาคม 2557 ถึง กันยายน 2558)

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ เป็นการศึกษาเฉพาะกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่ตั้งและดำเนินกิจการอยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เท่านั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. นำผลการศึกษาในครั้งนี้ไปเผยแพร่และให้บริการวิชาการให้ความรู้แก่ประชาชน นักวิชาการและผู้ที่มีสนใจในเวทีการประชุมวิชาการและเป็นประโยชน์ต่อประชากรกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั่วประเทศและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นที่สำคัญก็คือ คณะกรรมการบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองหรือองค์การการเงิน

ชุมชนหรือสถาบันการเงินชุมชนต่างๆจะสามารถนำองค์ความรู้หรือรูปแบบที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานด้านการออมและด้านสินเชื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพแท้จริง

2. องค์กรการเงินชุมชนหรือกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำผลการศึกษาใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทางหรือรูปแบบในการดำเนินงานบริหารจัดการด้านการออมและด้านสินเชื่อทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้ เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

3. นำองค์ความรู้และผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มาใช้เป็นข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายหรือแผน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้องค์กรการเงินชุมชนหรือกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเกิดความเข้มแข็งและสามารถช่วยขจัดปัญหาความยากจนของประเทศได้

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

1) การเสริมสร้างความเข้มแข็ง หมายถึง การที่องค์กรการเงินชุมชนสามารถทำการบริหารจัดการด้านการออมและการให้สินเชื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพื่อให้องค์กรการเงินชุมชนเกิดความเข้มแข็งสามารถเป็นแหล่งทุนให้กับสมาชิกและชุมชนได้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

2) องค์กรการเงินชุมชน หมายถึง กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่ตั้งและดำเนินกิจการอยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นองค์กรการเงินชุมชนที่สมาชิกเป็นเจ้าของ และบริหารงานโดยสมาชิก มีจุดประสงค์ในการระดมเงินออมเพื่อใช้สำหรับเป็นทุนให้บริการแก่สมาชิกในรูปแบบของสินเชื่อโดยคิดอัตราดอกเบี้ยที่เหมาะสม และไม่เน้นผลกำไรสูงสุด ผลกำไร (ส่วนเกิน) ที่ได้จะถูกจัดสรรเป็นสวัสดิการต่างๆ ให้แก่สมาชิกและชุมชน

3) การเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม หมายถึง 1) วิธีการหรือการดำเนินงานบริหารจัดการในการให้สินเชื่อที่เหมาะสม เช่น การที่สมาชิกและชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้มีส่วนร่วมในการกำหนดหรือแสดงความคิดเห็นโดยการลงมติเห็นชอบต่อที่ประชุมใหญ่ในการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่เหมาะสม โดยอาศัยการออกเสียง 1 คนต่อ 1 เสียง ตามระบอบประชาธิปไตย การได้รับดอกเบี้ยต่ำที่เป็นธรรม การไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน (อสังหาริมทรัพย์) และ 2) การเข้าเป็นสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดเชียงใหม่

4) ความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการ หมายถึง การที่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้มีการเรียนรู้ มีการบริหารจัดการในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีการแก้ไขปัญหาต่างๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา โดยสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งตัวแปรที่ศึกษามีอยู่จำนวน 8 ด้าน ได้แก่ ด้านทุนทางสังคม ด้านเครือข่าย ด้านภาวะผู้นำ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านกระบวนการบริหารจัดการ ด้านการออม ด้านการให้สินเชื่อและด้านสวัสดิการ

5) ความเข้มแข็งด้านการออม หมายถึง การที่สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการระดมทุนร่วมกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เช่น เงินออมทรัพย์ เงินฝากประจำ เงินออมสัจจะ และการถือหุ้น เป็นต้น

6) ความเข้มแข็งด้านสินเชื่อ หมายถึง การที่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองสามารถปล่อยเงินให้สมาชิกกู้ยืมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถูกต้องตามระเบียบ ข้อบังคับและตามมติที่ประชุมใหญ่ เกิดปัญหาหนี้เสียหรือหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้น้อยที่สุด และผลตอบแทนที่ได้รับนำกลับไปเป็นสวัสดิการสู่สมาชิกและชุมชนได้

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรทางการเงินชุมชนในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม ครั้งนี้ได้มีการตรวจสอบเอกสารและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยครอบคลุมเนื้อหา ดังนี้

1. แนวคิดองค์กรชุมชนเข้มแข็ง
2. แนวคิดการอำนวยความสะดวกขององค์กรการเงินชุมชน
3. แนวคิดการออม (Saving)
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดองค์กรชุมชนเข้มแข็ง

1.1 ความหมายของความเข้มแข็ง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544: 18) ได้ให้ความหมาย ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการ และการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่าย หรืออื่น ๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคมด้วย อ้อยทิพย์ เกตุจอม (2556: ระบบออนไลน์) กล่าวว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” คือ ชุมชนที่มีศักยภาพ มีความรัก ความสามัคคี จงรักภักดีต่อชุมชน ทุกคนใฝ่เรียนรู้ มุ่งพัฒนาตนเองให้มีพลังความคิด พลังสติปัญญา เพื่อการพึ่งพาตนเองได้ในทุกด้าน รู้จักวางแผนจัดการทรัพยากร แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนได้ด้วยตนเอง ทุกคนมุ่งหวังประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ชุมชนมีเสถียรภาพ มีสันติสุข เพราะในชุมชนมีคุณธรรมนำชีวิต

1.2 ลักษณะของ “ชุมชนเข้มแข็ง” มีดังนี้

(1) สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไข ปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

(2) สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน

(3) มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ซึ่งขับเคลื่อนโดยผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้แก่มวลสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้

(4) สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนด วิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนา ของชุมชนผ่านกระบวนการของชุมชน

(5) สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน

(6) มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการ พึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกคน และหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

(7) การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง ได้มากที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป

(8) มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้าน ชุมชนอื่น ท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่น ๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่า เทียมกัน

(9) เป็นชุมชนเรียนรู้ (Learning Organization) คือ เป็นชุมชนที่ตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ รวมทั้งการเพิ่มพูนความรู้บางด้านที่ จำเป็น เช่น ด้านอาชีพ ด้านการเมือง การปกครอง ให้กับชุมชนอย่างครอบคลุมและลึก การเรียนรู้ที่ เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ การลงมือทำการร่วมมือทำเป็นกลุ่ม เป็นความรู้จริง ผลการเรียนรู้จะ เป็นพลังปัญญา พัฒนาชุมชนของตนได้

(10) เป็นชุมชนที่รู้จักจัดการตนเอง (Common Management) คือ สามารถ ดำเนินการในสิ่งเหล่านี้ได้

- การวางแผน (Planning)

- การจัดองค์กรการจัดการ (Organizing) คือ การเตรียมการเพื่อดำเนินการ ตามแผนข้อแรก เตรียมคน เตรียมวัสดุอุปกรณ์ เตรียมเงิน ฯลฯ

- ลงมือดำเนินการตามแผน (Implementing) คือ การเอาแผนเอาโครงการมา วางแล้วปฏิบัติตามขั้นตอนจนกว่าจะเสร็จงาน

- การประเมินผล (Evaluating) สิ่งที่ต้องคำนึงควบคู่ไปกับการดำเนินงานตามแผน คือ การกำกับงาน (monitoring) เพื่อให้แน่ใจว่า งานเริ่มดำเนินการตามเป้าหมายหรือมีปัญหายังไงบ้าง ควรแก้ไขอย่างไร และเมื่องานสำเร็จแล้วควรมีการประเมินผลงานอีกครั้ง

(11) เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) ซึ่งการมีจิตวิญญาณนี้ อาจแสดงได้หลายอย่าง เช่น การมีสมาชิกที่มีความผูกพันรักดีกับชุมชน รู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน มีผลประโยชน์ในปัจจุบันหรือในอนาคตร่วมกันกับชุมชน หลาย ๆ สิ่งนี้ทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจ พร้อมที่จะเจริญเติบโตหรือเสื่อมสลายตามสภาพสิ่งแวดล้อมและร่างกายได้

(12) เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) คือ คนในชุมชนมีความสุข มีคุณธรรม มีคุณภาพ สันติภาพ เป็นผลของหลายสาเหตุ เช่น คนในชุมชนมีความสุข มีความสมดุลในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ประองคองรู้รักสามัคคี รู้จักการจัดการชุมชน มีผู้นำ คือ มีพลังในการวางแผนเพื่อชุมชน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549: 105) กล่าวว่าลักษณะชุมชนเข้มแข็ง (civil society) มีลักษณะสำคัญ 5 ประการ นั่นคือ

- (1) เป็นองค์การเรียนรู้ (learning organization)
- (2) เป็นองค์การที่มีและใช้วิธีการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ (management)
- (3) มีกลุ่มคนที่รักดีและอุทิศตนทำงานเพื่อส่วนรวม (spirituality)
- (4) เป็นองค์การที่เห็นคุณค่าของธรรมชาติ (nature awareness)
- (5) เป็นองค์การที่มีสันติภาพ (peaceful) ผู้คนในองค์การมีความสามัคคีและมีความสุข

1.3 องค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนเข้มแข็ง

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของแต่ละชุมชนจะอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และใช้ทุนทางสังคมในการจัดการเพื่อเอาชนะปัญหาที่ชุมชนต้องเผชิญ เมื่อชุมชนมีปัญหาก็จะรวมกลุ่มเพื่อระดมทรัพยากรในชุมชนมาใช้ร่วมกัน โดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านสังคม มิติทางด้านวัฒนธรรม และมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่เท่ากัน หรืออาจจะพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น นอกจากนี้เงื่อนไขและกระบวนการนำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติก็มีความแตกต่างกันไป จากการดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและภาคีการพัฒนาต่าง ๆ ได้พยายามให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งคณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไข

ปัญหาวิกฤติ คณะอนุกรรมการภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ ได้ให้ความเห็นชอบองค์ประกอบและลักษณะของชุมชนเข้มแข็งไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544: 19-21)

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง จะประกอบด้วย

- (1) มีบุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
- (2) มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก
- (3) มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักและเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน
- (4) มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ
- (5) มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
- (6) มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเป็นแนวราบ และติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ
- (7) มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- (8) มีการจัดการบริหารงานกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
- (9) มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

ธีระพงษ์ แก้วหาญ (2543: 62-65) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนเข้มแข็ง ดังนี้

1) อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วม ฐานรากทางวัฒนธรรมอันเป็นทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชนและอุดมการณ์ร่วม จะเป็นเครื่องมือที่สำคัญช่วยยึดเหนี่ยวคนในชุมชนและความเป็นชุมชน นอกจากนี้ การมีวิสัยทัศน์ โดยเฉพาะวิสัยทัศน์ในการพัฒนาไปสู่เป้าหมายคุณภาพชีวิตที่ดีหรือค่านิยมสุภาพดีจะเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ทุกคนเกิดจิตสำนึกและร่วมในกิจกรรมการพัฒนา อีกทั้งการเชื่อมั่นในศักยภาพของคนในชุมชน การมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทั้งตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ทำให้เกิดความสุขในการกระทำ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเกิดอำนาจที่เป็นอำนาจสาธารณะเป็นของทุกคนและเป็นของชุมชน

2) การจัดองค์กรและการบริการจัดการ ความเข้มแข็งของชุมชนส่วนหนึ่งสะท้อนภาพโดยความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ซึ่งประเด็นสำคัญของความเข้มแข็งนี้ คือ

(1) การจัดองค์กรที่ก่อให้เกิดกิจกรรมและความร่วมมือ ซึ่งหมายถึง รูปแบบการจัดองค์กรที่เหมาะสม มีการแบ่งบทบาทหน้าที่และประสานเครือข่ายเพื่อการกระจายภาระงานพัฒนาไปสู่กลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายหรือกิจกรรมที่กระทำร่วมกัน

(2) มีการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดี โดยสามารถระดมทรัพยากรทั้ง คน วัสดุ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

(3) กระบวนการแผนมีประสิทธิภาพ เกิดการมีส่วนร่วมจากชุมชนหรือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยนัยของกระบวนการแผนนี้เริ่มตั้งแต่ การเลือกใช้ข้อมูลที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสาธารณะ (Civic Infrastructure) อันหมายถึง ความสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร นำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้อง การส่งเสริมความร่วมมือของสาธารณชนในการร่วมปฏิบัติ ร่วมกำหนดนิยามหรือกฎเกณฑ์ในความสำเร็จและการติดตามตรวจสอบ ประเมินผล

3) การมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง เป็นภาพของควมมีชีวิตชีวาของชุมชนและแสดงถึงการขยายกิจกรรมหรือเครือข่ายสมาชิก รวมทั้งความสามารถให้เข้าร่วมอย่างหลากหลายมากขึ้น ทั้งกิจกรรม กลุ่มคน และองค์กร นอกจากนี้ ยังแสดงถึงการสร้างสรรค์นวัตกรรมหรือกิจกรรมใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งถือเป็นกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์แก่นูชนหรือคนรุ่นถัดไปในการรับช่วงต่อภาระงานของชุมชน

4) ทุน เป็นที่น่ายินดีที่สังคมได้ให้ความสำคัญกับทุนที่เป็นทั้งทุนในเชิงกายภาพ เช่น ทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะผู้นำด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่และมีความหลากหลายในชุมชน ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตลอดจนบุคคลผู้ที่มีศักยภาพและมีสำนึกความรับผิดชอบ ต่อส่วนรวมในฐานะความเป็นพลเมือง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และพร้อมที่จะลงมือกระทำ หรือทุนที่เป็นตัวเงิน วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทุนที่เป็นทุนทางวัฒนธรรม อันเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เป็นประสบการณ์ การเรียนรู้ ส่วิถีการปฏิบัติและร้อยรัดผู้คนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

5) เครือข่ายความร่วมมือ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ทุนเพื่อน ซึ่งเครือข่ายความร่วมมือนี้จะทำให้มีความหลากหลายทั้งกิจกรรมและองค์กร หรือกลุ่มคนที่เข้าร่วมพัฒนา เครือข่ายความร่วมมือที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกชุมชนนี้จะก่อให้เกิดอำนาจต่อรองและการพัฒนากิจกรรมสาธารณะร่วมกัน ภายใต้กิจกรรมสาธารณะดังกล่าว จะทำให้มีการติดต่อสื่อสาร มีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นสาธารณะมากขึ้น มีการประมวลความคิด การตัดสินใจ และนิยามสถานการณ์ปัญหา หรือกำหนดกฎเกณฑ์การพัฒนาาร่วมกัน อีกทั้งมีการพบปะและสนทนากับ “คนแปลกหน้า” เพื่อตั้ง

เอาประสบการณ์ แนวนร่วม และทรัพยากรเพื่อประสานผลประโยชน์แก่ชุมชน เครือข่ายความร่วมมือนี้จะส่งเสริมให้ชุมชนเป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง และเกิดจิตสำนึกร่วมในความเป็นชุมชน ท้องถิ่น และสำนึกสาธารณะเพื่อสังคมโดยรวม

6) สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง อำนาจที่เกิดขึ้นจากความเป็นชุมชน เป็นอำนาจสาธารณะที่ก่อให้เกิดสิทธิตามมา เช่น สิทธิในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น สิทธิในการกำหนดยุทธศาสตร์และกระจายผลประโยชน์ทางการพัฒนาอย่างเป็นธรรมแก่ประชาชนคนในชุมชน นอกจากนี้ อำนาจสาธารณะที่มีอยู่ทั้งในตัวบุคคลและชุมชนนี้จะเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมกลไกตลาด การเงิน กฎหมาย การปกป้องคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของประชาชน

7) เกิดการยอมรับจากสังคมภายนอก ซึ่งแสดงถึงสถานภาพหรือศักยภาพของชุมชนจนเป็นที่ยอมรับจากภายนอก และสิ่งนี้จะเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในขีดความสามารถและศักยภาพของชุมชนมากขึ้นและบอกได้ว่า “ประชาคมหรือความเป็นชุมชนที่มีสำนึกแห่งการพัฒนาเพื่อส่วนรวม คือคำตอบของการพัฒนา” ความเป็นชุมชนเหล่านี้ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดเทคโนโลยีซึ่งกันและกันเป็นเครือข่ายทางสังคมหรือการพัฒนาในระดับมหภาคมากขึ้น

1.4 ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน

ธีระพงษ์ แก้วหาญ (2543: 50-55) ได้กล่าวว่า ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน มีการนำมิติด้านวัฒนธรรมมาผสมผสานในการทำกิจกรรม เพราะการมีรากฐานทางวัฒนธรรมจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้สามารถสร้างองค์กรชุมชนที่มีคุณภาพได้

1. มีประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อปัญหา
2. มีการจัดกลุ่ม
3. มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้
4. มีผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกและชุมชน
5. มีการกระจายผลประโยชน์แก่สมาชิกอย่างยุติธรรม
6. ได้รับการยอมรับนับถือจากองค์กรภายนอก
7. มีการขยายผล ขยายกิจกรรม และขยายเครือข่ายสมาชิกรวมถึงความร่วมมือ

ธีระพงษ์ แก้วหาญ (2546: 60-61) ได้กล่าวถึง ความเข้มแข็งของชุมชนและตัวบ่งชี้ไว้ดังนี้ กลุ่มองค์กรมีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการสาธารณะของหมู่บ้าน ชุมชน โดยเฉพาะการร่วมตัดสินใจ การวางแผน ดำเนินการ ระดมทรัพยากร และติดตามประเมินผล โดยภายใต้การมีส่วนร่วมดังกล่าว ทุกกลุ่มหรือองค์กรมีบทบาทอย่างสำคัญ ความเป็นอิสระและดำเนินการอย่างมี

ชีวิตชีวา ซึ่งอาจพิจารณาความเข้มแข็งจากองค์ประกอบพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่

- 1) อุดมการณ์ และวิสัยทัศน์ร่วม
- 2) การจัดองค์กรและการบริหารจัดการ
- 3) การมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง
- 4) ทูต
- 5) เครือข่ายความร่วมมือ
- 6) สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง
- 7) เกิดการยอมรับจากสังคมภายนอก

นอกจากตัวบ่งชี้จะพิจารณาและอธิบายจากความสามารถในการจัดการและองค์ประกอบพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชนแล้ว อาจนำเอาหลักการพิจารณาถึงพลังสร้างสรรค์ชุมชนใน 6 ประการ คือ พลังคน พลังกลุ่ม พลังทุน พลังธุรกิจ พลังเอื้ออาทร และพลังการเรียนรู้และการสื่อสารมาประกอบใช้ ดังนี้

1. จำนวนประชากรที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มในชุมชนต่อประชากรทั้งหมด
2. จำนวนครอบครัวที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถพึ่งพาตนเองได้และเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มหรือชุมชน
3. จำนวนแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมสาธารณะและเกิดจากการมีส่วนร่วมและริเริ่มโดยชุมชน
4. การจัดการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน เช่น ความถี่ของการพูดคุยเสวนา หรือ สนทนาอย่างพินิจพิเคราะห์ การร่วมกิจกรรมสาธารณะ การกระจายข่าวสาร การร่วมตรวจสอบ ติดตามประเมินผลการพัฒนาและบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้หญิง เด็กและเยาวชน
5. จำนวนผู้นำตามธรรมชาติและจำนวนผู้นำที่มีความรู้ความสามารถต่อประชากร
6. อัตราเพิ่มของจำนวนเงินออมของชุมชน
7. จำนวนองค์กรธุรกิจที่องค์กรชุมชนเป็นเจ้าของและอัตราการเพิ่มของรายได้จากธุรกิจที่องค์กรชุมชนเป็นเจ้าของเหล่านั้น
8. การกระจายสวัสดิการที่เป็นธรรมแก่ประชาชนทุกคนในชุมชนและอัตราเพิ่มของสวัสดิการเพื่อคนในชุมชน
9. จำนวนการเป็นสมาชิกองค์กรภายนอกชุมชนและความสามารถในการประสานงานพัฒนากับภายนอกชุมชน
10. อัตราการเพิ่มขึ้นหรือลดลงรวมทั้งคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนดูแล
11. การเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจของคนในชุมชน
12. ความสามารถของชุมชนในการจัดการกับความขัดแย้ง

1.5 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชนจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับชุมชนนั้นมีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งเพียงใด ทั้งนี้องค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็งนั้นจะต้องมีการเตรียมคนและชุมชนด้วยการเสริมสร้างให้มีความเข้มแข็ง เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกๆ ด้าน โดยมีหน่วยงานทั้งของภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและภาคีการพัฒนาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ สนับสนุนการดำเนินงานการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และมีการเรียนรู้ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้มีกิจกรรมหลักๆ ที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สรุปได้ดังนี้

(1) การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญต่อการปรับวิถีคิดและวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐ จากการเป็นผู้สั่งการมาเป็นผู้สนับสนุนชุมชนในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง

(2) การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคมและสวัสดิการภาพของชุมชน การฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. แนวคิดการอำนวยการสินเชื่อขององค์กรการเงินชุมชน

แนวคิดการอำนวยการสินเชื่อขององค์กรการเงินชุมชนนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอหยิบยกตัวอย่างการอำนวยการสินเชื่อของสหกรณ์เทียบเคียงซึ่งมีลักษณะการทำธุรกรรมทางการเงินที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งธุรกิจสินเชื่อเป็นธุรกิจที่สร้างรายได้หลักและมีความสำคัญมาก ซึ่งพบว่า ผลการดำเนินงานและความสามารถในการทำกำไร (กำไรส่วนเกิน) ส่วนใหญ่ ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งและความมีประสิทธิภาพในการอำนวยการสินเชื่อ ซึ่งส่งผลให้องค์กรการเงินชุมชนและสมาชิกเกิดความพึงพอใจ ร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยการช่วยตนเอง ช่วยเหลือ

ซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขของมวลสมาชิกและสังคม (สำนักพัฒนาธุรกิจ สหกรณ์, 2549)

2.1 ความหมายและลักษณะของสินเชื่อ

สินเชื่อ หมายถึง ความเชื่อถือ ซึ่งให้บุคคลฝ่ายหนึ่งยอมมอบของหรือบริการ หรือเงินจำนวนหนึ่งให้ เพื่อประโยชน์ของบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ชั่วระยะเวลาหนึ่ง

ลักษณะของสินเชื่อ คือ ของหรือบริการ หรือเงินจำนวนหนึ่งในปัจจุบัน แลกเปลี่ยนกับสิ่งที่มีค่าเท่ากันในอนาคตอีกนัยหนึ่งคือ มีการให้เวลาในการชำระหนี้ เช่น การกู้ยืมเงิน ซึ่งมีข้อตกลงให้ลูกหนี้ชำระเงินกู้เมื่อถึงกำหนดในภายหน้าเหล่านี้เรียกว่าการให้เครดิตแก่กัน ผู้ให้กู้ยอมตกลงดังนั้นก็เพราะเชื่อถือในตัวผู้กู้ อาจจะเชื่อว่า ผู้กู้มีทรัพย์สินหรือมีรายได้พอที่จะชำระหนี้ นั้นได้เมื่อถึงกำหนด ตลอดจนเชื่อถือในอำนาจของศาลที่จะบังคับให้เป็นไปตามสิทธิเรียกร้องของตนด้วย

2.2 ประเภทของสินเชื่อ

2.2.1 สินเชื่อเพื่อการบริโภค หมายถึง สินเชื่อที่ผู้บริโภคใช้ไปเพื่อในการซื้อสินค้าหรือบริการ รวมตลอดถึงการกู้ยืมเงินสดเพื่อนำไปใช้ของผู้บริโภคด้วย ซึ่งในที่นี้ผู้บริโภคจะหมายถึง ผู้บริโภคคนสุดท้าย

2.2.2 สินเชื่อเพื่อการธุรกิจ หมายถึง สินเชื่อที่ให้เพื่อนำไปใช้จ่ายในการซื้อวัตถุดิบและเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เพื่อนำไปผลิตสินค้าและบริการ

2.3 สินเชื่อเพื่อการเกษตร

สินเชื่อเพื่อการเกษตร หมายถึง การกู้ยืมของเกษตรกร อาจกู้ยืมเป็นเงินสด สิ่งที่มีความมุ่งหมายทั้งเพื่อธุรกิจ และเพื่อการบริโภค

2.4 ระเบียบว่าด้วยการให้เงินกู้และดอกเบี้ยเงินกู้

กรรมการสหกรณ์การเกษตรทุกคนเป็นผู้ควบคุมและบริหารงานด้านสินเชื่อดังนั้น กรรมการทุกคนควรจะได้ทำความเข้าใจและศึกษาระเบียบว่าด้วยการให้เงินกู้และดอกเบี้ยเงินกู้อย่างแจ่มแจ้ง ซึ่งจะส่งผลทำให้สินเชื่อของสหกรณ์บรรลุวัตถุประสงค์และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.5 การพิจารณาสินเชื่อ

2.5.1 การรับคำขอกู้ เป็นการรับคำขอกู้เงิน แผนความต้องการเงินกู้ของสมาชิกผู้กู้ โดยสมาชิกผู้กู้จะต้องแจ้งความประสงค์พร้อมหลักฐานต่าง ๆ เช่น หนังสือคำขอกู้เงิน สำเนาบัตรประชาชน สำเนาทะเบียนบ้าน หลักประกัน เป็นต้น และสัมภาษณ์สมาชิก

2.5.2 การพิจารณาคำขอกู้ (เบื้องต้น) เพื่อตรวจสอบและสอบสวนข้อมูลรายละเอียดตามแผนความต้องการเงินกู้และหลักฐานการขอกู้เงิน ให้เป็นไปตามระเบียบว่าด้วยการให้เงินกู้และดอกเบี้ยเงินกู้ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ดังนี้ 1) วัตถุประสงค์การใช้เงินกู้ระยะสั้นหรือระยะปานกลาง 2) รายละเอียด และคำชี้แจงเกี่ยวกับแผนงานเกษตรกรรม ที่ต้องการลงทุน ตรวจสอบแผนการลงทุน และคำนวณราคาประเมินของส่วนเพื่อขาย (หักค่าใช้จ่ายในการขาย) 3) จำนวนเงินที่ขอกู้ 4) งวดชำระคืน 5) ประวัติการผลิตทางเกษตรและหนี้เงินกู้ 6) ประเมินการค่าใช้จ่ายตามแผนการลงทุนและประมาณการผลผลิตที่จะได้ตามแผนการลงทุนส่วนเพื่อการขาย และประเมินรายได้(สถาบันการเกษตรควรกำหนดประมาณการสำหรับค่าใช้จ่ายและรายได้ไว้ล่วงหน้า) และควรใช้ข้อมูลจากแหล่งที่เชื่อถือได้ (ถ้ามี) เช่น ข้อมูลจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เป็นต้น 7) หลักประกัน 8) ลงทะเบียนรับคำขอกู้เงิน จัดทำทะเบียนรับคำขอกู้ และ 9) สรุป รวบรวมคำขอกู้ประเภทต่างๆ พร้อมรายละเอียดนำเสนอผู้จัดการคณะกรรมการสินเชื่อและคณะกรรมการดำเนินการตามลำดับ

2.6 การอนุมัติสินเชื่อ

การอนุมัติเงินกู้ เพื่อให้มั่นใจว่าคำขอกู้ของสมาชิก ผู้กู้ทุกรายได้ผ่านการพิจารณาอย่างถูกต้องตามข้อบังคับ ระเบียบคำสั่งต่างๆ ได้แก่ 1) โดยที่ประชุมคณะกรรมการพิจารณาสินเชื่อและหรือเงินกู้ 2) โดยที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการและรายงานการประชุม ควรระบุรายละเอียดของสมาชิกที่ได้รับการอนุมัติ และไม่ได้รับการอนุมัติพร้อมเหตุผล 3) คณะกรรมการผู้มีอำนาจลงนามอนุมัติเงินกู้ และ 4) บันทึกลงทะเบียนรับคำขอกู้เงิน

2.7 การทำสัญญาเงินกู้

การทำหนังสือเงินกู้ระยะสั้น/ปานกลาง เพื่อให้มั่นใจว่า เมื่อมีการอนุมัติเงินกู้แล้ว ได้มีการสัญญากันระหว่างสหกรณ์การเกษตร/กลุ่มเกษตรกรและสมาชิกผู้กู้ และมีการลงนามในเอกสารถูกต้องครบถ้วน และการทำหนังสือสัญญาเงินกู้มิได้ทำก่อนการได้รับอนุมัติเงินกู้

2.8 การจ่ายเงินกู้

การให้สมาชิกผู้กู้ได้รับเงินกู้จากการทำหนังสือเงินกู้ตามวงเงินที่ได้รับอนุมัติอย่างถูกต้องครบถ้วน และปฏิบัติตามข้อบังคับ ระเบียบ และคำสั่งที่เกี่ยวข้อง

- 1) แจ้งสมาชิกผู้กู้ว่าได้รับอนุมัติหรือไม่/นัดสมาชิกผู้กู้รับเงิน
- 2) สมาชิกผู้กู้/สมาชิกผู้กู้ร่วม ลงนามกู้ในหนังสือกู้เงิน
- 3) สมาชิกผู้กู้ลงนามในเอกสารการรับเงินกู้/รับวัสดุทางการเกษตร/สินค้า
- 4) จัดเก็บเงินค้ำหุ้นตามอัตราที่กำหนดในระเบียบ เช่น ร้อยละ 5 ของเงินกู้

5) ลงทะเบียนบัญชีย่อยลูกหนี้เงินกู้ระยะสั้น (การ์ดลูกหนี้รายตัว) สมุดคู่บัญชีเงินกู้

6) บันทึกบัญชีลูกหนี้ เจ้าหนี้ที่บัญชีบันทึกการตั้งบัญชีลูกหนี้ (แยกประเภท และลูกหนี้รายตัว)

2.9 การตรวจสอบเงินกู้

หลังจากที่สมาชิกได้รับเงินไปแล้วประมาณ 1 เดือน ไปตรวจสอบว่าสมาชิกนำเงินไปใช้ตามวัตถุประสงค์ หรือไม่

2.10 การรับชำระเงินกู้

ในระหว่างปีหรือครบกำหนดชำระ สมาชิกผู้กู้ขอชำระเงินกู้ได้รับเงินปันผล เพื่อให้มั่นใจว่าสหกรณ์การเกษตร/กลุ่มเกษตรกรฯ มีการคำนวณตัวเลขอย่างรอบคอบ และได้รับเงินอย่างถูกต้อง ครบถ้วน

2.11 การจัดชั้นลูกหนี้เงินกู้

สหกรณ์อาจใช้วิธีการจัดชั้นสมาชิก เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินธุรกิจของสมาชิก และสามารถสร้างแรงจูงใจ สร้างกติกาให้สมาชิกถือปฏิบัติ โดยมีสิ่งจูงใจเป็นการลดดอกเบี้ย หรือจัดสวัสดิการให้ การจัดชั้นสมาชิก

2.12 การติดตามหนี้เงินกู้

เพื่อให้สหกรณ์มีขั้นตอนการติดตามหนี้ทุกรายอย่างเท่าเทียมกัน โปร่งใส ตามวิธีการที่กำหนด การติดตามหนี้ ควรพิจารณากำหนดวิธีการในการติดตามหนี้จากลูกหนี้แต่ละรายตามความเหมาะสมซึ่งจะมีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้ได้มาก กล่าวคือ

1) ลูกหนี้ที่มีความรับผิดชอบ ใช้วิธีการขอร้อง เป็นการทวงถามแบบบอกกล่าวให้ทราบ

2) ลูกหนี้ที่มีประวัติการชำระหนี้ไม่สม่ำเสมอ ใช้วิธีทวงถาม กำหนดระยะเวลา

3) ลูกหนี้ที่มีเจตนาไม่ชำระหนี้ ทวงถามแล้วไม่ได้ผล บำยเบี่ยงหรือผัดผ่อนหรือใช้วิธีนิ่งเฉยอยู่เรื่อย ๆ ควรใช้วิธีทวงถามแบบยื่นคำขาด

เงินกู้ทั้งระยะสั้นและระยะปานกลางระเบียบกำหนดให้มีการติดตามเร่งรัดโดย “การชำระหนี้เงินกู้” เมื่อใกล้ถึงกำหนดการชำระคืนเงินกู้หรือเงินงวดชำระหนี้สหกรณ์จะออกหนังสือเตือนสมาชิกผู้กู้ และสหกรณ์จะมอบให้กรรมการดำเนินการหรือเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์หรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์เข้าร่วมประชุมกลุ่ม ทั้งนี้ เพื่อซักซ้อมสมาชิกผู้กู้เรื่องจำนวนเงินและกำหนดเวลาซึ่งสมาชิกนั้นๆ จะต้องชำระคืนเงินกู้หรือเงินงวดชำระหนี้ พร้อมทั้งดอกเบี้ยหรือ

จำนวนผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ส่วนที่สำหรับชำระหนี้เงินกู้รวมทั้งดอกเบี้ยในกรณีที่สหกรณ์ดำเนินการธุรกิจในการรวบรวมผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ของสมาชิก ซึ่งจะต้องส่งชำระหนี้ต่อสหกรณ์

ในกรณีจำเป็นสหกรณ์จะมอบให้กรรมการดำเนินการหรือเจ้าหน้าที่สหกรณ์ หรือ ประธานกลุ่มหรือเลขานุการกลุ่มหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ออกไปทวงถามสมาชิกผู้กู้รายคน เพื่อให้ชำระคืนเงินกู้หรือเงินงวดชำระหนี้ พร้อมทั้งดอกเบี้ยต่อสหกรณ์หรือให้ส่งชำระหนี้เงินกู้ด้วยผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ต่อสหกรณ์ เป็นหน้าที่ของสมาชิกผู้เกี่ยวข้องต้องอำนวยความสะดวกตามสมควรและปฏิบัติตาม

ในการชำระหนี้เงินกู้นั้น ให้สมาชิกผู้กู้มีหน้าที่ต้องจัดการชำระ ณ สำนักงานของสหกรณ์ หรือสถานที่ซึ่งคณะกรรมการดำเนินการจะกำหนดเป็นคราว ๆ

วิธีการติดตามเร่งรัดหนี้ สามารถดำเนินการได้ดังนี้ คือ

- การออกหนังสือเตือนก่อนถึงกำหนดชำระ 3 เดือน โดยแจ้งต้น แจ้งดอกเบี้ย ณ วันครบกำหนดชำระ ใบเตือนหนี้จัดทำเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งให้สมาชิกลงนามรับทราบ แล้วนำมาไว้ที่สหกรณ์

- การประชุมกลุ่ม ก่อนปิดบัญชีประจำปีเพื่อเร่งรัดรายได้ดอกเบี้ย หรือถ้าสัญญาเงินกู้ครบกำหนดชำระภายในสิ้นปีบัญชี จะยังเป็นผลดีต่อการดำเนินงานสหกรณ์ การจัดประชุมสหกรณ์ต้องมีรายละเอียดลูกหนี้ให้สมาชิกทราบ และชี้แจงทำความเข้าใจในธุรกิจสินเชื่อ โฉมหน้าเหตุผล ความจำเป็น ผลดี ผลเสีย

- การติดตามรายตัว กรณีสมาชิกค้างชำระ และไม่เข้าร่วมประชุมกลุ่ม ซึ่งต้องชี้แจงทำความเข้าใจ หากมีปัญหาไม่สามารถส่งชำระได้จริง เจ้าหน้าที่สินเชื่อ หรือประธานกลุ่ม เลขานุการกลุ่ม ต้องนำข้อมูลเสนอคณะกรรมการหาแนวทางช่วยเหลือ ฟันฟูอาชีพ หรือปรับปรุงโครงสร้างนี้ให้สมาชิกต่อไป

การปรับปรุงโครงสร้างหนี้ โดยจัดทำสัญญาต้นเงิน ดอกเบี้ย ค่าปรับใหม่ แล้วขยายระยะเวลาการชำระหนี้ให้สมาชิก เพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่ไม่สามารถส่งชำระหนี้ได้บางครั้งจะส่งผลกระทบต่อสมาชิกโดยตรง คือ ไม่อาจขอกู้เงินจากสหกรณ์ได้อีกจนกว่าจะส่งชำระตามการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ บางรายก็ไปก่อหนี้ในระบบเพิ่ม ทำให้ไม่สามารถส่งชำระสหกรณ์ตามสัญญาใหม่ได้ ผลที่เกิดกับสหกรณ์ก็คือ ต้องตั้งค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญเต็มจำนวน เป็นค่าใช้จ่ายประจำปีของสหกรณ์

การแปลงหนี้เพื่อช่วยสมาชิกมิให้เสียดอกเบี้ยค่าปรับ บางสหกรณ์ให้สมาชิกนำเงินค่าดอกเบี้ย ค่าปรับและหุ้นตามส่วนเงินกู้มาทำสัญญาใหม่โดยไม่ต้องส่งต้นเงิน จะทำให้สหกรณ์มีรายได้จากดอกเบี้ย ค่าปรับเข้าสหกรณ์ และไม่เกิดดอกเบี้ยค้าง สิ้นปีสหกรณ์มีกำไร มีผล

การดำเนินงานคู่มือขึ้น แต่อาจจะส่งผลกระทบต่อสภาพคล่องของสหกรณ์ ที่จะนำเงินส่งชำระเจ้าหนี้ บางแห่งต้องจัดหาทุนหมุนเวียนจากเจ้าหนี้อื่น ๆ เช่น ขอเงินฝากจากสหกรณ์อื่นมาฝากไว้เพื่อนำเงินส่งชำระธนาคารเพื่อเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ตามแผน เป็นต้น การแปลงหนี้ นั้น นายทะเบียนสหกรณ์มีคำแนะนำให้สหกรณ์ดำเนินการ แต่หลาย ๆ สหกรณ์ ยังใช้วิธีนี้แก้ปัญหาหนี้ค้าง และสร้างภาพธุรกิจสินเชื่อให้ดูดี การแปลงหนี้ ควรใช้กับกรณีที่สมาชิกผู้กู้เสียชีวิตและต้องการให้ทายาทรับสภาพหนี้แทน โดยรับสมัครเข้าเป็นสมาชิกใหม่ โอนหุ้น โอนหนี้ มาให้เท่านั้น

2.13 การสอบทานหนี้

ทุก ๆ ปีควรมีการสอบทานหนี้ว่ายอดหนี้ตามสมุดคู่มือสมาชิกกับแผ่นรายละเอียดย่อยลูกหนี้เงินกู้ตรงกันหรือไม่ ซึ่งมักจะดำเนินการโดยผู้สอบบัญชีสหกรณ์ที่นายทะเบียนสหกรณ์ แต่งตั้ง โดยจะสอบทานก่อนรับรองงบการเงินของสหกรณ์

สหกรณ์ โดยผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์หรือคณะกรรมการสหกรณ์ควรมีการสุ่มสอบทานหนี้บ้าง การสอบทานหนี้มีควรให้เจ้าหน้าที่สินเชื่อเป็นผู้สอบทาน เพื่อเป็นการป้องปรามการทุจริตในสหกรณ์ และเป็นการติดตามเร่งรัดหนี้ การแนะนำส่งเสริมสมาชิกตามแผนการผลิตไปในตัว

2.14 การดำเนินการทางศาล

วัตถุประสงค์ เพื่อดำเนินคดีกับลูกหนี้หรือสมาชิกที่ไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับระเบียบ คำสั่ง หรือ ข้อกำหนดที่เป็นลายลักษณ์อักษร การดำเนินการทางศาล มีใช้วิธีการแก้ไขปัญหานี้ค้างชำระ แต่เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการเรียกเก็บหนี้ ซึ่งสถาบันการเงินชุมชนจะใช้กับลูกหนี้ที่มีปัญหามากและยากแก่การแก้ไขแล้ว โดยเฉพาะลูกหนี้ที่มีความสามารถในการชำระหนี้ แต่ไม่ยอมชำระหนี้ การฟ้องร้องดำเนินคดีจะต้องใช้เวลานาน และเมื่อคดีสิ้นสุดแล้ว ก็จะได้ทรัพย์สินมาขายทอดตลาด ต้องใช้เวลาในการขายทอดตลาดนานหรือบางครั้งอาจขายทอดตลาดไม่ได้

2.15 การบังคับคดี

เพื่อดำเนินการสืบทรัพย์ พิทักษ์ทรัพย์ และนำทรัพย์ที่ยึดได้ขายทอดตลาด และนำเงินมาชำระหนี้หลังจากที่ศาลพิพากษาแล้ว

2.16 การจำหน่ายหนี้สูญ

เพื่อให้สหกรณ์การเกษตร/กลุ่มเกษตรกร ได้มีการปฏิบัติงานตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการตัดจำหน่ายหนี้สูญ จากบัญชีลูกหนี้ของสหกรณ์การเกษตร พ.ศ. 2546

และคำแนะนำนายทะเบียนสหกรณ์ เรื่อง วิธีปฏิบัติทางบัญชีเกี่ยวกับลูกหนี้ พ.ศ. 2547 (กลุ่มส่งเสริมพัฒนาธุรกิจด้านสินเชื่อ, 2556) (ระบบออนไลน์)

3. แนวคิดการออม (Saving)

3.1 ความหมายการออม

การออม คือ การเก็บสะสมเงินทีละเล็กทีละน้อยให้พอกพูนขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป ซึ่งการออมส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของเงินฝากกับธนาคารหรือบริษัทเงินทุน โดยได้รับดอกเบี้ยเป็นผลตอบแทนเมื่อเรามีเงินเหลือใช้เป็นประจำทุกเดือน สิ่งที่เราควรคำนึงถึง คือ เราจะจัดการกับเงินเหลือนั้นอย่างเหมาะสมได้อย่างไร เพื่อให้เงินงอกเงยเพิ่มมากขึ้น โดยทั่วไปเรามักจะเก็บในรูปเงินสดหรือฝากธนาคาร บริษัทเงินทุน ซึ่งเราจะเรียกวิธีการนี้ว่า "การออม" หรือถ้าใช้วิธีการซื้อทองรูปพรรณ ทองแท่งหรือที่ดินเก็บไว้ ซื้อพันธบัตรรัฐบาล หุ้นกู้ หุ้น หรือหลักทรัพย์อื่น ๆ ก็จะเข้าลักษณะที่เรียกว่า "การลงทุน" เครื่องมือสำหรับการออมที่รู้จักกันดี ได้แก่ บัญชีเงินฝากออมทรัพย์ บัญชีเงินฝากประจำและบัญชีเงินฝากธนาคารที่ถูกมองว่ามีความสะดวก ปลอดภัยและมั่นคง แต่ในอีกทางหนึ่งผลตอบแทน (ดอกเบี้ย) จากการฝากเงินก็อาจไม่สูงนัก ทั้งนี้ ด้วยความที่ระบบเงินฝากมีความเสี่ยงต่ำ ผลตอบแทนที่เป็นตัวเงิน จากการฝากเงินจึงอยู่ในระดับที่ไม่สูงนัก แต่เป็นการตอบแทนความมั่นคงของการเก็บเงินนั้นไว้แทน ดังนั้น คนส่วนใหญ่จึงคุ้นเคยกับการจัดสรรเงินไว้ในระบบเงินฝาก เพื่อสามารถเบิกถอนออกมาใช้ได้สะดวกในยามที่ต้องการนั่นเอง (นันทกา นันทวิสัย, 2552)

3.2 การออมกับกระแสรายได้และรายจ่าย

การออมทรัพย์ของครัวเรือนจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรายได้ที่สามารถจับจ่ายใช้สอยได้จริงและการบริโภคของครัวเรือนอย่างมาก ด้วยเหตุที่ว่าหลังจากที่ครัวเรือนได้รับรายได้มาแล้ว เมื่อนำไปหักภาษีออกรายได้ดังกล่าวถือเป็นรายได้ที่ครัวเรือนสามารถนำไปจับจ่ายใช้สอยได้จริง ครัวเรือนจะจัดสรรรายได้ส่วนนี้ไปใช้เพื่อการบริโภค ส่วนที่เหลือจึงค่อยเก็บออมไว้เป็นเงินสะสม เรียกการออมเงินส่วนที่เหลือนี้ว่า "การออมทรัพย์" หากพิจารณาจะพบว่า การออมเปรียบเป็นส่วนร่วของวงจรการหมุนเวียนของกระแสรายได้ ซึ่งเป็นผลให้กระแสรายได้ในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่งมีค่าไม่เท่ากับกระแสรายจ่ายในช่วงเวลานั้น สามารถเขียนสมการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ที่สามารถจับจ่ายใช้สอยได้จริง ค่าใช้จ่าย และปริมาณการออมได้ ดังนี้

$$Y = S + C$$

โดยกำหนด Y คือ รายได้ที่สามารถจับจ่ายใช้สอยได้จริง

C คือ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภค

S คือ ปริมาณการออม

3.3 ตัววัดค่าพฤติกรรมการออม

สำหรับตัววัดค่าการออมที่นิยมใช้กัน คือ ความโน้มเอียงเฉลี่ยในการออม (average propensity to save : APS) เป็นค่าที่แสดงให้เห็นว่ารายได้ 1 หน่วย ครัวเรือนจะทำการออมเก็บไว้เท่าไร ทำให้ทราบถึงพฤติกรรมในการจัดสรรรายได้ไปในการออมของครัวเรือน และความโน้มเอียงหน่วยสุดท้ายในการออม (marginal propensity to save : MPS) เป็นค่าที่แสดงให้เห็นว่า เมื่อรายได้เปลี่ยนแปลงไป 1 หน่วย ปริมาณการออมจะเปลี่ยนแปลงไปเท่าไร ทำให้ทราบถึงผลของการเปลี่ยนแปลงระดับรายได้ที่กระทบต่อการออมว่ามีมากน้อยเพียงใด

3.4 แนวคิดเกี่ยวกับการออมของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

สิทธิในการเข้าร่วมกิจกรรมและการรับบริการของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองนั้น เมื่อบุคคลในหมู่บ้านหรือชุมชนได้สมัครเป็นสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านแล้วย่อมมีสิทธิที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมหรือการบริการต่างๆของกองทุนภายใต้หลักเกณฑ์และวิธีการตามที่กำหนดไว้ในระเบียบข้อบังคับของกองทุนหมู่บ้านนั้นๆ เช่น การฝากเงิน การลงทุน การได้รับเงินปันผล รวมถึงการมีสิทธิได้รับสวัสดิภาพ สวัสดิการหรือประโยชน์ส่วนรวมอื่นๆ และตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ.2551 ตามหมวด 1 ข้อความทั่วไป ข้อ 5 ระบุว่า (ราชกิจจานุเบกษา, 2547)

“หุ้น” หมายความว่า การออมทรัพย์ในรูปแบบหนึ่ง โดยมูลค่าของหุ้นให้เป็นไปตามระเบียบหรือข้อบังคับที่กองทุนหมู่บ้านกำหนด

“เงินฝากสัจจะ” หมายความว่า เงินที่สมาชิกตกลงที่จะฝากหรือออมไว้กับกองทุนหมู่บ้าน โดยให้ถือว่าออมเป็นเงินสะสม ให้เป็นไปตามระเบียบหรือข้อบังคับที่กองทุนหมู่บ้านกำหนด

“เงินรับฝาก” หมายความว่า เงินรับฝากประเภทต่างๆนอกเหนือจากเงินออมตามที่กองทุนหมู่บ้านกำหนด

ปัจจุบันถ้าไม่นับเงินอุดหนุนจากรัฐที่จัดสรรให้ในการดำเนินกิจการทั้งหมดขององค์กรการเงินชุมชน (กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง) นั้น การระดมทุนก็จะมาจากสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งมีการระดมทุนหลากหลายรูปแบบตั้งแต่ หุ้น เงินฝากและสัจจะ โดยเงินทุนเหล่านี้จะมีลักษณะที่แตกต่างกัน ดังนี้ (สุทธิ อาชวานันทกุล และปัทมาวดี โพชนุกูล, 2557)

1) หุ้น สามารถอธิบายได้ดังนี้ (1) สถานะของสมาชิก โดยการซื้อหุ้นก็คือ การซื้อ สัดส่วนความเป็น “เจ้าของ” ของกลุ่มการเงินชุมชน มีส่วนได้ส่วนเสียกับผลการดำเนินงานของ กลุ่ม ถ้ากลุ่มได้กำไรมากก็ได้ส่วนแบ่งเป็นเงินปันผลมาก ถ้ากลุ่มขาดทุนก็จะไม่ได้รับเงินปันผล (2) เงื่อนไขการซื้อหุ้น เช่น ซื้อหุ้นในราคาที่กลุ่มกำหนด สมมุติว่ากำหนดหุ้นละ 10 บาท เป็นต้น ทั้งนี้ไม่ควรกำหนดมูลค่าให้สูงเกินไป เพื่อให้คนอยากเข้ามาเป็นสมาชิก (3) รูปแบบผลตอบแทน นั้น คือ เงินปันผลปลายปี เฉพาะในกรณีที่กลุ่มการเงินชุมชนมีผลกำไรจากการดำเนินงาน (4) การ ถอนเงิน ไม่สามารถถอนหุ้นคืนได้ ตราบใดที่ยังเป็นสมาชิกกลุ่มอยู่ และ (5) เงื่อนไขการถอนเงิน ต้องไม่มีเงินกู้ค้างกับกลุ่ม การไถ่ถอนหุ้นทั้งจำนวนถือเป็นการสิ้นสุดการเป็นสมาชิกกลุ่มทันที อย่างไรก็ตามยังสามารถสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ได้ในอีก 3 ปีข้างหน้า ขึ้นอยู่กับการตกลงกันในกลุ่ม

2) สัจจะ สามารถอธิบายได้ดังนี้ (1) สถานะของสมาชิก การส่งเงินสัจจะเท่ากับการ เป็นการแสดง “สัจจะ” หรือความซื่อสัตย์ของสมาชิกแลกกับการรับสวัสดิการจากกลุ่ม และการ ออมสัจจะเป็นการสร้างวินัยทางการเงินและสามารถใช้จ่ายเงินสัจจะเป็นหลักประกันเงินกู้ได้ (2) เงื่อนไข ต้องส่งเงินสัจจะให้กับกลุ่มตามกติกาที่ตั้งไว้ เช่น ส่งทุกปี ปีละ 365 บาท หรือทุกเดือน เดือนละ 100 บาท บางกลุ่มให้สมาชิกเลือกได้ว่าจะฝากทุกเดือน เดือนละเท่าๆกันหรือจะฝากให้ ครบทั้งหมดตั้งแต่ต้นปีครั้งเดียว บางกลุ่มอนุญาตให้ฝากตามความสะดวกของสมาชิก เดือนไหน ครวจะเท่าไรก็ได้ แต่ทั้งปีจะต้องฝากให้ครบตามวงเงินที่ได้ให้สัจจะไว้ บางกลุ่มกำหนดว่าถ้าขาด ส่งเกิน 3 เดือน ถือว่าหมดสมาชิกภาพ (3) รูปแบบผลตอบแทนนั้น คือ การได้รับสวัสดิการรูปแบบ ต่างๆจากกลุ่ม (4) การถอนเงิน สัจจะออมทรัพย์จะออมครวละไม่มาก (เช่น 100 บาท) แต่ออมทุก เดือนอย่างสม่ำเสมอจะให้ถอนได้ปีละหนึ่งครั้งตอนสิ้นปี แต่ถ้าเป็นสัจจะพิเศษจะออมครวละ มากกว่าสัจจะออมทรัพย์ แต่ไม่สม่ำเสมอและให้ถอนได้เดือนละหนึ่งครั้ง และ (5) เงื่อนไขการถอน เงิน ต้องไม่มีเงินกู้ค้างกับกลุ่ม การถอนสัจจะสามารถถอนได้สูงสุดเพียงครั้งเดียว ถ้ายังอยากรักษา สมาชิกภาพเอาไว้ เช่น ถ้ามียอดเงินสัจจะสะสม 20,000 บาท จะถอนได้ 10,000 บาท ถ้าถอนเงิน ทั้งหมดจะถือเป็นการสิ้นสุดการเป็นสมาชิกกลุ่มทันที อย่างไรก็ตาม ยังสามารถสมัครเข้ามาเป็น สมาชิกใหม่ได้ในอีก 3 ปีข้างหน้า ขึ้นอยู่กับการตกลงกันในกลุ่ม

3) เงินฝาก สามารถอธิบายได้ดังนี้ (1) สถานะของสมาชิก การฝากเงิน คือ การ ออมเงินเพื่อรับผลตอบแทนกลับคืนในรูปของดอกเบี้ยเงินฝากในอัตราคงที่และเงินออมสะสม และ เงินฝากเป็นการสร้างวินัยทางการเงินและใช้จ่ายเงินฝากเป็นหลักประกันเงินกู้ (2) เงื่อนไข ฝากเงิน กับกลุ่มในวันเวลาที่เปิดทำการ (3) รูปแบบผลตอบแทนนั้นจะได้รับเป็นดอกเบี้ยปลายปี หลายกลุ่ม จะคิดดอกเบี้ยถ่วงเฉลี่ยตามเดือนที่ฝาก ซึ่งจะมีการจ่ายดอกเบี้ยปีละครั้งเดียวตอนสิ้นปี โดยจะจ่าย

ให้กับสมาชิกที่ฝากเงินติดต่อกันเกิน 3 เดือนเท่านั้น (4) การถอนเงิน เงินฝากธรรมดาจะถอนเมื่อไรก็ได้ แต่ถ้าเป็นเงินฝากประจำมีอายุชัดเจน เช่น เงินฝากประจำ 3 ปี หรือ 5 ปี จะถอนก่อนครบกำหนดไม่ได้ และ (5) เงื่อนไขการถอนเงิน สามารถถอนได้ครั้งละเท่าไรก็ได้ แต่ไม่เกินยอดเงินฝากที่สมาชิกมีอยู่

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การออมของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองนั้น ถือเป็นการระดมทุนส่วนหนึ่ง ซึ่งการออมหมายถึงรวมถึง การถือหุ้น เงินฝากสัจจะและเงินรับฝากนั่นเอง

สรุปจากแนวคิดที่ได้ศึกษาดังกล่าวข้างต้น เป็นแนวคิดและเป็นเป้าหมายของการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการด้านการออมและการใช้สินเชื่อขององค์กรการเงินชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่และช่วยให้องค์กรการเงินชุมชน (กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง) เกิดแนวความคิดที่จะช่วยตนเอง พัฒนาศักยภาพของตนเองโดยการค้นหารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานด้านการออมและการให้สินเชื่อ ซึ่งจะเป็รากฐานสำคัญในการที่สมาชิกคณะกรรมการและชุมชนได้ร่วมกันบริหารจัดการด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเองและก่อให้เกิดการเกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้วยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ เพิ่มรายได้และลดรายจ่ายและพัฒนาไปสู่การสร้างสวัสดิภาพสวัสดิการหรือประโยชน์ส่วนรวมอื่นใดให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อที่จะสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองอย่างครบวงจรและยั่งยืน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรทางการเงินชุมชนในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมมีดังนี้

เอกพันธุ์ ภัทรสุพงศ์ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชน ในอำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น พบว่า การดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านมีประสิทธิผลต่อหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นสมาชิกของกองทุนหมู่บ้าน เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านสำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ การบรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วน การจัดทำแผนงานแก้ไขปัญหาชุมชนและการมีส่วนร่วมกิจกรรมกองทุนหมู่บ้าน เช่น การจัดตั้งและบริหารกองทุน การจัดเวทีประชาคม การร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อแก้ไขปัญหา การพึ่งพาซึ่งกันและกันและมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

มยุรา สุขยิ่ง (2548) ได้ศึกษาเรื่อง การให้สินเชื่อการเกษตรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พบว่า ปริมาณเงินฝาก ปริมาณเงินกู้ยืมภายในประเทศ ปริมาณเงินกู้ยืมจากต่างประเทศและปริมาณเงินกองทุนของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับปริมาณสินเชื่อการเกษตรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 99 ส่วนอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ไม่มีความสัมพันธ์กับปริมาณสินเชื่อการเกษตรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอย่างมีนัยสำคัญ

หัตดิน อัครพงษ์สวัสดิ์ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ คือ แหล่งที่มาแห่งรายได้และรายได้สุทธิต่อครัวเรือนเท่านั้นที่มีอิทธิพลต่อการเกิดหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ โดยผู้ที่มีแหล่งรายได้จากภาคเกษตรกรรมควบคุมกับนอกภาคการเกษตรกรรมมีโอกาสที่จะเกิดหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ลดลง และเกษตรกรที่มีรายได้สุทธิต่อครัวเรือนที่สูงขึ้นจะมีโอกาสเกิดหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ลดลง ในขณะที่ตัวแปรอิสระอื่นไม่มีอิทธิพลต่อการเกิดหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้

สุรชัย กังวล (2552) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถาบันการเงินชุมชน พบว่า คณะกรรมการแสดงให้เห็นว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของสถาบันการเงินชุมชนมากที่สุดคือ กลไกและกระบวนการบริหารจัดการ รองลงมา ได้แก่ ทรัพยากรการบริหารด้านเงิน การมีส่วนร่วม ทรัพยากรการบริหารด้านคน ทรัพยากรการบริหารด้านวัสดุอุปกรณ์ ทุนทางสังคม ภาวะผู้นำและเครือข่ายตามลำดับ ส่วนสมาชิกเห็นว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของสถาบันการเงินชุมชนมากที่สุดคือ กลไกและกระบวนการบริหารจัดการเช่นกัน รองลงมาได้แก่ ภาวะผู้นำ ทุนทางสังคม การมีส่วนร่วมและเครือข่ายตามลำดับ

สุรชัย กังวล (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความเข้มแข็งและการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันการเกิดหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ของสถาบันการเงินชุมชนในเขตภาคเหนือ พบว่า ลักษณะความเข้มแข็งของสถาบันการเงินชุมชนในตัวแปร ทุนทางสังคม ภาวะผู้นำ กระบวนการบริหารจัดการและภาพรวมของความเข้มแข็งมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนตัวแปรด้านการมีส่วนร่วมมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการเกิดหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ของสถาบันการเงินชุมชนมากที่สุดคือ กระบวนการบริหารจัดการ รองลงมาคือ อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมมากที่สุดคือ การมีส่วนร่วม รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่สินเชื่อและปัจจัยที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมมากที่สุดคือ ทุนทางสังคม รองลงมาคือ ภาวะผู้นำ สำหรับการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันในการแก้ไขปัญหาป้องกันการเกิดหนี้มี

ปัญหาของสถาบันการเงินชุมชนที่สำคัญมากที่สุดคือ คณะกรรมการสหกรณ์และสมาชิก ต้องตระหนักและเรียนรู้ให้เข้าใจถึงหลักการ อุดมการณ์ของสหกรณ์อย่างลึกซึ้ง

สุรัชย์ กังวล (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการอำนวยสินเชื่อของสถาบันการเงินชุมชน กรณีศึกษา : สหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ข้อมูลทั่วไปในการอำนวยสินเชื่อสหกรณ์การเกษตรพบว่า การกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ปกติอยู่ที่ร้อยละ 9.0 อัตราดอกเบี้ยเงินกู้สมาชิกชั้นหนึ่ง ชั้นสอง และชั้นสาม ร้อยละ 7.0 9.0 และ 9.5 ตามลำดับ (ค่าฐานนิยม) และดำเนินการจัดประชุมคณะกรรมการเงินกู้เฉลี่ยเดือนละครั้ง โดยทุกสหกรณ์ปล่อยเงินกู้ระยะสั้น คิดเป็นร้อยละ 100.0 เฉลี่ย 13,580,015.22 บาทต่อสหกรณ์ การทำสัญญาปรับปรุงโครงสร้างหนี้ เฉลี่ย 86.59 สัญญาต่อสหกรณ์ จำนวนเงินเฉลี่ย 4,932,502.20 บาทต่อสหกรณ์ จำนวนหนี้สงสัยจะสูญ เฉลี่ย 48.09 สัญญาต่อสหกรณ์ จำนวนเงินเฉลี่ย 2,004,293.53 บาทต่อสหกรณ์ ซึ่งสหกรณ์ไม่มีการบริหารความเสี่ยงในการอำนวยสินเชื่อ คิดเป็นร้อยละ 73.3 แต่เคยเข้าอบรมความเสี่ยงด้านสินเชื่อ คิดเป็นร้อยละ 62.2 เฉลี่ยปีละ 1 ครั้ง และผลประกอบการที่ผ่านมาสหกรณ์การเกษตรส่วนใหญ่ได้รับกำไรสุทธิ (กำไรส่วนเกิน) คิดเป็นร้อยละ 91.1 เฉลี่ย 3,285,400 บาทต่อสหกรณ์ และขาดทุนสุทธิคิดเป็นร้อยละ 8.9 เฉลี่ย 1,154,800 บาทต่อสหกรณ์

สุเมธี ทาวิชัย (2546) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารความเสี่ยงของธนาคารพาณิชย์ในเขตภาคเหนือ พบว่า การบริหารความเสี่ยงด้านสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ส่วนใหญ่มีการปฏิบัติในระดับมาก โดยธนาคารของรัฐมีระดับแนวปฏิบัติมากที่สุด ทั้งในด้านการระบุความเสี่ยง ได้มีทักษะการปล่อยสินเชื่อเป็นส่วนสำคัญสำหรับการมีความก้าวหน้าในการทำงาน ในการวัดความเสี่ยง พบว่า ธนาคารเอกชน มีระดับแนวปฏิบัติมากที่สุด ได้มีการวิเคราะห์สินเชื่อ ในการติดตามความเสี่ยงและควบคุมความเสี่ยง พบว่า ธนาคารพาณิชย์ที่ต่างชาติดึงหุ้นใหญ่ มีระดับแนวปฏิบัติมากที่สุด โดยมีคู่มือกระบวนการสินเชื่อที่ชัดเจนและมีการสอบทานสินเชื่อ

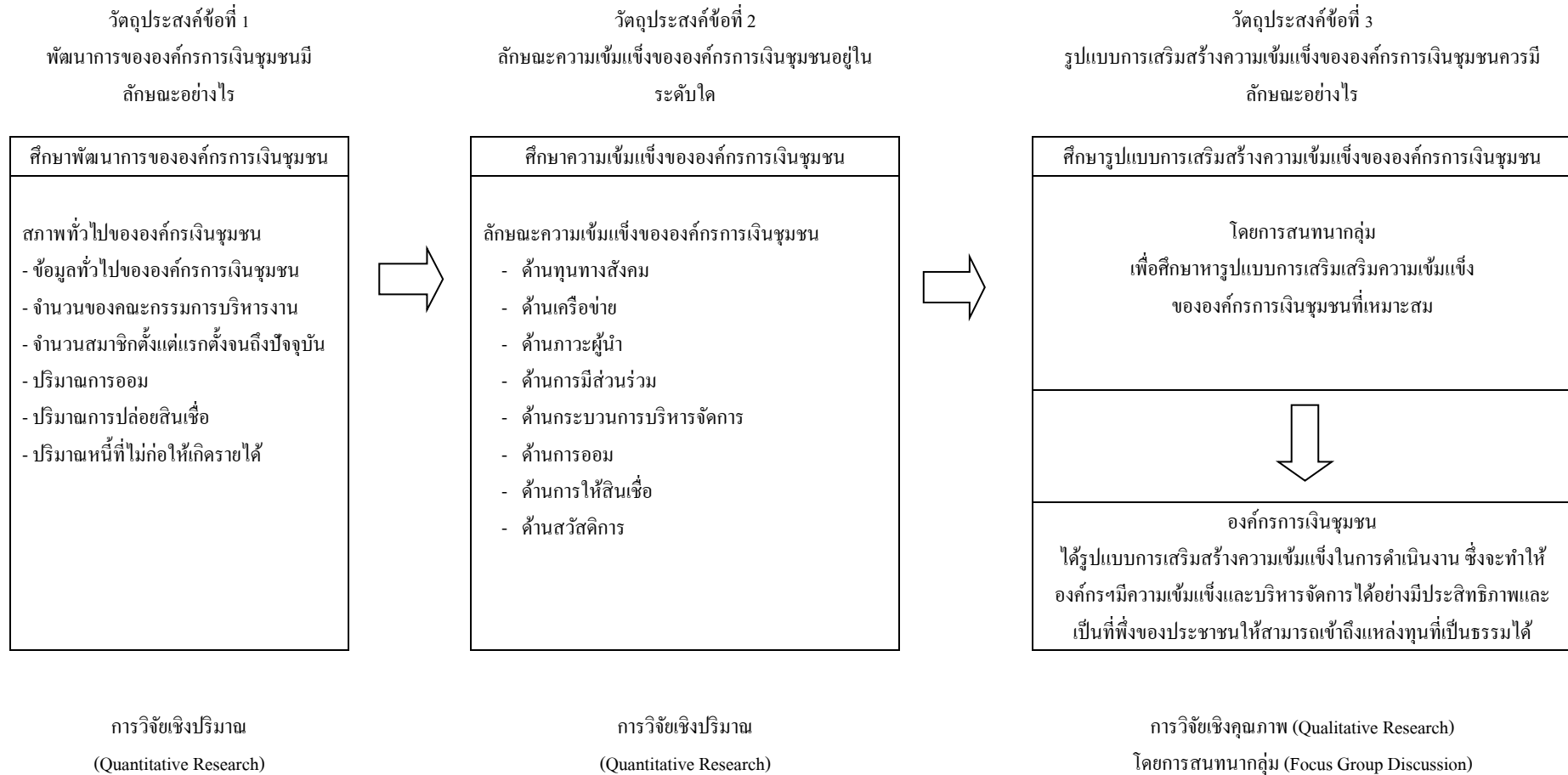
นันทกา นันทวิสัย (2552) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบภาวะการณ์ออมของครัวเรือนในภาคการเกษตรและนอกภาคเกษตร ผลการศึกษา พบว่า การออมโดยเฉลี่ยของครัวเรือนในภาคเกษตร เท่ากับ 1,122 บาทต่อเดือนและการออมโดยเฉลี่ยของครัวเรือน นอกภาคเกษตร เท่ากับ 2,875 บาทต่อเดือน ส่วนปัจจัยกำหนดการออมครัวเรือนในภาคเกษตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 มี 3 ปัจจัย ได้แก่ รายได้รวม ค่าใช้จ่ายในการบริโภค การออมทรัพย์กับสถาบันการเงิน ซึ่งปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการออมในเชิงบวกมี 2 ปัจจัย ได้แก่ รายได้รวม การออมทรัพย์กับสถาบันการเงิน ส่วนปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการออมในเชิงลบมี 1 ปัจจัย ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการบริโภค ปัจจัยกำหนดการออมครัวเรือนนอกภาคเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 มี 6 ปัจจัย ได้แก่ รายได้รวม ค่าใช้จ่ายในการบริโภค การออมทรัพย์กับสถาบันการเงิน จำนวนหนี้สินที่ต้องชำระคืน จำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัย

พึงพิง และการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน อุดมศึกษา ซึ่งปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการออมในเชิงบวกมี 3 ปัจจัย ได้แก่ รายได้รวม การออมทรัพย์กับสถาบันการเงิน และ การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนอุดมศึกษา ส่วนปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการออมในเชิงลบมี 3 ปัจจัย ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการบริโภคจำนวนหนี้สินที่ต้องชำระคืน และจำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยพึงพิง

อารมณห์ หิราเดช (2547) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ผลกระทบของปัจจัยทางเศรษฐกิจต่อพฤติกรรมการออมผ่านในสหกรณ์ออมทรัพย์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต จำกัด พบว่า ผลการทดสอบรายได้ของครัวเรือนมีผลต่อการถือครองจำนวนหุ้นของสมาชิกแตกต่างกันด้วยสถิติ X^2 -test สมาชิกที่มีรายได้แตกต่างกันจะมีผลต่อการถือครองหุ้นสหกรณ์แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ $\alpha = 0.05$ และเมื่อทดสอบระดับเงินเดือนมีความสัมพันธ์ต่อปัจจัยที่กำหนดความสามารถในการออมของสมาชิกสหกรณ์ ด้วยสถิติ ANOVA-one way ผลการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการออมมากที่สุด คือ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา รายได้สุทธิที่สามารถใช้จ่ายได้จริงและรายได้สุทธิที่สามารถใช้จ่ายได้จริงในอดีต ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการออมอันดับรองลงมาคือ จำนวนหุ้นหรือการสะสมหุ้น ปัจจัยที่ส่งผลน้อยที่สุดต่อความสามารถในการออมคือ จำนวนประชากรของครัวเรือนสมาชิกสหกรณ์ ทดสอบ ณ ระดับนัยสำคัญ $\alpha = 0.05$ ในการทดสอบครั้งนี้จะกำหนดให้ อัตราดอกเบี้ยเงินฝากธนาคารพาณิชย์ อัตราดอกเบี้ยเงินฝากธนาคารออมสิน อัตราดอกเบี้ยเงินฝาก อัตราดอกเบี้ยทั่วไปในท้องตลาด ดัชนีราคาผู้บริโภคที่

สรุป จากการทบทวนวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้แนวคิดในการดำเนินการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์อย่างมาก เช่น ตัวแปรในการวิจัย แนวทางในการวิเคราะห์และการสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยการรวมกลุ่มกัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบและร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง เป็นต้น และได้แนวคิดการอำนวยความสะดวกและการออมมาประยุกต์ใช้ทำให้เกิดความเข้าใจในความหมายอย่างลึกซึ้ง เช่นคำว่า สินเชื่อเพื่อการเกษตร หนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ หุ้นและเงินฝาก สัจจะว่าหมายถึงอะไร พัฒนาการขององค์กรการเงินชุมชนมีลักษณะอย่างไร และทำให้ได้ตัวแปรลักษณะความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ทุนทางสังคม เครือข่ายภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วม กระบวนการบริหารจัดการ การออม การให้สินเชื่อและสวัสดิการ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตามตัวแปรต่างๆเพื่อค้นหาข้อค้นพบหรือข้อเท็จจริงตามปรากฏการณ์ต่างๆ หลังจากนั้นทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน ดังนั้น จากการทบทวนวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วสามารถนำมาเขียนเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังภาพที่ 1

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรทางการเงินชุมชนในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการขององค์กรการเงินชุมชน 2) เพื่อศึกษาความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการออมและการให้สินเชื่อ ขององค์กรการเงินชุมชน 3) เพื่อศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการออมและการให้สินเชื่อขององค์กรการเงินชุมชน โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัยไว้ ดังนี้

1. สถานที่ดำเนินการวิจัย
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือในการวิจัย
4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การทดสอบเครื่องมือ
6. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรทางการเงินชุมชนในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมครั้งนี้ได้ดำเนินการศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมาย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษากับองค์กรการเงินชุมชน ซึ่งก็คือ กองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองที่ตั้งอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่

ประชากรกลุ่มแรก (ตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 1-2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ องค์กรการเงินชุมชน (กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง) ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 2,122 กองทุน ศึกษาด้านพัฒนาการและลักษณะความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน

ประชากรกลุ่มที่สอง (ตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 3) ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) คือ เลือกประธานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับอำเภอ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองอันเป็นที่ยอมรับและมีความน่าเชื่อถือในการบริหารงาน

กลุ่มตัวอย่าง (ตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 1-2)

การสุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) คือ เลือกประธานหรือคณะกรรมการกองทุนฯ หรือผู้ที่มีบทบาท ดูแลรับผิดชอบด้านการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กำหนดขนาดตัวอย่าง (Sample size) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพื่อทำการสำรวจโดยใช้แบบสัมภาษณ์ จากกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคือ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยใช้สูตรของ Taro Yamane (1973: 886-887) ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซนต์ โดยใช้สูตรการคำนวณมีรายละเอียด ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

n = กลุ่มตัวอย่าง (จำนวนกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง) ที่ใช้ในการวิจัย

N = จำนวนประชากร (จำนวนกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งหมด)

e = ค่าความคลาดเคลื่อน

ขนาดตัวอย่างที่เหมาะสม

$$\begin{aligned} n &= \frac{2,122}{1+5.31} \\ &= 337 \text{ กองทุน} \end{aligned}$$

ดังนั้น จำนวนกลุ่มตัวอย่าง คือ 337 กองทุน ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสุ่มเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละอำเภอ ดังนี้

1. สุ่มตัวอย่างอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 9 อำเภอ เนื่องจากจังหวัดเชียงใหม่มี 24 อำเภอ แต่งบประมาณในการเก็บรวบรวมข้อมูล การเดินทางโดยการสัมภาษณ์ค่อนข้างจำกัด ผู้วิจัยจึงเลือกใช้พื้นที่เพียง 9 อำเภอเท่านั้น โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) โดยการจับสลากได้อำเภอตัวอย่าง ดังนี้ อำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอแม่ริม อำเภอแม่แตง อำเภอสันป่าตอง อำเภอหางดง อำเภอสารภี อำเภอสันกำแพง อำเภอสันทรายและอำเภอแม่ออน

2. การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเป็นสัดส่วนกับขนาดของกลุ่ม (proportional sampling) เป็นการกำหนดจำนวนตัวอย่างตามขนาดของกลุ่ม โดยนำจำนวนตัวอย่างทั้งหมดที่ได้กำหนดมาแล้ว มาหาสัดส่วนของตัวอย่างแต่ละกลุ่มด้วยสูตร ดังนี้

$$n_i = N_i \times \frac{n}{N}$$

n_i = จำนวนตัวอย่างกองทุนที่ต้องการของกลุ่มอำเภอที่ i

n = จำนวนตัวอย่างของกลุ่มกองทุนทั้งหมด

N_i = จำนวนกองทุนทั้งหมดของกลุ่มอำเภอที่ i

N = จำนวนกองทุนทั้งหมด

ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ 345 กองทุน (กลุ่มตัวอย่างจากการคำนวณได้ค่า 337 กองทุน แต่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเพิ่มอีกจำนวน 8 กองทุน กล่าวคือ เก็บรวบรวมเพิ่มอีกอำเภอละหนึ่งกองทุน ยกเว้นอำเภอเมือง รวมเป็น 345 กองทุน)

3. เมื่อได้กลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนกับขนาดของกลุ่ม ดังตารางที่ 1 แล้วได้ดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) โดยการจับสลากกลุ่มตัวอย่างในแต่ละอำเภอต่อไป

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

อำเภอ	จำนวนกองทุนทั้งหมด (N)		กลุ่มตัวอย่าง (n)	
	หมู่บ้าน	ชุมชนเมือง	หมู่บ้าน	ชุมชนเมือง
เมืองเชียงใหม่	76	66	27	23
แมริม	92		33	
แม่แตง	120		43	
สันป่าตอง	120		43	
หางดง	109		39	
สารภี	106		38	
สันกำแพง	100		36	
สันทราย	125		45	
แม่ออน	49		18	
รวม	897	66	322	23

กลุ่มตัวอย่าง (ตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 3)

กลุ่มเป้าหมาย (Target group) ผู้ให้ข้อมูลเพื่อทำการวิจัย คือ ประธานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับอำเภอ จำนวน 10 อำเภอๆละ 1 ท่าน ได้แก่ อำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอแมริม อำเภอแม่แตง อำเภอสันป่าตอง อำเภอหางดง อำเภอสารภี อำเภอสันกำแพง อำเภอสันทรายและอำเภอแม่ออน

เครื่องมือในการวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) โดยรวบรวมข้อมูลจากรายงานที่เป็นเอกสารและสิ่งพิมพ์ รายงานประจำปี ตลอดจนข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Internet) ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารข้อมูลในการบริหารจัดการด้านการออมและการให้สินเชื่อของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) แบ่งเป็นดังนี้

2.1 การใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์ (Interview questionnaire) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับพัฒนาการและลักษณะความเข้มแข็งในการบริหารจัดการด้านการออมและการให้สินเชื่อที่นำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของกองทุนฯ โดยใช้แบบสอบถามปลายเปิด - ปลายปิด

2.2 สนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ในศึกษาหา รูปแบบ การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการด้านการออมและการให้สินเชื่อขององค์กรการเงินชุมชน ผู้เข้าร่วมในการสนทนากลุ่ม ได้แก่ ประธานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยนำข้อมูลที่ได้รับ เช่น จากการจดบันทึกและการบันทึกเสียง นำมาวิเคราะห์เนื้อหาสร้างข้อสรุปประเด็นความคิดเห็นต่างๆ ตามที่ปรากฏในการสนทนากลุ่มทุกประเด็นที่สำคัญ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Quantitative and Qualitative research methods) ซึ่งวิธีการวิจัยจำแนกตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1-2 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research methods) ทำการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (interview questionnaire) เก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งในแบบสัมภาษณ์แบ่งประเด็นคำถามออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพัฒนาการขององค์กรการเงินชุมชน (กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง) ตอนที่ 2 ข้อมูล

เกี่ยวกับความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการออมและการให้สินเชื่อ และตอนที่ 3 รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรทางการเงินชุมชน ซึ่งมีลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิด (open – ended question) และปลายปิด (close - ended question)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การศึกษาขั้นตอนนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research methods) วิเคราะห์ข้อมูลโดยสรุปข้อมูลจากเนื้อหาที่ได้รับจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม ผู้เข้าร่วมในการสนทนากลุ่ม ได้แก่ ประธานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับอำเภอ จำนวน 10 ท่าน (อำเภอ) ในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งการสนทนากลุ่มได้กำหนดประเด็นโครงสร้างคำถามออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ 1. รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการออม ควรมีรูปแบบอย่างไรบ้าง? 2. รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการให้สินเชื่อหรือการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมควรมีรูปแบบอย่างไรบ้าง? และ 3. รูปแบบในการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงาน เพื่อให้กองทุนสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น กองทุนควรมีรูปแบบใด? โดยนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) สร้างข้อสรุปประเด็นความคิดเห็นต่างๆ ตามที่ปรากฏในการสนทนากลุ่มทุกประเด็นที่สำคัญ

การทดสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบเครื่องมือ โดยการนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนำไปทดสอบความตรง (validity) ความเที่ยง (reliability) ดังนี้

การทดสอบความตรง (validity) โดยนำแบบสอบถามที่ได้จัดทำขึ้น จากแนวทางการตรวจเอกสารและให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งเป็นพื้นฐานในการทำแบบสอบถาม และนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ในด้านองค์กรการเงินชุมชน เพื่อทำการทดสอบความเที่ยงตรงในเนื้อหา (content validity) ตรวจสอบ วิเคราะห์ ปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาที่จะวัดให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์

การทดสอบความเที่ยง (reliability) ของแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปทดสอบกับกองทุนหมู่บ้านฯ จำนวน 20 กองทุน ในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งไม่อยู่ในกลุ่มอำเภอที่ศึกษาวิจัยในครั้งนี้ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้จริง โดยนำผลมาทดสอบความเชื่อมั่นโดยใช้วิธีการวัดความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency Method) แบบ Combrash's Alpha โดยใช้ข้อคำถามที่มีค่าความเชื่อมั่นตั้งแต่ 0.70 และภาพรวมของแบบสอบถามทั้งฉบับที่มีค่าตั้งแต่

0.70 ขึ้นไป ถือว่าเชื่อถือได้ค่อนข้างสูง (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2546: 261) ซึ่งจากการทดสอบได้ค่าความเชื่อมั่นด้านการออม เท่ากับ 0.9858 ด้านสินเชื่อ เท่ากับ 0.9807 ด้านสวัสดิการ เท่ากับ 0.8076 ผลรวมทั้งหมด เท่ากับ 0.9908 ซึ่งถือว่าเชื่อถือได้จึงนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Quantitative and Qualitative research methods) ซึ่งวิธีการวิจัยจำแนกตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาพัฒนาการขององค์กรการเงินชุมชน

การศึกษาขั้นตอนนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) นำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ซึ่งได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าร้อยละ (Percentage) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) เพื่ออธิบายเชิงพรรณนาในด้านการพัฒนาการขององค์กรการเงินชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์สถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาความเข้มแข็งในการบริหารจัดการด้านการออมและการให้สินเชื่อขององค์กรการเงินชุมชน

การศึกษาขั้นตอนนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) นำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive analysis) โดยการวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งในการบริหารจัดการด้านการออมและการให้สินเชื่อขององค์กรการเงินชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากประธานหรือกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าร้อยละ (Percentage) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) เพื่ออธิบายเชิงพรรณนาในลักษณะความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเกณฑ์การประเมินความเข้มแข็ง ดังนี้

แบบสัมภาษณ์เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ (Rating scale) เรียงลำดับจาก มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และไม่เห็นด้วย ซึ่งการให้คะแนนแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยกำหนดหลักเกณฑ์ในการตรวจให้คะแนนแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

ถ้าตอบว่า	มากที่สุด	ให้	5	คะแนน
ถ้าตอบว่า	มาก	ให้	4	คะแนน
ถ้าตอบว่า	ปานกลาง	ให้	3	คะแนน

ถ้าตอบว่า	น้อย	ให้	2	คะแนน
ถ้าตอบว่า	น้อยที่สุด	ให้	1	คะแนน

เมื่อได้คะแนนรวมจากการสัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยได้นำมากำหนดช่วงคะแนนเฉลี่ย เพื่อใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานการพิจารณาระดับความคิดเห็นของประธานหรือกรรมการองค์การการเงินชุมชน (กองทุนหมู่บ้านฯ) กำหนดขนาดของชั้นจากระดับความเข้มแข็งที่มีค่าวัด 5 ระดับ โดยวิธีการแปลผลแบบสัมภาษณ์ในส่วนนี้ได้ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) ตามเกณฑ์คะแนน โดยใช้สูตรคำนวณความกว้างของชั้นเพื่อใช้ในการอภิปรายผล (บุญชม ศรีสะอาด, 2542) ดังนี้

$$\begin{aligned}
 \text{ความกว้างของอันตรภาคชั้น} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{ช่วงคะแนน}} \\
 &= \frac{5-1}{5} \\
 &= 0.8
 \end{aligned}$$

การแปลความหมายตามระดับความเข้มแข็ง

ช่วงคะแนน		ระดับความเข้มแข็ง
4.21 – 5.00	หมายถึง	ระดับมากที่สุด
3.41 – 4.20	หมายถึง	ระดับมาก
2.61 – 3.40	หมายถึง	ระดับปานกลาง
1.81 – 2.60	หมายถึง	ระดับน้อย
1.00 – 1.80	หมายถึง	ระดับน้อยที่สุด

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์การการเงินชุมชนในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม

การศึกษาขั้นตอนนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research methods) วิเคราะห์ข้อมูลโดยสรุปข้อมูลจากเนื้อหาที่ได้รับจากการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) นำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) สร้างข้อสรุปตามประเด็นความคิดเห็นต่างๆ ที่สอดคล้องกันอันได้มาซึ่งแนวทางการปฏิบัติหรือรูปแบบในการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์การการเงินชุมชนในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมรวมถึงการใช้สินเชื่อ

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรทางการเงินชุมชนในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม มีวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการขององค์กรการเงินชุมชน 2) เพื่อศึกษาความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการออมและการให้สินเชื่อ ขององค์กรการเงินชุมชน 3) เพื่อศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการออมและการให้สินเชื่อขององค์กรการเงินชุมชน ซึ่งได้ศึกษาและทำการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) กับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 345 กองทุน (หมู่บ้าน) และทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับประธานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับอำเภอ จำนวน 10 ท่าน (อำเภอ) ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพัฒนาการขององค์กรการเงินชุมชน 2) ความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการออมและการให้สินเชื่อ และ 3) รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการออมและการให้สินเชื่อขององค์กรการเงินชุมชน จากการศึกษาพบว่า

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพัฒนาการขององค์กรการเงินชุมชน

ข้อมูลทั่วไปในการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชน (กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง)

การศึกษาข้อมูลทั่วไปในการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชน (กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง) พบว่า ส่วนใหญ่ได้เริ่มเปิดดำเนินการเมื่อปี พ.ศ. 2544 มากที่สุด จำนวน 280 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 81.2 รองลงมาเปิดดำเนินการ ปี พ.ศ. 2545 จำนวน 40 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 11.6 และส่วนใหญ่กองทุนหมู่บ้านฯ จะเปิดทำการเดือนละครั้ง จำนวน 163 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 47.2 รองลงมาจะเปิดดำเนินการปีละครั้ง จำนวน 97 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 28.1

สถานะของกองทุนหมู่บ้านฯทุกกองทุนได้ดำเนินการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลแล้ว ซึ่งกองทุนหมู่บ้านฯ ผู้ให้ข้อมูล (กลุ่มตัวอย่าง) นั้น พบว่า กองทุนหมู่บ้านฯที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลแล้ว จำนวน 320 กองทุน และกองทุนหมู่บ้านฯที่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลและปัจจุบันได้ยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชนแล้ว จำนวน 25 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 92.8 และ 7.2 ตามลำดับ ซึ่งการยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชนนั้นจะได้รับการสนับสนุนจาก ธนาคารออมสินมากที่สุด จำนวน 13 กองทุน รองลงมาได้รับการสนับสนุนมากกว่า 1 แห่ง (ธนาคารออมสิน

ร่วมกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร) จำนวน 9 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 52.0 และ 36.0 ตามลำดับ

แหล่งเงินทุนของกองทุนหมู่บ้านฯ พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับตามนโยบายรัฐบาลและการเพิ่มทุนให้ จำนวน 345 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 100.0 รองลงมากองทุนหมู่บ้านฯจะดำเนินการหาแหล่งทุนจากภายใน โดยการระดมเงินทุนจากสมาชิก จำนวน 338 กองทุน และหาแหล่งทุนจากภายนอก จำนวน 36 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 98.0 และ 10.4 ตามลำดับ ซึ่งแหล่งทุนภายนอกที่กองทุนหมู่บ้านฯ คุ้นเคยมากที่สุด คือ ธนาคารออมสิน จำนวน 32 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 88.9 ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (กองทุนฯ)	ร้อยละ
กองทุนหมู่บ้านฯ ได้เริ่มเปิดดำเนินการมาเมื่อ ปี พ.ศ.		
2544	280	81.2
2545	40	11.6
2546 - 2552	25	7.2
รวม	345	100.0
กองทุนหมู่บ้านฯ ปัจจุบันได้ดำเนินการเปิดทำการลักษณะใด		
เปิดทำการทุกวัน	30	8.7
เปิดทำการสัปดาห์ละครั้ง	23	6.7
เปิดทำการเดือนละครั้ง	163	47.2
เปิดทำการปีละครั้ง	97	28.1
อื่นๆ เช่น เปิดปีละ 2 ครั้ง หรือ เดือนละ 2 ครั้ง	32	9.3
รวม	345	100.0
กองทุนหมู่บ้านฯ ปัจจุบันอยู่ในสถานะใด		
ยังไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล	-	-
จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลแล้ว	320	92.8
ยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชนแล้ว	25	7.2
รวม	345	100.0

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (กองทุนฯ)	ร้อยละ
เมื่อเป็นสถาบันการเงินชุมชนแล้ว กองทุนหมู่บ้านฯ		
ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานใด (n = 25)		
สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (สทบ.)	2	8.0
ธนาคารออมสิน	13	52.0
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)	1	4.0
อื่นๆ ได้รับการสนับสนุนมากกว่า 1 แหล่ง	9	36.0
รวม	25	100.0
ปัจจุบันกองทุนหมู่บ้านฯ ได้หาหรือใช้แหล่งเงินทุนจากที่ใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
จากเงินทุนที่รัฐบาลจัดสรรและเพิ่มทุนให้	345	100.0
จากแหล่งทุนภายใน โดยการระดมเงินทุนจากสมาชิก	338	98.0
จากแหล่งทุนภายนอก	36	10.4
แหล่งเงินทุนจากภายนอกที่ได้รับคือ (n = 36)		
ธนาคารออมสิน	32	88.9
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)	1	2.8
แหล่งอื่นๆ คือ ธนาคารออมสิน ร่วมกับ ธกส.	3	8.3
รวม	36	100.0

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า พัฒนาการของกองทุนหมู่บ้านฯ นั้น ส่วนใหญ่ได้เริ่มเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2544 ตามนโยบายเร่งด่วนในการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลในยุคนั้น (รัฐบาลภายใต้การนำของ ฯพณฯ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร) ซึ่งได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 เป็นนโยบายที่มุ่งเสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั่วประเทศ โดยให้การสนับสนุนเงินทุนกองทุนละ 1 ล้านบาท โอนเงินครั้งแรกเมื่อ วันที่ 25 กรกฎาคม 2544 ซึ่งปัจจุบันกองทุนหมู่บ้านฯ ส่วนใหญ่จะเปิดทำการเดือนละหนึ่งครั้งในการทำธุรกรรมทางการเงินต่างๆ เช่น การรับฝากเงินสัจจะ การชำระเงินกู้ เป็นต้น และทุกกองทุนหมู่บ้านฯ ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ตามพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2547 แล้ว และมีบางกองทุนหมู่บ้านฯ ที่ได้รับการพัฒนาเป็นสถาบัน

การเงินชุมชน เพื่อให้บริการทางการเงินสนับสนุนเศรษฐกิจฐานราก ให้โอกาสประชาชนเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่เป็นธรรมและยั่งยืน โดยมีธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจะมีบทบาทมากที่สุดในการสนับสนุน คอยช่วยเหลือเป็นที่ปรึกษาทั้งทางด้านการเป็นแหล่งเงินทุนให้กู้ยืมและการให้คำปรึกษาในการดำเนินงานทางการเงินต่างๆ และจะเห็นได้ว่าพัฒนาการของแหล่งทุนนั้น กองทุนหมู่บ้านจะได้รับจากการจัดสรรของรัฐบาล โดยการโอนเงินครั้งที่หนึ่งเมื่อเริ่มก่อตั้งกองทุน ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา จำนวน 1 ล้านบาท และทำการเพิ่มทุนระยะที่ 1 จำนวน 1 ล้านบาท สำหรับกองทุนหมู่บ้านที่เข้มแข็ง และเพิ่มทุนระยะที่ 2 (ปี 2552-2553) โดยการจัดกลุ่มจัดสรรเงินงบประมาณตามเกรดหรือเกณฑ์ที่กำหนด จำนวนเงิน 2 – 6 ล้านบาท และทำการเพิ่มทุนระยะที่ 3 (ปี 2555-2558) จำนวน 1 ล้านบาท นั้น (สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2556) [ระบบออนไลน์] กองทุนหมู่บ้านยังทำการหาแหล่งทุนจากภายใน ซึ่งหมายถึงการช่วยเหลือตนเองและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการระดมทุน เช่น จากการถือหุ้น จากการส่งเสริมการออมเงินสัจจะ เป็นต้น และกองทุนหมู่บ้านใดเข้มแข็งและต้องการเงินทุนหมุนเวียนมากขึ้นยังได้รับเครดิตความไว้วางใจจากสถาบันการเงินหลักต่างๆ ได้แก่ ธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้สามารถใช้บริการทางการเงินกับกองทุนหมู่บ้านซึ่งเป็นองค์กรการเงินชุมชนเป็นที่พึงให้กับชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมได้อย่างยั่งยืน

จำนวนสมาชิกและคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน

จากผลการวิจัยพบว่า เมื่อเริ่มก่อตั้งกองทุนหมู่บ้านจะมีจำนวนสมาชิกทั้งหมดส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 13-100 คน จำนวน 156 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 45.2 โดยมีสมาชิกเฉลี่ยต่อกองทุน จำนวน 122 คน ต่ำสุด จำนวน 13 คน และสูงสุด จำนวน 399 คน ซึ่ง ณ ปัจจุบันจะมีสมาชิกทั้งหมด ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 101-200 คน จำนวน 190 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 55.1 โดยมีสมาชิกเฉลี่ยต่อกองทุน จำนวน 175 คน ต่ำสุด จำนวน 38 สูงสุด จำนวน 736 คน

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะมีคณะกรรมการอยู่ระหว่าง 10-12 คน คิดเป็นร้อยละ 45.2 รองลงมา อยู่ระหว่าง 7-9 และ 13-15 คน คิดเป็นร้อยละ 40.5 และ 14.3 ตามลำดับ โดยมีคณะกรรมการเฉลี่ยต่อกองทุน จำนวน 10.50 คน ต่ำสุด จำนวน 7 คน สูงสุด จำนวน 15 คน กองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่จะมีคณะกรรมการบริหารจำนวน 9 คน (ค่าฐานนิยม) และเป็นเพศชายเฉลี่ย จำนวน 5.04 คนต่อกองทุน และเป็นเพศหญิงเฉลี่ย จำนวน 5.46 คน ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนและร้อยละของสมาชิกและคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ

สมาชิกและคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ	จำนวน (กองทุนฯ)	ร้อยละ
เมื่อเริ่มก่อตั้งกองทุนหมู่บ้านฯมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด (คน)		
13 - 100	156	45.2
101 - 200	149	43.2
201 - 300	32	9.3
301 - 400	8	2.3
รวม	345	100.0
เฉลี่ย 122 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 62.982 ต่ำสุด 13 สูงสุด 399		
ปัจจุบันกองทุนหมู่บ้านฯมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด (คน)		
38 - 100	53	15.4
101 - 200	190	55.1
201 - 300	71	20.6
301 - 400	21	6.1
401 - 500	8	2.3
501 ขึ้นไป	2	0.6
รวม	345	100.0
เฉลี่ย 175 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 90.712 ต่ำสุด 38 สูงสุด 736		
กองทุนหมู่บ้านฯปัจจุบันมีจำนวนคณะกรรมการทั้งหมด (คน)		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 8	14	4.1
9 - 11	247	71.6
12 - 14	63	18.3
มากกว่าหรือเท่ากับ 15	21	6.1
รวม	345	100.0
เฉลี่ย 10.50 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.837 ต่ำสุด 7 สูงสุด 15 ฐานนิยม 9		
คณะกรรมการเป็นเพศชาย (คน) เฉลี่ย	5.04	
คณะกรรมการเป็นเพศหญิง (คน) เฉลี่ย	5.46	

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า พัฒนาการด้านจำนวนสมาชิกเมื่อเริ่มก่อตั้งจะเฉลี่ยอยู่ที่ 122 คน เมื่อกองทุนหมู่บ้านฯ ได้ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2558) ได้มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นเฉลี่ยอยู่ที่ 175 คน และมีสมาชิกสูงสุด จำนวน 736 คน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กองทุนหมู่บ้านฯ ได้มีพัฒนาการและการดำเนินงานที่ดีเป็นที่พึงของชุมชนได้ทำให้คนในชุมชนได้เล็งเห็นความสำคัญและเข้ามามีส่วนร่วมกับกองทุน อันส่งผลให้จำนวนสมาชิกขยายตัวเพิ่มขึ้นมาโดยตลอด ส่วนจำนวนคณะกรรมการบริหารกองทุนหมู่บ้านฯ นั้น ส่วนใหญ่กองทุนหมู่บ้านฯ ได้ปฏิบัติตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ที่ระบุไว้ว่า กองทุนหมู่บ้านจำเป็นต้องมีคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านซึ่งประกอบด้วยบุคคลธรรมดาจำนวน 9-15 คน เป็นผู้ชายและผู้หญิงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน แต่พบว่า กองทุนหมู่บ้านฯ จำนวน 14 กองทุน ที่มีคณะกรรมการ จำนวน 7-8 คน คิดเป็นร้อยละ 4.1 ซึ่งเป็นจำนวนที่น้อยกว่าที่ระเบียบได้กำหนดไว้ ทั้งนี้เนื่องมาจากกองทุนหมู่บ้านฯ นั้นๆ อาจจะประสบปัญหาในการบริหารงานในอดีต เช่น คณะกรรมการชุดเดิมเกิดการทุจริต หรือกองทุนหมู่บ้านมีการบริหารงานที่ประสบกับหนี้เสียมาก เกิดการขาดทุนทางบัญชี จึงทำให้ไม่มีใครอยากเข้ามาเป็นคณะกรรมการบริหาร ซึ่ง ณ ปัจจุบัน สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เขต 1 ได้เข้ามาดูแลแก้ไขปัญหาย่อยอย่างต่อเนื่อง

การระดมเงินจากสมาชิกให้เข้ามามีส่วนร่วมกับกองทุนหมู่บ้านฯ

จากผลการวิจัยพบว่า การระดมเงินทุน ส่วนใหญ่กองทุนหมู่บ้านฯ จะระดมเงินทุนได้จากประเภทเงินออมสัจจะ จำนวน 278 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 80.58 รองลงมา คือ ประเภทเงินถือหุ้น ค่าธรรมเนียมและเงินฝากออมทรัพย์ จำนวน 263, 74 และ 50 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 76.23, 21.45 และ 14.49 ตามลำดับ

ส่วนจำนวนเงินที่กองทุนหมู่บ้านฯ สามารถระดมเงินทุนทุกประเภทรวมกันได้ ณ ปัจจุบันมีจำนวนทั้งหมด 193.29 ล้านบาท เฉลี่ยกองทุนหมู่บ้านฯ ละ 563,548.98 บาท สูงสุดจำนวน 12,037,773.16 บาท ต่ำสุด 3,000 บาท โดยประเภทเงินออมสัจจะสามารถระดมได้มากที่สุดจำนวนรวม 106.51 ล้านบาท รองลงมาได้แก่ ประเภทเงินถือหุ้น เงินฝากออมทรัพย์ และ ค่าธรรมเนียม จำนวนรวม 35.66, 32.75 และ 0.45 ล้านบาท ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 4 และ 5

ตารางที่ 4 แสดงประเภทการระดมเงินทุนจากสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านฯ

(n = 345)

ประเภทการระดมเงินทุน	จำนวน (กองทุนฯ)	ร้อยละ
เงินฝากออมทรัพย์	50	14.49
เงินฝากประจำ	5	1.45
เงินถือหุ้น	263	76.23
เงินออมสัจจะ	278	80.58
ค่าธรรมเนียม	74	21.45
เงินบริจาค/ให้เปล่า	2	0.58
เงินอื่นๆ	2	0.58

หมายเหตุ : ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนเงินตามประเภทของการระดมเงินทุนจากสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านฯ

(หน่วย : บาท)

ประเภทของการระดมเงินทุน	ค่าเฉลี่ย	ค่าสูงสุด	ค่าต่ำสุด	ค่าผลรวม
เงินฝากออมทรัพย์ (n=50)	655,008.51	4,016,187.20	28,700.00	32,750,426.00
เงินฝากประจำ (n=5)	1,438,698.20	6,544,082.00	60,294.00	7,193,491.00
เงินถือหุ้น (n=263)	135,612.76	2,730,010.00	600.00	35,666,156.43
เงินออมสัจจะ (n=278)	383,144.46	5,458,930.00	3,000.00	106,514,159.88
ค่าธรรมเนียม (n=74)	6,188.93	102,950.00	120.00	457,981.00
เงินบริจาค/ให้เปล่า (n=2)	6,327.03	9,565.07	3,089.00	12,654.07
เงินอื่นๆ (n=2)	87,904.65	175,000.00	809.31	175,809.31
รวม (n=343)	563,548.98	12,037,773.16	3,000.00	193,297,303.48

หมายเหตุ : ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แหล่งทุนหมุนเวียนของกองทุนหมู่บ้านฯ นั้น นอกจากจะได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลแล้ว กองทุนหมู่บ้านฯ ยังสามารถระดมเงินทุนจากสมาชิกได้จำนวนมาก เฉลี่ยระดมเงินทุนได้ จำนวน 563,548.98 บาทต่อกองทุน อันแสดงถึงการรู้สึกเป็นเจ้าของ รักและห่วงแห่งกองทุน การแสดงการมีส่วนร่วมในการถือหุ้น การออมสัจจะ การฝากเงินต่างๆ เพื่อนำเงินทุนดังกล่าวไปช่วยเสริมในการพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ เพิ่มรายได้ และลดรายจ่ายหรือพัฒนาไปสู่การสร้างสวัสดิภาพ สวัสดิการหรือประโยชน์ส่วนรวมอื่นใดให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง และสิ่งที่สำคัญก็คือ การปลูกฝังจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของกองทุนหมู่บ้านฯ โดยการกำหนดระเบียบเงื่อนไขเพื่อให้เกิดการปฏิบัติ เช่น การกำหนดเงื่อนไขการรับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล กองทุนหมู่บ้านฯ จะต้องมีความเข้มแข็ง โดยการที่สมาชิกต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการถือหุ้น การฝากสัจจะ และมีการรับฝากเงิน อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเกิดผลที่ดีตามมาอย่างมาก กล่าวคือ กองทุนหมู่บ้านฯ สามารถระดมเงินทุนได้เองโดยไม่ต้องไปกู้ยืมเงินทุนจากแหล่งภายนอก ซึ่งอาจจะต้องเสียอัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่าการระดมทุนจากภายใน นั่นเอง

การกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากและอัตราดอกเบี้ยเงินกู้

จากการศึกษาวิจัยพบว่า กองทุนหมู่บ้านฯ ที่มีความเข้มแข็งสามารถให้บริการทางการเงิน โดยการรับฝากเงินจากสมาชิกได้นั้น มีอยู่ 3 ประเภท ได้แก่ 1) เงินฝากออมทรัพย์ 2) เงินฝากประจำ และ 3) เงินฝากอื่นๆ ได้แก่ เงินออมสัจจะ ซึ่งส่วนใหญ่กองทุนหมู่บ้านฯ สามารถกำหนดหรือให้อัตราดอกเบี้ยเงินฝากอื่นๆ เช่น เงินฝากสัจจะมากที่สุด จำนวน 71 กองทุน รองลงมา อัตราดอกเบี้ยเงินฝากออมทรัพย์และอัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำ จำนวน 50 และ 5 กองทุน ตามลำดับ โดยมีค่านิยามเท่ากันทุกประเภท คือ มีการกำหนดอัตราดอกเบี้ย 3.0 ต่อปี

ส่วนอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ กองทุนหมู่บ้านฯ ส่วนใหญ่ จำนวน 345 กองทุน ได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ปกติ 6.0 ต่อปี (ค่านิยาม) สูงสุด 12.0 และต่ำสุด 3.0 ต่อปี รองลงมามีการปล่อยเงินกู้ฉุกเฉิน จำนวน 137 กองทุน และปล่อยเงินกู้อื่นๆ จำนวน 13 กองทุน โดยคิดอัตราดอกเบี้ย 12.0 ต่อปี (ค่านิยาม) ดังแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากและอัตราดอกเบี้ยเงินกู้

(หน่วย : ร้อยละ)

ประเภทของอัตราดอกเบี้ย	ค่าเฉลี่ย	ค่าฐานนิยม	ค่าสูงสุด	ค่าต่ำสุด
อัตราดอกเบี้ยเงินฝาก				
อัตราดอกเบี้ยเงินฝากออมทรัพย์ (n=50)	2.6	3.0	6.0	0.5
อัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำ (n=5)	2.6	3.0	3.5	1.5
อัตราดอกเบี้ยเงินฝากอื่นๆ เช่น สัจจะ (n=71)	3.4	3.0	12.0	0.5
อัตราดอกเบี้ยเงินกู้				
อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ปกติ (n=345)	6.9	6.0	12.0	3.0
อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ฉุกเฉิน (n=137)	9.4	12.0	24.0	2.0
อัตราดอกเบี้ยเงินกู้อื่นๆ เช่น สัจจะ (n=13)	9.6	12.0	12.0	2.0

หมายเหตุ : ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ทั้งอัตราดอกเบี้ยเงินฝากและเงินกู้ของกองทุนหมู่บ้านนั้นจะกำหนดอัตราดอกเบี้ยไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับต้นทุนหรือแหล่งที่มาของเงินกู้ต่างๆ และขึ้นอยู่กับมติที่ประชุมใหญ่ประจำปีว่าจะกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากจำนวนเท่าใด ซึ่งจะเห็นได้ว่า การกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากทุกประเภทนั้น ได้แก่ เงินฝากออมทรัพย์ เงินฝากประจำและเงินฝากอื่นๆ (สัจจะ) จะมีค่าฐานนิยมเท่ากับ 3.0 ต่อปี ทั้งนี้เนื่องจาก 1) แสดงถึงการระดมเงินฝากที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าการฝากเงินจากสถาบันการเงินหลักต่างๆ 2) เป็นการระดมเงินจากแหล่งภายในหรือจากสมาชิกเองทำให้ต้นทุนต่ำกว่าการที่กองทุนหมู่บ้านจะไปทำการกู้ยืมเงินจากแหล่งทุนภายนอก และ 3) แสดงถึงหลักการบริหารการเงิน กล่าวคือ ต้นทุนเงินฝากประมาณร้อยละ 3.0 ต่อปี และนำไปปล่อยกู้หรือลงทุนได้ผลตอบแทนประมาณร้อยละ 6.0 ต่อปี นั่นเอง ส่วนอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ปกตินั้นจะเป็นไปตามนโยบายของสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติได้ให้ไว้ คือ คิอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 0.5 ต่อเดือน หรือร้อยละ 6.0 ต่อปี นั่นเอง แต่ทั้งนี้กองทุนหมู่บ้านแต่ละแห่งสามารถกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เองได้ตามที่ระเบียบข้อบังคับหรือมติที่ประชุมใหญ่กำหนด

ส่วนเงินกู้ฉุกเฉินจะเห็นได้ว่า อัตราดอกเบี้ยต่ำสุด คือ 2.0 ต่อปี และสูงสุด 24.0 ต่อปี นั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคานิยามคำว่า “ฉุกเฉิน” ว่าคืออะไร ยกตัวอย่างเช่น บางกองทุนหมู่บ้านเห็นว่ สมาชิกมีความเดือดร้อน มีความจำเป็นเร่งด่วนต้องให้ความช่วยเหลือจึงคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำ แต่

บางกองทุนหมู่บ้านเห็นว่า การกู้ยืมฉุกเฉินนั้นเป็นการกู้ยืมเร่งด่วน ซึ่งไม่มีการค้ำประกันความเสี่ยงในการกู้ยืม มีความเสี่ยงสูง ดังนั้นจึงคิดอัตราดอกเบี้ยสูงสุดถึง ร้อยละ 24.0 ต่อปี นั่นเอง

การปล่อยเงินกู้ตามวัตถุประสงค์การกู้ยืม

จากการศึกษาวิจัยพบว่า กองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่จะทำการปล่อยเงินกู้เพื่อวัตถุประสงค์ด้านการค้าขายมากที่สุด จำนวน 321 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 93.04 รองลงมาคือ ด้านเกษตรกรรมและด้านบริการ เช่น ช่างซ่อม จำนวน 294 และ 143 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 85.22 และ 41.45 ตามลำดับ

ส่วนจำนวนสมาชิกที่กู้ยืมเพื่อนำไปใช้ตามวัตถุประสงค์การกู้ยืม มากที่สุด คือ ด้านเกษตรกรรม จำนวนรวม 11,864.00 คน เฉลี่ยกองทุนละ 40.35 คน ต่ำสุด 1.00 คน สูงสุด 150.00 คน รองลงมาได้แก่ ด้านการค้าขาย จำนวนรวม 10,943.00 คน เฉลี่ยกองทุนละ 34.09 คน ต่ำสุด 1.00 คน สูงสุด 252.00 คน และจำนวนเงินของสมาชิกที่กู้ยืมไปใช้ตามวัตถุประสงค์มากที่สุด คือ ด้านเกษตรกรรม จำนวนรวม 294,078,119.70 บาท เฉลี่ยกองทุนละ 1,000,265.71 บาท ต่ำสุด 12,000 บาท สูงสุด 4,938,325.00 บาท รองลงมาได้แก่ ด้านการค้าขายและด้านบริการ จำนวนรวม 243,407,442.00 และ 33,851,397.00 บาท เฉลี่ยกองทุนละ 758,278.63 และ 236,723.05 บาท ต่ำสุด 18,000 และ 10,000 บาท สูงสุด 5,486,116.81 และ 1,800,000.00 บาท ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 7 และ 8

ตารางที่ 7 แสดงการปล่อยเงินกู้ตามวัตถุประสงค์การกู้ยืมของแต่ละกองทุนหมู่บ้าน

(n = 345)		
การปล่อยเงินกู้ตามวัตถุประสงค์	จำนวน (กองทุนฯ)	ร้อยละ
ด้านเกษตรกรรม	294	85.22
ด้านการค้าขาย	321	93.04
ด้านอุตสาหกรรม	120	34.78
ด้านบริการ เช่น ช่างซ่อม	143	41.45
ด้านการศึกษา	88	25.51
ด้านการชำระหนี้	41	11.88
ด้านการฉุกเฉิน	72	20.87
ด้านอื่นๆ เช่น การซ่อมแซมบ้านหรือร้านค้า, รับจ้าง	63	18.26

หมายเหตุ : ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ตารางที่ 8 แสดงจำนวนรายและจำนวนเงินตามวัตถุประสงค์การกู้ยืมเงิน

การปล่อยกู้ตามวัตถุประสงค์การ กู้ยืม	ค่าเฉลี่ย	ค่าสูงสุด	ค่าต่ำสุด	ค่าผลรวม
จำนวนรายของลูกหนี้ที่กู้ยืม (คนต่อกองทุน)				
ด้านเกษตรกรรม (n=294)	40.35	150.00	1.00	11,864.00
ด้านการค้าขาย(n=321)	34.09	252.00	1.00	10,943.00
ด้านอุตสาหกรรม (n=120)	11.22	73.00	1.00	1,346.00
ด้านการบริการ (n=143)	9.80	90.00	1.00	1,402.00
ด้านการศึกษา (n=88)	6.67	29.00	1.00	587.00
ด้านการชำระหนี้ (n=41)	18.71	98.00	1.00	767.00
ด้านการกู้ยืมเงิน (n=72)	18.42	180.00	1.00	1,326.00
ด้านอื่นๆ ซ่อมแซม,รับจ้าง (n=63)	22.00	161.00	1.00	1,386.00
จำนวนเงินของลูกหนี้ที่กู้ยืม (บาทต่อกองทุน)				
ด้านเกษตรกรรม (n=294)	1,000,265.71	4,938,325.00	12,000.00	294,078,119.70
ด้านการค้าขาย(n=321)	758,278.63	5,486,116.81	18,000.00	243,407,442.00
ด้านอุตสาหกรรม (n=120)	258,895.46	1,240,200.00	10,000.00	31,067,456.00
ด้านการบริการ (n=143)	236,723.05	1,800,000.00	10,000.00	33,851,397.00
ด้านการศึกษา (n=88)	141,929.96	729,028.00	15,000.00	12,489,837.00
ด้านการชำระหนี้ (n=41)	501,155.92	4,904,000.00	20,000.00	20,547,393.00
ด้านการกู้ยืมเงิน (n=72)	181,017.19	1,200,000.00	3,000.00	13,033,238.00
ด้านอื่นๆ ซ่อมแซม,รับจ้าง (n=63)	442,868.42	2,204,006.00	15,000.00	27,900,711.00

หมายเหตุ : ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า กองทุนหมู่บ้านฯได้ดำเนินการปล่อยเงินกู้ เพื่อให้สมาชิกได้นำเงินกู้อำนาจไปลงทุนประกอบอาชีพหรือใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามวัตถุประสงค์ที่ยื่นคำขอให้กับกองทุนหมู่บ้านฯ ซึ่งส่วนใหญ่กองทุนหมู่บ้านฯจะให้กู้ยืมเพื่อวัตถุประสงค์ด้านการค้าขายมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกองทุนหมู่บ้านฯที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการ

วิจัยครั้งนี้ เป็นกลุ่มอำเภอเมืองและเป็นอำเภอที่อยู่รอบๆอำเภอเมือง ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมลดน้อยลงประกอบกับประชาชนหันไปประกอบอาชีพอื่นนอกจากการทำเกษตรกรรมมากขึ้น เช่น การค้าขาย การบริการ การรับจ้าง เป็นต้น

แต่จะสังเกตเห็นได้ว่า หากพิจารณาเป็นรายคนแล้ว สมาชิกที่กู้ยืมไปเพื่อวัตถุประสงค์ด้านการเกษตรกรรมจะมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ จำนวน 40.35 คนต่อกองทุน และจำนวนเงินที่กองทุนหมู่บ้านปล่อยกู้ยืมมากที่สุดคือ ด้านเกษตรกรรม จำนวนรวม 294.07 ล้านบาท เฉลี่ยกองทุนละ 1.00 ล้านบาท นั้นย่อมแสดงให้เห็นว่า อาชีพหลักของประชาชนส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งถือเป็นกระดูกสันหลังของชาติในการเป็นผู้ผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคที่สำคัญของประเทศ

การส่งใช้คืนเงินกู้ของสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน

จากผลการวิจัยพบว่า สมาชิกกองทุนหมู่บ้านมีการส่งใช้คืนเงินกู้ตามสัญญา (หนี้ปกติ) จำนวน 344 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 99.7 รองลงมาคือ สมาชิกไม่ส่งใช้คืนตามสัญญา (ค้างชำระหนี้) และ สมาชิกมีการขอประนีประนอมหนี้ จำนวน 145 และ 94 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 42.0 และ 27.2 ตามลำดับ

ส่วนจำนวนรายที่สมาชิกมีการใช้คืนเงินกู้ตามสัญญา (หนี้ปกติ) จำนวนรวม 26,844.00 คน รองลงมาคือ สมาชิกไม่ส่งใช้คืนเงินกู้ตามสัญญา (ค้างชำระหนี้) จำนวนรวม 1,778.00 คน และสมาชิกมีการขอประนีประนอมหนี้ จำนวนรวม 874.00 คน ตามลำดับ และพบว่า ค่าเฉลี่ยต่อกองทุนที่สมาชิกมีการส่งใช้คืนเงินกู้ตามสัญญา (หนี้ปกติ) จำนวน 78.03 คนต่อกองทุน รองลงมาคือ สมาชิกไม่ส่งใช้คืนเงินกู้ตามสัญญา (ค้างชำระหนี้) เฉลี่ย จำนวน 12.43 คนต่อกองทุน และสมาชิกมีการขอประนีประนอมหนี้ เฉลี่ย จำนวน 9.30 คนต่อกองทุน ตามลำดับ

ส่วนจำนวนเงินที่สมาชิกมีการใช้คืนเงินกู้ตามสัญญา (หนี้ปกติ) จำนวนรวม 611,391,445.34 บาท รองลงมาคือ สมาชิกไม่ส่งใช้คืนเงินกู้ตามสัญญา (ค้างชำระหนี้) จำนวนรวม 32,472,365.97 บาท และสมาชิกมีการขอประนีประนอมหนี้ จำนวนรวม 17,921,533.00 บาท ตามลำดับ และพบว่าค่าเฉลี่ยต่อกองทุนที่สมาชิกมีการส่งใช้คืนเงินกู้ตามสัญญา (หนี้ปกติ) จำนวน 1,777,300.71 บาทต่อกองทุน รองลงมาคือ สมาชิกไม่ส่งใช้คืนเงินกู้ตามสัญญา (ค้างชำระหนี้) เฉลี่ย จำนวน 224,079.48 บาทต่อกองทุน และสมาชิกมีการขอประนีประนอมหนี้ เฉลี่ย จำนวน 190,654.60 บาทต่อกองทุน ตามลำดับ แสดงดังในตารางที่ 9 และ 10

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนกองทุนหมู่บ้านที่ได้รับการส่งใช้คืนเงินกู้

(n = 345)

การส่งใช้คืนเงินกู้	จำนวน (กองทุนฯ)	ร้อยละ
สมาชิกส่งใช้คืนตามสัญญา (ปกติ)	344	99.7
สมาชิกไม่ส่งใช้คืนตามสัญญา (ค้างชำระ)	145	42.0
สมาชิกมีการขอประนีประนอมหนี้	94	27.2

หมายเหตุ : ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ตารางที่ 10 แสดงจำนวนเงินและจำนวนรายของสมาชิกที่ทำการส่งใช้คืนเงินกู้

การส่งใช้คืนเงินกู้	ค่าเฉลี่ย	ค่าสูงสุด	ค่าต่ำสุด	ค่าผลรวม
จำนวนรายที่ใช้คืนเงินกู้ยืม (คน)				
1. สมาชิกส่งใช้คืนตามสัญญา (ปกติ) (n=344)	78.03	315.00	1.00	26,844.00
2. สมาชิกไม่ส่งใช้คืนตามสัญญา (ค้างชำระ) (n=145)	12.43	95.00	1.00	1,778.00
3. สมาชิกมีการขอประนีประนอมหนี้ (n=94)	9.30	84.00	1.00	874.00
จำนวนเงินที่ใช้คืนเงินกู้ยืม (บาท)				
4. สมาชิกส่งใช้คืนตามสัญญา (ปกติ) (n=344)	1,777,300.71	5,853,325.00	30,000.00	611,391,445.34
5. สมาชิกไม่ส่งใช้คืนตามสัญญา (ค้างชำระ) (n=145)	224,079.48	1,900,000.00	9,485.00	32,472,365.97
6. สมาชิกมีการขอประนีประนอมหนี้ (n=94)	190,654.60	2,510,000.00	8,000.00	17,921,533.00

หมายเหตุ : ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า กองทุนหมู่บ้านฯ ได้ดำเนินการปล่อยสินเชื่อเงินกู้ให้แก่สมาชิกตามระเบียบ ข้อบังคับของกองทุนหมู่บ้านฯ และสมาชิกได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการชำระหนี้คืน มีเพียงจำนวน 1 กองทุนเท่านั้น ที่สมาชิกไม่มีการชำระหนี้คืนให้กับกองทุนหมู่บ้านฯ เลย ทั้งนี้เนื่องมาจากการเกิดปัญหาในการบริหารจัดการ เกิดการทุจริต เมื่อผู้นำ (ประธานกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ รวมถึงการเป็นผู้นำท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ไม่ยอมชำระหนี้ยอมส่งผลให้สมาชิกรายอื่นๆ ไม่ชำระหนี้ตาม ซึ่งโดยปกติหากสมาชิกเกิดประสบปัญหาไม่สามารถชำระหนี้คืนกองทุนหมู่บ้านฯ ได้ตามเงื่อนไขกำหนดระยะเวลา ก็จะกลายเป็นหนี้ค้างชำระ แนวทางการแก้ไขที่นิยมใช้ก็คือ การทำสัญญาปรับปรุงโครงสร้างหนี้ โดยการขอประนีประนอมหนี้ เช่น การขอขยายระยะเวลาการชำระคืนเงินกู้ออกไป การขอผ่อนชำระเงินต้น และหรือดอกเบี้ยให้ลดลง เป็นต้น

ผลประกอบการกองทุนหมู่บ้านฯ ในรอบปีบัญชีที่ผ่านมา

จากผลการวิจัยพบว่า กองทุนหมู่บ้านฯ มีผลประกอบการในรอบปีบัญชีที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ได้รับกำไรสุทธิ จำนวน 334 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 96.8 รองลงมาคือ ยังไม่ปิดงบบัญชี และผลประกอบการขาดทุนสุทธิ จำนวน 9 และ 2 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 2.6 และ 0.6 ตามลำดับ

ส่วนจำนวนเงินที่กองทุนหมู่บ้านฯ มีผลประกอบการกำไรสุทธิมากที่สุด อยู่ระหว่าง 50,001-100,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 34.1 รองลงมาคือ อยู่ระหว่าง 100,001-150,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 32.0 โดยมีค่าเฉลี่ย 122,867.62 บาทต่อกองทุน ต่ำสุด 6,097.32 บาท สูงสุด 2,654,826.13 บาทต่อกองทุน

กองทุนหมู่บ้านฯ ที่มีผลประกอบการขาดทุนสุทธิมากที่สุด จำนวน 17,932 บาท รองลงมาคือ จำนวน 10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 50.0 เท่ากัน โดยมีค่าเฉลี่ย 13,966 บาทต่อกองทุน ต่ำสุด 10,000 บาท สูงสุด 17,932 บาทต่อกองทุน ดังแสดงในตารางที่ 11

ตารางที่ 11 แสดงจำนวนและร้อยละของผลประกอบการกองทุนหมู่บ้านฯ ในรอบปีบัญชีที่ผ่านมา

ผลประกอบการ	จำนวน (กองทุนฯ)	ร้อยละ
ผลประกอบการกองทุนหมู่บ้านฯ ในรอบปีบัญชีที่ผ่านมา		
กำไรสุทธิ	334	96.8
ขาดทุนสุทธิ	2	0.6
ยังไม่ปิดงบบัญชี	9	2.6
รวม	345	100.0

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ผลประกอบการ	จำนวน (กองทุนฯ)	ร้อยละ
จำนวนเงินกำไรสุทธิที่ได้รับ (n=334)		
น้อยกว่า 50,000 บาท	45	13.5
50,001 – 100,000 บาท	114	34.1
100,001 – 150,000 บาท	107	32.0
150,001 – 200,000 บาท	48	14.4
200,001 บาท ขึ้นไป	20	6.0
รวม	334	100.0
เฉลี่ย 122,867.62 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 174,396.71 ต่ำสุด 6,097.32 สูงสุด 2,654,826.13		
จำนวนเงินที่ขาดทุนสุทธิ (n=2)		
10,000 บาท	1	50.0
17,932 บาท	1	50.0
รวม	2	100.0
เฉลี่ย 13,966.00 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 5,608.77 ต่ำสุด 10,000.00 สูงสุด 17,932.00		

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า กองทุนหมู่บ้านที่มีผลประกอบการในรอบปีบัญชีที่ผ่านมา มีผลกำไรสุทธิ จำนวน 334 กองทุน นั้นยอมแสดงให้เห็นถึง 1) การบริหารจัดการของกองทุนหมู่บ้านที่มีประสิทธิภาพ โดยการมีคณะกรรมการที่เป็นผู้บริหารที่ดีเป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ 2) สมาชิกมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านเช่นกัน เช่น การมีวินัยทางการเงิน การช่วยระดมทุน เงินฝากสัจจะ ถือหุ้น การออมเงิน และการชำระหนี้เงินกู้ตรงตามเงื่อนไข ทำให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จและได้รับกำไรสุทธิ ซึ่งกำไรสุทธิดังกล่าวจะถูกจัดสรรกลับไปเป็นทุนดำเนินงาน สวัสดิการให้แก่สมาชิกและชุมชนต่อไป

เป็นที่สังเกตได้ว่า บางกองทุนหมู่บ้านที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับการขาดทุนและการที่ยังไม่ได้ดำเนินการปิดบัญชีได้ตามกำหนด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเกิดการบริหารจัดการที่ผิดพลาด ปัญหาที่พบส่วนใหญ่มาจาก 1) ประธานคณะกรรมการหรือคณะกรรมการบริหารกองทุนหมู่บ้านฯ ไม่ยอมชำระหนี้ ซึ่งเป็นต้นแบบที่ไม่ดี 2) ประธานกรรมการชุดก่อนหมดวาระลง ทำให้การบริหารงานของกรรมการชุดใหม่ยังไม่สามารถดำเนินงานสานต่อได้ เพราะมีปัญหาต่างๆมากมาย 3) เกิดการทุจริต 4) สมาชิกไม่ให้ความร่วมมือในการชำระหนี้หรือไม่รักและหวงแหนกองทุน

หมู่บ้านฯ และ 5) อื่นๆ ยังคงทำบัญชีไม่คล่องตัว ยังทำไม่ถูกต้องตามหลักการทางบัญชี ดังนั้น กองทุนหมู่บ้านฯ ควรต้องให้ความสำคัญกับการควบคุมภายใน การบริหารจัดการของ คณะกรรมการที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ เลือกประธานและคณะกรรมการที่ดี ตามความรู้ ความสามารถและการเสียสละ ทำงานอย่างผู้มีจิตสาธารณะ และการให้การฝึกอบรมการทำบัญชี การปิดงบทางการเงินที่ถูกต้องและสม่ำเสมอ

การจัดสรรผลตอบแทนจากการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านฯ

จากผลการวิจัยพบว่า กองทุนหมู่บ้านฯ จะนำกำไรสุทธิที่ได้รับมาดำเนินการ จัดสรรกำไรสุทธิประจำปีนั้น ส่วนใหญ่จะนำมาจัดสรรเป็นค่าตอบแทนคณะกรรมการมากที่สุด จำนวนรวม 10,771,346.42 บาท รองลงมาคือ ค่าอื่นๆ (ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานกองทุน) และ เฉลี่ยคืนผู้กู้ จำนวนรวม 5,541,321.00 และ 4,358,316.58 บาท ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยต่อกองทุน หมู่บ้านฯ มากที่สุดคือ ค่าตอบแทนคณะกรรมการ จำนวน 32,346.38 บาทต่อกองทุน ต่ำสุด 1,219.46 บาท สูงสุด 160,921.77 บาทต่อกองทุน รองลงมาคือ ค่าอื่นๆ (ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน กองทุน) และเฉลี่ยคืนผู้กู้ จำนวน 21,477.98 และ 15,906.26 บาทต่อกองทุน ต่ำสุด 1,000.00 บาท และ 1,500 บาทต่อกองทุน สูงสุด 147,929.00 บาท และ 171,831.00 บาทต่อกองทุน ตามลำดับ ดัง แสดงในตารางที่ 12

ตารางที่ 12 แสดงการจัดสรรผลตอบแทนจากการดำเนินงานในรอบปีที่ผ่านมา

(หน่วย : บาท)				
ประเภทของการจัดสรร	ค่าเฉลี่ย	ค่าสูงสุด	ค่าต่ำสุด	ค่าผลรวม
ประกันความเสี่ยง (n=332)	10,230.86	132,677.00	304.86	3,396,646.20
เฉลี่ยคืนผู้กู้ (n=274)	15,906.26	171,831.00	1,500.00	4,358,316.58
ตอบแทนคณะกรรมการ (n=333)	32,346.38	160,921.77	1,219.46	10,771,346.42
ทุนการศึกษา (n=163)	9,634.90	47,677.00	500.00	1,570,490.01
พัฒนาอาชีพ (n=73)	10,963.33	58,454.00	1,172.40	800,323.58
สวัสดิการ (n=258)	14,177.14	104,563.46	586.20	3,657,704.26
สาธารณประโยชน์ (n=312)	13,389.27	125,658.00	586.20	4,177,452.69
สมทบกองทุน (n=327)	9,965.62	93,736.27	304.86	3,258,760.11
อื่นๆ เช่น ค่าดำเนินงาน, เชื้อที่ดิน (n=258)	21,477.98	147,929.00	1,000.00	5,541,321.00

หมายเหตุ : 1) ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

- 2) กองทุนหมู่บ้านที่ไม่ได้จัดสรรผลตอบแทน จำนวน 12 กองทุน ได้แก่ 2.1) กองทุนที่มีผลประกอบการขาดทุนสุทธิ จำนวน 2 กองทุน 2.2) กองทุนที่ยังไม่ได้ปิดงบบัญชี จำนวน 9 กองทุน และ 2.3 คณะกรรมการไม่รับค่าตอบแทน มีจำนวน 1 กองทุน

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การจัดสรรกำไรสุทธิในแต่ละปีของแต่ละกองทุนหมู่บ้านนั้นอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามรายงานการประชุมสามัญประจำปีและให้เป็นไปตามการพิจารณาเห็นชอบในที่ประชุมใหญ่สามัญ ซึ่งส่วนใหญ่จะจัดสรรกำไรสุทธิไปที่ 1) ค่าตอบแทนคณะกรรมการมากที่สุดนั้น ซึ่งหากบุคคลภายนอกมองอาจจะกล่าวได้ว่า เป็นการจัดสรรให้แก่คณะกรรมการที่มีจำนวนเงินมากที่สุด ซึ่งในความเป็นจริงแล้วจะเห็นได้ว่า คณะกรรมการดำเนินงานด้วยความเสียสละ ไม่มีเงินเดือนให้และเสียสละเวลาในการทำมาหากินของตนเองและครอบครัวเพื่อประโยชน์สูงสุดของกองทุนหมู่บ้านและของชุมชน เพราะคณะกรรมการมีจำนวนระหว่าง 9-15 คน ซึ่งจากผลงานวิจัยเฉลี่ยแล้วจะมีจำนวน 9 คน ซึ่งเมื่อนำเงินที่จัดสรรมาหารเฉลี่ยต่อคนต่อปีแล้วถือว่าน้อยมาก แต่คณะกรรมการก็ไม่เคยน้อยใจทำงานด้วยจิตสาธารณะอย่างแท้จริง และ 2) กองทุนหมู่บ้านมักจะกำหนดการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีตามมติเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี ซึ่งอาจไม่เป็นไปตามที่สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนแห่งชาติ กำหนดไว้ ยกตัวอย่างเช่น กำหนดไว้ว่าให้นำมาจัดสรรเป็นเงินสมทบกองทุนและเงินประกันความเสี่ยง ในอัตราร้อยละ 15 ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า จัดสรรน้อยกว่า เป็นต้น

ดังนั้น การทำบัญชีและการตรวจสอบ ให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจัดทำบัญชีของกองทุนหมู่บ้านตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนดและจัดทำรายการรับ-จ่ายเงินกองทุนหมู่บ้านอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้งและแจ้งให้สมาชิกทราบ รวมทั้งให้จัดทำสรุปผลการดำเนินงานประจำปี รายงานต่อคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง และต้องจัดให้มีการตรวจสอบภายในเกี่ยวกับการบริหารจัดการการเงิน การบัญชีและการพัสดุ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบของสมาชิกเป็นหลัก พร้อมกับให้สหราชอาณาจักรตรวจสอบบัญชีของกองทุนหมู่บ้านฯ เสนอต่อที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี เพื่อขอความเห็นชอบในการทำหน้าที่ตรวจสอบและประเมินผลการใช้จ่ายเงินและทรัพย์สินของกองทุนหมู่บ้านฯ โดยทำบันทึกรายงานผลการสอบบัญชีต่อคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ พร้อมทั้งจัดพิมพ์เผยแพร่ต่อสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านฯ ทั้งนี้ เพื่อให้กองทุนหมู่บ้านมีการดำเนินงานที่โปร่งใสสามารถตรวจสอบได้และเพื่อให้กองทุนหมู่บ้าน

ๆ ได้เป็นองค์กรการเงินชุมชนอันเป็นแหล่งที่พึ่งที่ประชาชนสามารถเข้าถึงเป็นแหล่งทุนที่เป็นธรรมได้อย่างยั่งยืน

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการออมและการให้สินเชื่อ

การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการออมและการให้สินเชื่อของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาความเข้มแข็ง จำนวน 8 ด้าน ดังนี้ ด้านทุนทางสังคม ด้านเครือข่าย ด้านภาวะผู้นำ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านกระบวนการบริหารจัดการ ด้านการออม ด้านการให้สินเชื่อ และด้านสวัสดิการ ผลการวิจัยในแต่ละด้านมีดังนี้

1) ความเข้มแข็งด้านทุนทางสังคม

ด้านทุนทางสังคมประกอบด้วย ความมีน้ำใจของสมาชิก การเอื้ออาทรต่อกัน มีความไว้วางใจ การถ่ายทอดความรู้ การเกาะเกี่ยวกันทางสังคม การเข้าร่วมกิจกรรมและสมาชิกมีจิตสำนึกร่วมกันในการเป็นเจ้าขององค์กรการเงินชุมชน (กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง) จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความเข้มแข็งด้านทุนทางสังคมของการออมและการให้สินเชื่อโดยรวม อยู่ในระดับมากทั้งคู่ โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.52 และ 3.56 ตามลำดับ

ซึ่งระดับความเข้มแข็งด้านการออม พบว่า สมาชิกมีระดับความไว้วางใจต่อคณะกรรมการกองทุนฯ ในการเป็นผู้ชี้้นำในการทำกิจกรรมด้านการออม อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.83 มากที่สุด รองลงมาคือ ผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการสามารถประสานงานถ่ายทอดความรู้ได้เป็นอย่างดีในด้านการออม อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.70 ส่วนในรอบปีที่ผ่านมากองทุนหมู่บ้านฯ มีการจัดอบรมหรือจัดการศึกษาดูงานในเรื่องการออมน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ย 2.97

ระดับความเข้มแข็งด้านการให้สินเชื่อ พบว่า สมาชิกมีระดับความไว้วางใจต่อคณะกรรมการกองทุนฯ ในการเป็นผู้ชี้้นำในการทำกิจกรรมด้านการให้สินเชื่อ อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.83 มากที่สุด รองลงมาคือ ผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการสามารถประสานงานถ่ายทอดความรู้ได้เป็นอย่างดีในด้านการให้สินเชื่อ การเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.76 ส่วนในรอบปีที่ผ่านมากองทุนหมู่บ้านฯ มีการจัดอบรมหรือจัดการศึกษาดูงานในเรื่องสินเชื่อที่น้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ย 2.94 ดังแสดงในตารางที่ 13

ตารางที่ 13 แสดงระดับความเข้มแข็งด้านทุนทางสังคม

กองทุนฯ ท่านมีระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับใด	ระดับความเข้มแข็ง			ระดับความเข้มแข็ง		
	การออม			สินเชื่อ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล
ด้านทุนทางสังคม						
- ความมีน้ำใจ/ การเอื้ออาทรต่อกัน/ การมีความไว้วางใจของสมาชิก						
1.สมาชิกส่วนใหญ่มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีน้ำใจในการแนะนำกันเองระหว่างสมาชิก ในการดำเนินชีวิตที่ดี เช่นแนะนำในการออมและการใช้สินเชื่อได้	3.56	.923	มาก	3.65	.850	มาก
2.สมาชิกมีระดับความไว้วางใจต่อเพื่อนสมาชิกในชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมด้านการออมและการใช้สินเชื่อ ของกองทุน	3.65	.906	มาก	3.70	.849	มาก
3.สมาชิกมีระดับความไว้วางใจต่อคณะกรรมการกองทุนฯ ในการเป็นผู้ชี้แนะในการทำกิจกรรมด้านการออมและการใช้สินเชื่อ ของกองทุนหมู่บ้านฯ	3.83	.929	มาก	3.83	.912	มาก
- การถ่ายทอดความรู้						
4.ผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการสามารถประสานงานถ่ายทอดความรู้ได้เป็นอย่างดี ในด้านการออมและการใช้สินเชื่อ การเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม	3.70	.854	มาก	3.76	.868	มาก
5.เมื่อคณะกรรมการได้เห็นหรือได้ยินข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับการออม/สินเชื่อของกองทุนหมู่บ้าน คณะกรรมการจะกลับมาถ่ายทอดให้เพื่อนสมาชิกได้รับทราบ	3.68	.879	มาก	3.74	.847	มาก
6.ในรอบปีที่ผ่านมากองทุนฯของท่านมีการจัดอบรมหรือจัดการศึกษาดูงานในเรื่องการออมหรือสินเชื่อต่างๆ แก่คณะกรรมการหรือสมาชิก มากน้อยอย่างไร	2.97	1.082	ปานกลาง	2.94	1.065	ปานกลาง

ตารางที่ 13 (ต่อ)

กองทุนฯท่านมีระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับใด	ระดับความเข้มแข็ง			ระดับความเข้มแข็ง		
	การออม			สินเชื่อ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล
ด้านทุนทางสังคม						
- การเกาะเกี่ยวกันทางสังคม การเข้าร่วมกิจกรรม						
7.สมาชิกกองทุนฯมีการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านในวงสนทนาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการออมและสินเชื่ออย่างสม่ำเสมอ	3.38	.884	ปานกลาง	3.38	.864	ปานกลาง
8.ในระยะเวลาที่ผ่านมา กองทุนหมู่บ้านฯมีการจัดทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน และสมาชิกได้เข้าร่วมกิจกรรมนั้น เช่น การจัดงานฉลองปีใหม่ งานวันเด็กแห่งชาติ งานบุญและประเพณีต่างๆ โดยได้มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับการระดมการออมและสินเชื่อให้รับทราบข้อมูลข่าวสาร	3.60	.938	มาก	3.62	.942	มาก
- สมาชิกมีจิตสำนึกร่วมกันในการเป็นเจ้าขององค์กรการเงินชุมชน (กองทุนหมู่บ้านฯ)						
9. เมื่อกองทุนหมู่บ้านฯได้แจกเอกสารที่จัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่ในการระดมเงินออม/สินเชื่อ สมาชิกและชุมชนจะอ่านและทำความเข้าใจกับเอกสารเหล่านั้น	3.38	.948	ปานกลาง	3.40	.910	ปานกลาง
10. สมาชิกมีส่วนช่วยกระจายข่าวสารเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน เช่น การส่งเสริมการออม การใช้สินเชื่อ การเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม	3.44	.897	มาก	3.52	.918	มาก
11.สมาชิกมีจิตสำนึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของกองทุนหมู่บ้านฯ โดยมีการฝากเงินออม เงินสัจจะอย่างสม่ำเสมอ และมีการผ่อนชำระสินเชื่อตรงตามเงื่อนไข	3.60	.966	มาก	3.67	.940	มาก
รวมเฉลี่ย	3.52	.677	มาก	3.56	.644	มาก

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ระดับความเข้มแข็งด้านทุนทางสังคมของกองทุนหมู่บ้านนั้น สมาชิกมีระดับความไว้วางใจต่อคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านในการเป็นผู้ดำเนินการทำกิจกรรมด้านการออมและการใช้สินเชื่อ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด เนื่องจากว่ากองทุนหมู่บ้านที่เข้มแข็งเกิดจากการบริหารจัดการที่ดี การมีผู้นำที่ดีและสมาชิกไว้วางใจ ซึ่งคณะกรรมการหรือผู้นำต้องมีคุณสมบัติที่ดี เป็นผู้ที่ไม่มีความประพฤติพร่องในศีลธรรมอันดี มีความรับผิดชอบ เสียสละ มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน ไม่ติดการพนัน ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด และไม่มีประวัติเสียหายทางการเงิน และมีการคอยแนะนำ สนับสนุนส่งเสริมให้สมาชิกทำการออมที่จะสร้างวินัยในการออมและรู้จักในการลงทุนที่ทำให้เกิดประโยชน์นอกวง โดยคำแนะนำการใช้สินเชื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ผลสะท้อนอีกมุมหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสำคัญมากก็คือ ระดับความเข้มแข็งด้านทุนทางสังคมในประเด็นรอบปีที่ผ่านมา มีการจัดอบรมหรือจัดการศึกษาดูงานในเรื่องการออมหรือสินเชื่อต่างๆแก่คณะกรรมการหรือสมาชิก มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า กองทุนหมู่บ้านยังขาดการจัดอบรม การศึกษาดูงานการให้ความรู้ในเรื่องต่างๆที่เกี่ยวกับการออมและสินเชื่ออย่างน้อยอยู่ ดังนั้น คณะกรรมการหรือผู้บริหารควรกำหนดคน โยบายและจัดสรรงบประมาณไว้สนับสนุนการให้ความรู้แก่คณะกรรมการและสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ

2) ความเข้มแข็งด้านเครือข่าย

ด้านเครือข่ายประกอบด้วย การเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิก การเชื่อมโยงเครือข่ายและความสม่ำเสมอในการเข้าร่วมกิจกรรม จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความเข้มแข็งด้านเครือข่ายของการออมและการให้สินเชื่อโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.41 และ 3.42 ตามลำดับ

ซึ่งระดับความเข้มแข็งด้านการออม พบว่า กองทุนหมู่บ้านได้ส่งตัวแทนไปเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง โดยได้รับความรู้ด้านการออมอยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.61 มากที่สุด รองลงมาคือ การเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกเป็นส่วนสำคัญทำให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนมีการพัฒนา เช่น มีการส่งเสริมการออมที่ถูกต้อง อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.52 ส่วนในรอบปีที่ผ่านมากองทุนหมู่บ้านได้ร่วมกิจกรรมกับเครือข่ายกองทุนฯ เช่น การส่งเสริมการออม การเข้าร่วมศึกษาดูงาน การจัดนิทรรศการ การฝึกอบรมน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.17

ระดับความเข้มแข็งด้านการให้สินเชื่อ พบว่า กองทุนหมู่บ้านได้ส่งตัวแทนไปเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง โดยได้รับความรู้ด้านสินเชื่ออยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.66 มากที่สุด รองลงมาคือ การเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกเป็นส่วนสำคัญ

ทำให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนมีการพัฒนา เช่น มีการส่งเสริมการใช้สินเชื่อที่ถูกต้อง อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.52 ส่วนในรอบปีที่ผ่านมากองทุนหมู่บ้านได้ร่วมกิจกรรมกับเครือข่ายกองทุนฯ เช่น การเข้าร่วมศึกษาดูงานในประเด็นการบริหารจัดการสินเชื่อและอื่นๆ การจัดนิทรรศการ การฝึกอบรมน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.12 ดังแสดงในตารางที่ 14

ตารางที่ 14 แสดงระดับความเข้มแข็งด้านเครือข่าย

กองทุนฯท่านมีระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับใด ด้านเครือข่าย (รวมทุกระดับ ตำบล อำเภอ จังหวัด)	ระดับความเข้มแข็ง			ระดับความเข้มแข็ง		
	การออม			สินเชื่อ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล
- การเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิก						
1. การเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกเป็นส่วนสำคัญทำให้กองทุนหมู่บ้านฯและชุมชนมีการพัฒนา เช่น มีการส่งเสริมการออมและการใช้สินเชื่อที่ถูกต้อง	3.52	.899	มาก	3.52	.870	มาก
2. เครือข่ายกองทุนฯ ต้องการให้แต่ละกองทุนหมู่บ้านมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านการออมและสินเชื่อกับกองทุนหมู่บ้านอื่นๆ	3.41	.940	มาก	3.47	.912	มาก
3.การมีเครือข่ายกองทุนฯช่วยทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดเวทีชาวบ้านเพื่อร่วมเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมปฏิบัติงานของสมาชิกแต่ละครั้ง เช่น วิธีการระดมเงินออม วิธีการบริหารจัดการด้านสินเชื่อ	3.41	.993	มาก	3.36	.933	ปานกลาง
4. เครือข่ายกองทุนฯได้เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร ด้านการออมและสินเชื่อ ให้สมาชิกได้รับทราบอย่างสม่ำเสมอ	3.47	.955	มาก	3.49	.953	มาก
- การเชื่อมโยงเครือข่าย						
5.กองทุนหมู่บ้านฯของท่านได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายอื่นๆที่มีใช้เป็นเครือข่ายกองทุนฯ เป็นอย่างดี ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การบริหารจัดการด้านการออมและสินเชื่อ	3.33	.973	ปานกลาง	3.30	.922	ปานกลาง

ตารางที่ 14 (ต่อ)

กองทุนฯ ท่านมีระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับใด ด้านเครือข่าย (รวมทุกระดับ ตำบล อำเภอ จังหวัด)	ระดับความเข้มแข็ง การออม			ระดับความเข้มแข็ง สินเชื่อ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล
6.กองทุนหมู่บ้านของท่านได้รับการช่วยเหลือ ได้รับรู้เทคนิคการส่งเสริมด้านการออมและการใช้สินเชื่อ จากเครือข่ายกองทุนฯ ในลักษณะ “เพื่อนสอนเพื่อน” หรือ “พี่สอนน้อง”	3.36	.939	ปานกลาง	3.35	.920	ปานกลาง
7.ในรอบปีที่ผ่านมากองทุนหมู่บ้านของท่านได้ร่วมกิจกรรมกับเครือข่ายกองทุนฯ เช่น การส่งเสริมการออม การบริหารจัดการสินเชื่อและอื่นๆ โดยการจัดการศึกษาดูงาน การจัดนิทรรศการ การฝึกอบรมฯลฯ อยู่ในระดับใด - ความสม่ำเสมอในการเข้าร่วมกิจกรรม	3.17	1.062	ปานกลาง	3.12	1.019	ปานกลาง
8.กองทุนหมู่บ้านของท่านได้ส่งตัวแทนไปเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายกองทุนฯ อย่างต่อเนื่อง โดยได้รับความรู้ด้านการออมและสินเชื่อ	3.61	.927	มาก	3.66	.878	มาก
9.กองทุนหมู่บ้านของท่านเคยส่งตัวแทนเข้าร่วมในการประชุมและเสนอปัญหา ความต้องการด้านการออม ด้านสินเชื่อ ให้กับเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านฯอยู่ในระดับใด	3.48	.934	มาก	3.58	.919	มาก
รวมเฉลี่ย	3.41	.724	มาก	3.42	.685	มาก

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ระดับความเข้มแข็งด้านเครือข่ายของกองทุนหมู่บ้านนั้น กองทุนหมู่บ้านที่มีความสม่ำเสมอในการได้ส่งตัวแทนไปเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายกองทุนอย่างต่อเนื่อง โดยได้รับข่าวสารความรู้ด้านการออมและสินเชื่อมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด เนื่องจากว่า กองทุนหมู่บ้านที่เข้มแข็งเกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ เช่น การเข้าร่วมประชุมเครือข่ายเป็นประจำทุกเดือน ทั้งนี้เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน กองทุนหมู่บ้านไหนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานและมีประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหา นั้นๆจะเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลหรือเสนอแนะวิธีปฏิบัติอย่างผู้มีจิตสาธารณะเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ผลสะท้อนอีกมุมหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสำคัญมากก็คือ ระดับความเข้มแข็งด้านเครือข่ายในประเด็นรอบปีที่ผ่านมาได้ร่วมกิจกรรมกับเครือข่ายกองทุนฯ เช่น การส่งเสริมการออม การบริหารจัดการสินเชื่อโดยการศึกษาดูงาน การจัดนิทรรศการ การฝึกอบรม มีค่าน้อยที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านยังขาดการจัดอบรม การศึกษาดูงานการให้ความรู้ในเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการออมและสินเชื่ออย่างน้อยอยู่ ดังนั้น ประธานเครือข่ายทุกระดับควรกำหนดคนนโยบายและจัดสรรงบประมาณไว้สนับสนุนการให้ความรู้แก่คณะกรรมการและสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ

3) ความเข้มแข็งด้านภาวะผู้นำ

ด้านภาวะผู้นำประกอบด้วย จิตความสามารถในการบริหารจัดการของผู้นำ บทบาทของผู้นำ จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความเข้มแข็งด้านภาวะผู้นำในด้านการออมและการให้สินเชื่อโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.65 และ 3.66 ตามลำดับ

ซึ่งระดับความเข้มแข็งด้านการออม พบว่า คณะกรรมการมีความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบของกองทุนหมู่บ้านฯ เช่น ทราบระเบียบการออม อัตราดอกเบี้ยเงินฝากปัจจุบันเท่าใด ทราบระเบียบด้านสินเชื่อ เช่น สมาชิกสามารถกู้เงินได้สูงสุดครั้งละเท่าใด อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.82 มากที่สุด รองลงมาคือ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯได้ดำเนินการติดตามผลของการดำเนินงานด้านการออมของกองทุนหมู่บ้านฯอย่างสม่ำเสมอ อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.74 ส่วนคณะกรรมการมีความรู้ความสามารถในการจัดการเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ระบบคอมพิวเตอร์ ระบบบัญชีที่เหมาะสมในการใช้บริหารด้านการอมน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.39

ระดับความเข้มแข็งด้านการให้สินเชื่อ พบว่า คณะกรรมการมีความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบของกองทุนหมู่บ้านฯ เช่น ทราบระเบียบด้านสินเชื่อ อัตราดอกเบี้ยเงินฝากปัจจุบันเท่าใด เช่น สมาชิกสามารถกู้เงินได้สูงสุดครั้งละเท่าใด อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.86 มากที่สุด รองลงมาคือ คณะกรรมการมีความเข้าใจและรู้ถึงหน้าที่ของตนเอง เช่น สามารถชี้แนะ โน้มน้าวติดตามการชำระหนี้คืนได้ อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.75 ส่วนคณะกรรมการมีความรู้ความสามารถในการจัดการเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ระบบคอมพิวเตอร์ ระบบบัญชีที่เหมาะสมในการใช้บริหารด้านสินเชื่อน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.35 ดังแสดงในตารางที่ 15

ตารางที่ 15 แสดงระดับความเข้มแข็งด้านภาวะผู้นำ

กองทุนฯ ท่านมีระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับใด ด้านภาวะผู้นำ	ระดับความเข้มแข็ง การออม			ระดับความเข้มแข็ง สินเชื่อ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล
- จัดความสามารถในการบริหารจัดการของผู้นำ						
1. คณะกรรมการมีความเข้าใจและสามารถกำหนดนโยบายกองทุนหมู่บ้านได้อย่างชัดเจน เช่น กำหนดนโยบายด้านการออมและสินเชื่อให้เกิดเป็นรูปธรรม สามารถนำไปปฏิบัติได้	3.68	.903	มาก	3.71	.894	มาก
2. คณะกรรมการมีความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบของกองทุนหมู่บ้านอยู่ในระดับใด เช่น ทราบระเบียบการออม อัตราดอกเบี้ยเงินฝากปัจจุบันเท่าใด ทราบระเบียบด้านสินเชื่อ เช่น สมาชิกสามารถกู้เงินได้สูงสุดครั้งละเท่าใด	3.82	.874	มาก	3.86	.855	มาก
3. คณะกรรมการมีความเข้าใจและรู้ถึงหน้าที่ของตนเองเพียงใด เช่น สามารถชี้แนะ โน้มน้าวให้สมาชิกฝากเงินออม สักจะ หรือติดตามการชำระหนี้คืนได้	3.71	.907	มาก	3.75	.884	มาก
4. คณะกรรมการมีความรู้ความสามารถในการจัดการเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ระบบคอมพิวเตอร์ ระบบบัญชีที่เหมาะสมในการใช้บริหารด้านการออมและสินเชื่อ	3.39	.934	ปานกลาง	3.35	.900	ปานกลาง
- บทบาทของผู้นำ						
5. คณะกรรมการกองทุนฯ ทราบถึงบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านว่ามีความถูกต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ และมีความรู้ด้านการออมและสินเชื่อได้เป็นอย่างดี	3.72	.895	มาก	3.70	.856	มาก

ตารางที่ 15 (ต่อ)

กองทุนฯท่านมีระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับใด	ระดับความเข้มแข็ง			ระดับความเข้มแข็ง		
	การออม			สินเชื่อ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล
ด้านภาวะผู้นำ						
6. คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯได้ดำเนินการติดตามผลของการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน อย่างสม่ำเสมอ ทั้งด้านการระดมเงินออมและด้านสินเชื่อ	3.74	.866	มาก	3.72	.891	มาก
7.คณะกรรมการกองทุนฯได้มีการช่วยเหลือสมาชิกในการส่งเสริม แนะนำ การประกอบอาชีพ อย่างสม่ำเสมอ เช่น ถ้ามีเงินเหลือก็นำมาฝาก หรือถ้ามีเงินลงทุนไม่เพียงพอ ก็ให้ติดต่อกู้ยืมเงินกับกองทุนได้ในคราวถัดไป	3.56	.923	มาก	3.53	.896	มาก
8. คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯมีการควบคุมและตรวจสอบสมาชิกให้ใช้เงินกู้ให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในหนังสือกู้เงินอย่างเข้มงวด และมีการควบคุมตรวจสอบเงินฝากไม่ให้สูญหาย อย่างสม่ำเสมอ	3.67	.863	มาก	3.67	.886	มาก
9. คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯได้ให้การสนับสนุน ส่งเสริม และมีส่วนร่วมในการวางแผนแก้ไขปัญหาทั้งด้านการระดมเงินออม การปล่อยและการติดตามสินเชื่อ พร้อมกับการพัฒนาศักยภาพกองทุนหมู่บ้าน	3.63	.909	มาก	3.64	.917	มาก
รวมเฉลี่ย	3.65	.724	มาก	3.66	.714	มาก

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ระดับความเข้มแข็งด้านภาวะผู้นำของกองทุนหมู่บ้านนั้น คณะกรรมการมีศักยภาพมีความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบของกองทุนหมู่บ้าน เช่น ทราบระเบียบการออม ระเบียบด้านสินเชื่อมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า กองทุนหมู่บ้านต้องการผู้นำที่พึงประสงค์ที่มีความเข้าใจความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบต่างๆ ทั้งด้านการออมและสินเชื่อเป็นอย่างดี ซึ่งจะทำให้การบริหารจัดการเป็นไปตามระเบียบ ข้อบังคับหรือตามมติที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้และชุมชนได้รับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเสมอภาค

ผลสะท้อนอีกมุมหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสำคัญมากก็คือ ระดับความเข้มแข็งด้านภาวะผู้นำในประเด็นที่คณะกรรมการมีความรู้ความสามารถในการจัดการเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ระบบคอมพิวเตอร์ ระบบบัญชีที่เหมาะสมในการใช้บริหารด้านการออมและสินเชื่อมีค่าน้อยที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่อายุมาก เกษียณอายุราชการแล้วแต่ได้รับความไว้วางใจให้เข้ามาเป็นผู้นำ หรือมีตำแหน่งทางการเมืองระดับท้องถิ่น จังหวัด ไม่ได้มีเวลาศึกษาหาความรู้ในการพัฒนาด้านระบบคอมพิวเตอร์และระบบบัญชีมากเท่าใดนัก ซึ่งแนวทางแก้ไขได้ให้บุตรหลานสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถมาช่วยงานดังกล่าวและคณะกรรมการศึกษาเรียนรู้ตามไปด้วย

4) ความเข้มแข็งด้านการมีส่วนร่วม

ด้านการมีส่วนร่วมประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการประเมิน จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความเข้มแข็งด้านการมีส่วนร่วมในด้านการออมและการให้สินเชื่อโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมียกคะแนนเฉลี่ยรวม 3.62 และ 3.66 ตามลำดับ

ซึ่งระดับความเข้มแข็งด้านการออม พบว่า สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากและสมาชิกที่ฝากเงินต่างเคยได้รับสวัสดิการจากการดำเนินงานของกองทุนฯ อยู่ในระดับมาก โดยมียกคะแนนเฉลี่ย 3.74 เท่ากัน มากที่สุด รองลงมาคือ กองทุนหมู่บ้านฯ ได้จัดสรรผลกำไรสุทธิเพื่อพัฒนาชุมชน เช่น การฝากเงินจะมีการแจกของที่ระลึกให้ อยู่ในระดับมาก โดยมียกคะแนนเฉลี่ย 3.73 ส่วนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานสมาชิกมีส่วนสนับสนุน วัสดุอุปกรณ์ หรือแรงงานในการทำกิจกรรมของกองทุนฯ เช่น การส่งเสริมระดมเงินฝาก เงินสะสมน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง โดยมียกคะแนนเฉลี่ย 3.39

ระดับความเข้มแข็งด้านการให้สินเชื่อ พบว่า สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ อยู่ในระดับมาก โดยมียกคะแนนเฉลี่ย 3.80 มากที่สุด รองลงมาคือ สมาชิกที่ใช้สินเชื่อต่างเคยได้รับสวัสดิการจากการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านฯ อยู่ในระดับมาก โดยมียกคะแนนเฉลี่ย 3.79 ส่วนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานสมาชิกมีส่วนสนับสนุน วัสดุอุปกรณ์ หรือแรงงานในการทำกิจกรรมของกองทุนฯ เช่น การช่วยติดตามให้ชำระหนี้เงินกู้ น้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง โดยมียกคะแนนเฉลี่ย 3.40 ดังแสดงในตารางที่ 16

ตารางที่ 16 แสดงระดับความเข้มแข็งด้านการมีส่วนร่วม

กองทุนฯท่านมีระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับใด	ระดับความเข้มแข็ง			ระดับความเข้มแข็ง		
	การออม			สินเชื่อ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล
ด้านการมีส่วนร่วม						
- การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ						
1. สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากและดอกเบี้ยเงินกู้	3.74	.957	มาก	3.80	.929	มาก
2. สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดเงื่อนไขการฝากเงินและการปล่อยเงินกู้	3.62	.901	มาก	3.65	.887	มาก
3. สมาชิกมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจเรื่องต่างๆ ในการเสนอแนะและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านในด้านการออมและด้านสินเชื่อ	3.72	.887	มาก	3.69	.860	มาก
- การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน						
4. สมาชิกมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนของกองทุนฯ เช่น มีการฝากเงินออมอย่างสม่ำเสมอ การใช้สินเชื่อตรงตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้	3.59	.979	มาก	3.67	.859	มาก
5. สมาชิกมีส่วนสนับสนุน วัสดุอุปกรณ์ หรือแรงงานในการทำกิจกรรม ของกองทุนฯ ในการส่งเสริมระดมเงินฝาก เงินสัจจะและการติดตามให้ชำระหนี้	3.39	.958	ปานกลาง	3.40	.901	ปานกลาง
6. สมาชิกมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการดำเนินงาน ด้านเงินออม ด้านสินเชื่อ อย่างสม่ำเสมอ	3.43	.959	มาก	3.42	.903	มาก
7. กองทุนท่านได้เปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมจัดทำระเบียบข้อบังคับกองทุนฯ	3.68	.888	มาก	3.76	.898	มาก
8. สมาชิกได้เข้าร่วมการประชุมอย่างสม่ำเสมอและรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับด้านการออมและสินเชื่อ	3.62	.911	มาก	3.65	.891	มาก

ตารางที่ 16 (ต่อ)

กองทุนฯ ท่านมีระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับใด	ระดับความเข้มแข็ง			ระดับความเข้มแข็ง		
	การออม			สินเชื่อ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล
ด้านการมีส่วนร่วม						
- การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์						
9. สมาชิกได้รับผลประโยชน์อย่างเหมาะสม ในการร่วมทำกิจกรรมร่วมกับกองทุนฯ เช่น ได้รับอัตราดอกเบี้ยเงินฝากสูง และเสียอัตราดอกเบี้ยสินเชื่อต่ำ	3.68	.903	มาก	3.75	.915	มาก
10. สมาชิกทั้งที่ฝากเงินและใช้สินเชื่อ ต่างเคยได้รับสวัสดิการจากการดำเนินงานของกองทุนฯ	3.74	.911	มาก	3.79	.918	มาก
11. กองทุนฯ ของท่านได้จัดสรรผลกำไรสุทธิเพื่อพัฒนาชุมชน เช่น เงินฝากมีการแจกของที่ระลึก หรือนำกำไรจากสินเชื่อจัดสรรเป็นทุนการศึกษาให้เยาวชน	3.73	.988	มาก	3.75	1.036	มาก
- การมีส่วนร่วมในการประเมิน						
12. สมาชิกมีส่วนร่วมในการตรวจสอบบัญชีกองทุนทั้งด้านเงินฝากและสินเชื่อ	3.53	.961	มาก	3.56	.932	มาก
13. สมาชิกมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ ในยอดการฝากเงิน หลักฐานการฝากเงิน และการใช้เงินกู้ของสมาชิกร่วมกับกองทุนหมู่บ้าน	3.57	.932	มาก	3.63	.932	มาก
14. สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน ทั้งด้านเงินฝากและด้านสินเชื่อ โดยการออกเสียงในที่ประชุมใหญ่	3.68	.946	มาก	3.74	.908	มาก
รวมเฉลี่ย	3.62	.710	มาก	3.66	.690	มาก

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ระดับความเข้มแข็งด้านการมีส่วนร่วมของกองทุนหมู่บ้านฯ นั้น สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝาก และดอกเบี้ยเงินกู้และมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ เช่น การได้รับสวัสดิการ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า สมาชิกได้ให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการบริหารงานและการได้ยึดหลักการบริหารตามหลักประชาธิปไตย โดยสมาชิกคนหนึ่งมีเสียงหนึ่งในการออกเสียงลงคะแนนซึ่งถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาดการวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก ซึ่งอัตราดอกเบี้ยเงินฝากและเงินกู้เป็นสิ่งที่สมาชิกได้รับโดยตรงถือเป็นสิทธิที่สมาชิกทุกคนต้องลงความเห็นร่วมกัน

ผลสะท้อนอีกมุมหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีค่าสำคัญมากก็คือ ระดับความเข้มแข็งด้านการมีส่วนร่วมในประเด็นที่สมาชิกมีส่วนสนับสนุน วัตถุประสงค์ หรือแรงงานในการทำกิจกรรมการดำเนินงาน เช่น ร่วมส่งเสริมการระดมเงินฝาก เงินสัจจะและการช่วยติดตามให้ชำระหนี้มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนั้นสมาชิกเห็นว่าเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการซึ่งมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบไว้อยู่แล้ว เช่น คณะกรรมการติดตามหนี้ คณะกรรมการรับฝาก-ถอนเงิน เป็นต้น จึงเข้ามามีส่วนร่วมน้อย แต่สมาชิกบางรายก็มีความรู้ความสามารถหากต้องการความช่วยเหลือก็ยินดีที่จะเข้าร่วมทำงานด้วย

5) ความเข้มแข็งด้านกระบวนการบริหารจัดการ

ด้านกระบวนการบริหารจัดการประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การชั้นนำและการควบคุม จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความเข้มแข็งด้านกระบวนการบริหารจัดการในด้านการออมและการให้สินเชื่อโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.70 และ 3.74 ตามลำดับ

ซึ่งระดับความเข้มแข็งด้านการออม พบว่า การบริหารจัดการของกองทุนหมู่บ้านฯ ด้านเงินฝากได้ยึดถือระเบียบ ข้อบังคับ วัตถุประสงค์ เป็นหลักในการปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.86 มากที่สุด รองลงมาคือ กองทุนหมู่บ้านฯ ได้ทำการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานด้านการออม ของคณะกรรมการมีความชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรและเหมาะสม อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.78 ส่วนการจัดทำแผนการดำเนินงานทั้งระยะสั้น ระยะยาว เช่น การวางแผนการระดมเงินฝากน้อยที่สุด อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.52

ระดับความเข้มแข็งด้านการให้สินเชื่อ พบว่า การบริหารจัดการของกองทุนหมู่บ้านฯ ด้านสินเชื่อได้ยึดถือระเบียบ ข้อบังคับ วัตถุประสงค์ เป็นหลักในการปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.89 มากที่สุด รองลงมาคือ กองทุนหมู่บ้านฯ มีวิธีการคัดเลือกคณะกรรมการกองทุนให้ทำหน้าที่ด้านสินเชื่อเหมาะสม อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.87 ส่วนการจัดทำแผนการดำเนินงานทั้งระยะสั้น ระยะยาว เช่น การวางแผนด้านการติดตามหนี้สินน้อยที่สุด อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.56 ดังแสดงในตารางที่ 17

ตารางที่ 17 แสดงระดับความเข้มแข็งด้านกระบวนการบริหารจัดการ

กองทุนฯท่านมีระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับใด	ระดับความเข้มแข็ง			ระดับความเข้มแข็ง		
	การออม			สินเชื่อ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล
ด้านกระบวนการบริหารจัดการ						
- การวางแผน						
1.กองทุนหมู่บ้านฯของท่านมีการจัดทำแผนการดำเนินงานทั้งระยะสั้น ระยะยาว เช่น การวางแผนการระดมเงินฝากหรือการติดตามหนี้	3.52	.889	มาก	3.56	.861	มาก
2. แผนการระดมเงินฝากและสินเชื่อที่วางไว้สามารถดำเนินงานได้ตามแผนและหากมีปัญหาเกิดขึ้นสามารถแก้ไขได้	3.53	.835	มาก	3.57	.844	มาก
3. การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านฯด้านเงินฝาก ด้านสินเชื่อ ท่านได้ยึดถือระเบียบ ข้อบังคับ วัตถุประสงค์ เป็นหลักในการปฏิบัติ	3.86	.903	มาก	3.89	.891	มาก
4.คณะกรรมการและสมาชิกมีส่วนช่วยในการวางแผน การออม สินเชื่อ โดยการ กำหนดวัตถุประสงค์ หรือ เป้าหมาย การดำเนินงานของกองทุนฯ	3.66	.888	มาก	3.70	.903	มาก
- การจัดองค์การ						
5.กองทุนหมู่บ้านฯของท่านทำการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานด้านการออม สินเชื่อ ของคณะกรรมการมีความชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรและเหมาะสม	3.78	.904	มาก	3.82	.898	มาก
6. กองทุนหมู่บ้านฯของท่านวิธีการคัดเลือกคณะกรรมการกองทุนให้ทำหน้าที่ด้านเงิน ฝากหรือด้านสินเชื่อเหมาะสม	3.75	.910	มาก	3.87	.851	มาก

ตารางที่ 17 (ต่อ)

กองทุนฯท่านมีระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับใด	ระดับความเข้มแข็ง			ระดับความเข้มแข็ง		
	การออม			สินเชื่อ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล
ด้านกระบวนการบริหารจัดการ						
- การชี้แนะ						
7.กองทุนหมู่บ้านมีการประชาสัมพันธ์ให้สมาชิก/ชุมชนในพื้นที่ทราบและเข้าใจถึงกิจกรรมด้านเงินออม ด้านสินเชื่อ ที่จะดำเนินการอย่างทั่วถึง	3.75	.893	มาก	3.72	.869	มาก
8. คณะกรรมการได้ทำการกระตุ้นให้สมาชิก เข้าใจวัตถุประสงค์ในการระดมเงินออม และการเร่งชำระหนี้ให้ตรงตามเงื่อนไขของกองทุนหมู่บ้านฯ	3.73	.868	มาก	3.76	.829	มาก
9. คณะกรรมการได้ทำการกระตุ้นให้สมาชิก เข้าใจในระเบียบ และพระราช บัญญัติ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติทั้งด้านการออม ด้านสินเชื่อ	3.70	.909	มาก	3.70	.905	มาก
- การควบคุม						
10. กองทุนหมู่บ้านฯของท่านมีการควบคุม ตรวจสอบ การฝากเงินและการใช้สินเชื่อของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ	3.69	.880	มาก	3.72	.866	มาก
11. คณะกรรมการได้จัดทำบัญชีและรายงานผลการดำเนินงานของกองทุนฯให้สมาชิก ทราบอย่างสม่ำเสมอ ทั้งด้านยอดเงินฝากและยอดสินเชื่อคงเหลือ	3.74	.899	มาก	3.79	.879	มาก
12.ผู้ตรวจสอบทั้งภายในและภายนอก ได้ดำเนินการตรวจสอบ ควบคุมการดำเนินงาน ทั้งด้านเงินฝากและด้านสินเชื่อ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	3.74	.909	มาก	3.80	.874	มาก
รวมเฉลี่ย	3.70	.722	มาก	3.74	.703	มาก

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ระดับความเข้มแข็งด้านกระบวนการบริหารจัดการของกองทุนหมู่บ้านฯ นั้น การวางแผนการบริหารจัดการด้านเงินฝาก ด้านสินเชื่อ กองทุนหมู่บ้านฯ ได้ยึดถือระเบียบ ข้อบังคับ วัตถุประสงค์ เป็นหลักในการปฏิบัติ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า 1) กองทุนหมู่บ้านฯ มีฐานะเป็นนิติบุคคล สามารถปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารจัดการได้ตามหลักการและปรัชญาการก่อตั้งกองทุนหมู่บ้านฯ ได้เป็นอย่างดี และ 2) ประธานและคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ ได้วางแผนการบริหารจัดการตามมติที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี ด้านการฝากเงินและการให้สินเชื่ออย่างเคร่งครัด อันนำมาซึ่งการเกิดความเข้มแข็งของกองทุนฯ และบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลสะท้อนอีกมุมหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสำคัญมากก็คือ ระดับความเข้มแข็งด้านการกระบวนการบริหารจัดการ ในประเด็นที่กองทุนหมู่บ้านฯ มีการจัดทำแผนการดำเนินงาน ทั้งระยะสั้น ระยะยาว เช่น การวางแผนการระดมเงินฝากหรือการติดตามหนี้มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า กองทุนหมู่บ้านฯ ส่วนใหญ่อาจจะมีการวางแผนระยะสั้นแต่ขาดการวางแผนระยะยาว อาจเนื่องมาจากวาระการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการสามารถดำรงตำแหน่งได้คราวละสองปี ซึ่งเมื่อพ้นจากตำแหน่งตามวาระอาจได้รับคัดเลือกอีกได้ แต่จะดำรงตำแหน่งเกินสองวาระติดต่อกันไม่ได้ จึงทำให้เกิดปัญหาในการวางแผนระยะยาวซึ่งคณะกรรมการส่วนใหญ่มักจะวางแผนในระยะสั้นมากกว่า

6) ความเข้มแข็งด้านการออมและการให้สินเชื่อ

ด้านการออมและด้านสินเชื่อ จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความเข้มแข็งด้านการออมและการให้สินเชื่อโดยรวม อยู่ในระดับมากทั้งคู่ โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.41 และ 3.79 ตามลำดับ

ซึ่งระดับความเข้มแข็งด้านการออม พบว่า กองทุนหมู่บ้านฯ มีการกำหนดระเบียบ ข้อบังคับ ในการรับฝากเงินอย่างเหมาะสม อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.74 มากที่สุด รองลงมาคือ กองทุนหมู่บ้านฯ ได้มีการประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อชักจูง ส่งเสริมให้สมาชิกมาออมเงินกับกองทุนฯ อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.50 ส่วนการมีระบบการรักษาความปลอดภัยของเงินฝาก เช่น การมีตู้নিরক্ষในการเก็บรักษาเงินสด น้อยที่สุด อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 2.99

ระดับความเข้มแข็งด้านการให้สินเชื่อ พบว่า กองทุนหมู่บ้านฯ มีการกำหนดระเบียบ ข้อบังคับ ในการให้สินเชื่ออย่างเหมาะสม อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.96 มากที่สุด รองลงมาคือ จำนวนเงินกู้ยืมที่สมาชิกได้รับเฉลี่ยต่อคน สมาชิกมีความพอใจอยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.94 ส่วนในรอบปีที่ผ่านมากองทุนหมู่บ้านฯ มีอัตราการเพิ่มขึ้นของปริมาณเงินการปล่อยกูน้อยที่สุด อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.67 ดังแสดงในตารางที่ 18

ตารางที่ 18 แสดงระดับความเข้มแข็งด้านการออมและการให้สินเชื่อ

ความเข้มแข็งด้านการออมและการให้สินเชื่อ	ระดับความเข้มแข็ง		
	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล
ด้านการออม			
1. กองทุนหมู่บ้านมีการกำหนดระเบียบ ข้อบังคับ ในการรับฝากเงินอย่างเหมาะสม	3.74	.948	มาก
2. จำนวนเงินออมสัจจะ ที่สมาชิกนำมาฝากกับกองทุนฯ เฉลี่ยต่อคนนั้น อยู่ในระดับใด	3.45	.954	มาก
3. ในรอบปีที่ผ่านมากองทุนหมู่บ้านของท่านมีอัตราการเพิ่มขึ้นของการออม อยู่ในระดับใด	3.39	.915	ปานกลาง
4. กองทุนหมู่บ้านฯ ได้มีการประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อชักจูง ส่งเสริมให้สมาชิกมาออมเงินกับกองทุนอยู่ในระดับใด	3.50	.893	มาก
5. กองทุนหมู่บ้านฯ มีระบบการรักษาความปลอดภัยของเงินฝาก เช่น การมีตู้নিরภัยในการเก็บรักษาเงินสด	2.99	1.291	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	3.41	.750	มาก
การให้สินเชื่อ			
6. กองทุนหมู่บ้านมีการกำหนดระเบียบ ข้อบังคับ ในการให้สินเชื่ออย่างเหมาะสม	3.96	.826	มาก
7. จำนวนเงินกู้ยืมที่สมาชิกได้รับเฉลี่ยต่อคน สมาชิกมีความพอใจอยู่ในระดับใด	3.94	.810	มาก
8. ในรอบปีที่ผ่านมากองทุนหมู่บ้านของท่านมีอัตราการเพิ่มขึ้นของปริมาณเงินการปล่อยกู้ที่อยู่ในระดับใด	3.67	.840	มาก
9. คณะกรรมการกองทุน มีการติดตาม เร่งรัด ตรวจสอบควบคุมการใช้เงินกู้ของสมาชิก อยู่ในระดับใด	3.74	.844	มาก
10. สมาชิกส่วนใหญ่ มีการชำระหนี้ตรงตามเงื่อนไข อยู่ในระดับใด	3.80	.903	มาก
11. สมาชิกส่วนใหญ่สามารถนำเงินกู้ไปพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ อยู่ในระดับใด	3.68	.820	มาก
รวมเฉลี่ย	3.79	.672	มาก

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ระดับความเข้มแข็งด้านการออมและการให้สินเชื่อของกองทุนหมู่บ้านนั้น มีการกำหนดระเบียบ ข้อบังคับในการรับฝากเงินและการให้สินเชื่ออย่างเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า กองทุนหมู่บ้านได้ปฏิบัติตามปรัชญาและหลักการสำคัญของการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านในการเสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองด้วยการระดมทุนกันเอง เช่น ส่งเสริมการออมสัจจะ การชำระหนี้ให้ตรงตามเงื่อนไขและจะได้รับการพิจารณาเงินกู้ในคราวถัดไป ซึ่งเป็นการสร้างวินัยทางการเงิน ส่งเสริมการถือหุ้นเนื่องจากให้รู้ว่พวกเขาชุมชนเป็นเจ้าของกองทุน เป็นต้น และได้มีการกำหนดระเบียบ ข้อบังคับเพื่อใช้ในการบริหารจัดการงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนประเด็นที่กองทุนหมู่บ้านมีระบบการรักษาความปลอดภัยของเงินฝาก เช่น การมีตู้নিরภัยในการเก็บรักษาเงินสด มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด เนื่องจากว่า ส่วนใหญ่กองทุนหมู่บ้านจะเปิดทำการปีละหนึ่งครั้งหรือเดือนละหนึ่งครั้ง บางกองทุนหมู่บ้านยังไม่มีสถานที่ประกอบการอาศัยวัดเป็นที่ดำเนินการหรือจัดประชุมและบางครั้งเงินถูกเก็บไว้ที่เหรียญหรือเลขาฯซึ่งทำให้เกิดความเสี่ยงในการสูญหายหรือทุจริตสูงมาก ดังนั้น ต้องอาศัยความไว้วางใจกันประกอบกับยังไม่มีตู้নিরภัยไว้เก็บรักษาเงินสดเหมือนสถาบันการเงินหลักทั่วไป ซึ่งการแก้ไขปัญหาโดยเมื่อสิ้นวันทำการให้รับดำเนินการนำไปฝากกับสถาบันการเงินหลัก เช่น ธนาคารออมสิน โดยเร็วหรือให้คณะกรรมการร่วมรับรู้ร่วมกัน ตรวจสอบยอดเงินคงเหลือร่วมกัน

ส่วนประเด็นที่ในรอบปีที่ผ่านมากองทุนหมู่บ้านมีอัตราการเพิ่มขึ้นของปริมาณเงินการปล่อยกู้ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดนั้น เนื่องจาก หมู่บ้านมีจำนวนประชากรเท่าเดิมไม่เปลี่ยนแปลงมากนักประกอบกับกองทุนหมู่บ้านเองได้เปิดดำเนินการมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2544 ก็ประมาณ 14 ปีแล้ว ทำให้ปริมาณการปล่อยกู้จึงไม่มากนัก และตามระเบียบกองทุนฯ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2555 ได้กำหนดไว้ว่า “เงินกู้รายหนึ่งไม่เกินจำนวนสามหมื่นบาท” หรือในกรณีที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านมีมติเห็นควรอนุมัติเงินกู้รายใดเกินกว่าจำนวนที่กำหนดไว้ ให้เรียกประชุมสมาชิกเพื่อพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดต่อไป แต่ทั้งนี้ “เงินกู้รายหนึ่งต้องไม่เกินจำนวนเจ็ดหมื่นห้าพันบาท” ซึ่งกองทุนหมู่บ้านได้พยายามกระจายความต้องการเงินกู้ให้กับทุกหลังคาเรือนในหมู่บ้านและตรวจสอบความสามารถในการชำระหนี้คืบเป็นสำคัญ แต่หากเปรียบเทียบกับอดีตแล้วจำนวนเงินการปล่อยกู้มีเพิ่มมากขึ้นอย่างแน่นอน เนื่องจาก รัฐบาลได้ให้เงินอุดหนุนหมู่บ้านละหนึ่งล้านบาทเพิ่มขึ้นเป็นระยะที่สองและกองทุนหมู่บ้านมีผลประกอบการที่ผ่านมาได้รับกำไรสุทธิและมีการระดมเงินออมมากขึ้น มีเงินทุนหมุนเวียนมากขึ้นจะทำให้นำไปปล่อยสินเชื่อเพื่อให้เป็นทุนในการประกอบอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชนได้มากขึ้น

7) ความเข้มแข็งด้านสวัสดิการ

ด้านสวัสดิการ จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความเข้มแข็งด้านสวัสดิการโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.82

ซึ่งระดับความเข้มแข็งด้านสวัสดิการ พบว่า ในรอบปีที่ผ่านมากองทุนหมู่บ้านฯได้มีการนำกำไรสุทธิมาจัดสรรเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิก อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.87 มากที่สุด รองลงมาคือ ในรอบปีที่ผ่านมากองทุนหมู่บ้านฯได้มีการนำกำไรมาจัดสรรเป็นสวัสดิการให้แก่ชุมชน อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.83 ส่วนในรอบปีที่ผ่านมา กองทุนฯได้มีการนำกำไรมาจัดสรรเป็นสวัสดิการให้แก่คณะกรรมการ อยู่ในระดับมาก แต่มีค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.78 ดังแสดงในตารางที่ 19

ตารางที่ 19 แสดงระดับความเข้มแข็งด้านสวัสดิการ

ด้านสวัสดิการ	ระดับความเข้มแข็ง		
	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล
1. ในรอบปีที่ผ่านมา กองทุนฯได้มีการนำกำไรมาจัดสรรเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิก อยู่ในระดับใด	3.87	.858	มาก
2. ในรอบปีที่ผ่านมา กองทุนฯได้มีการนำกำไรมาจัดสรรเป็นสวัสดิการให้แก่คณะกรรมการ อยู่ในระดับใด	3.78	.837	มาก
3. ในรอบปีที่ผ่านมา กองทุนฯได้มีการนำกำไรมาจัดสรรเป็นสวัสดิการให้แก่ชุมชน อยู่ในระดับใด	3.83	.884	มาก
รวม	3.82	.766	มาก

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ระดับความเข้มแข็งด้านสวัสดิการของกองทุนหมู่บ้านฯนั้น อยู่ในระดับมาก โดยในรอบปีที่ผ่านมากองทุนหมู่บ้านฯได้มีการนำกำไรสุทธิมาจัดสรรเป็นสวัสดิการ ซึ่งเมื่อนำผลการวิจัยมาเรียงลำดับความสำคัญ พบว่า ลำดับที่ 1 จัดสรรให้แก่สมาชิก ลำดับที่ 2 จัดสรรให้แก่ชุมชน และลำดับที่ 3 จัดสรรให้แก่คณะกรรมการ สะท้อนให้เห็นว่า กองทุนหมู่บ้านฯซึ่งมีคณะกรรมการเป็นผู้บริหารงานนั้นมีความเสียสละ มีความมานะอดทนในการทุ่มเทการทำงานให้กับกองทุนหมู่บ้านฯอย่างแท้จริง ไม่มีเงินเดือน และมีได้มุ่งหวังผลประโยชน์จากกองทุนหมู่บ้านฯแต่อย่างใด หวังเพียงแต่ว่ากองทุนหมู่บ้านฯจะเป็นองค์กรการเงินชุมชนที่เป็นที่พึ่งของชุมชนในการทำให้คนยากจนสามารถเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมได้ รวมทั้งจะเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของหมู่บ้านและชุมชนเมืองอันเป็นเศรษฐกิจระดับฐานรากของประเทศให้เข้มแข็งต่อไปอย่างยั่งยืน

8) ภาพรวมของระดับความเข้มแข็งด้านการออมและการให้สินเชื่อของกองทุนฯ

ภาพรวมของระดับความเข้มแข็งด้านการออมและการให้สินเชื่อของกองทุนหมู่บ้านฯ ด้านการออมและการให้สินเชื่อ อันประกอบด้วย 1) ด้านทุนทางสังคม 2) ด้านเครือข่าย 3) ด้านภาวะผู้นำ 4) ด้านการมีส่วนร่วม 5) ด้านกระบวนการบริหารจัดการ 6) ด้านการออมและด้านการให้สินเชื่อ และ 7) ด้านสวัสดิการนั้น จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความเข้มแข็งโดยรวมทั้งหมดอยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.61

ระดับความเข้มแข็งด้านการออม พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.55 ซึ่งระดับความเข้มแข็งในด้านการกระบวนการบริหารจัดการมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.70 รองลงมาคือ ด้านภาวะผู้นำ โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.65 ส่วนด้านเครือข่ายและด้านการออมมีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.41 เท่ากัน

ระดับความเข้มแข็งด้านการให้สินเชื่อ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.64 ซึ่งระดับความเข้มแข็งในด้านการให้สินเชื่อมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.79 รองลงมาคือ ด้านกระบวนการบริหารจัดการ โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.74 ส่วนด้านเครือข่ายมีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.42 ดังแสดงในตารางที่ 20

ตารางที่ 20 แสดงภาพรวมของระดับความเข้มแข็งด้านการออมและการให้สินเชื่อของกองทุนหมู่บ้านฯ

การบริหารจัดการความเข้มแข็ง ด้านต่างๆ	ระดับความเข้มแข็ง ด้านการออม			ระดับความเข้มแข็ง ด้านสินเชื่อ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D	แปลผล
ด้านทุนทางสังคม	3.52	.677	มาก	3.56	.644	มาก
ด้านเครือข่าย	3.41	.724	มาก	3.42	.685	มาก
ด้านภาวะผู้นำ	3.65	.724	มาก	3.66	.714	มาก
ด้านการมีส่วนร่วม	3.62	.710	มาก	3.66	.690	มาก
ด้านกระบวนการบริหารจัดการ	3.70	.722	มาก	3.74	.703	มาก
ด้านการออม	3.41	.750	มาก	-	-	-
ด้านการให้สินเชื่อ	-	-	-	3.79	.672	มาก
รวม	3.55	.616	มาก	3.64	.596	มาก
ระดับความเข้มแข็งด้านอื่นๆ						
ด้านสวัสดิการ	3.82	.766	มาก			
รวมทั้งหมด	3.61	.576	มาก			

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ระดับความเข้มแข็งด้านการออมและการให้สินเชื่อในภาพรวมของกองทุนหมู่บ้านนั้น อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่ากองทุนหมู่บ้านมีความพร้อมในการควบคุมดูแลกันเองในหมู่บ้านและชุมชนเมืองทำให้เกิดความเข้มแข็ง โดยการใช้ประสบการณ์ในการบริหารจัดการเงินกองทุนที่รัฐบาลมอบให้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์หมุนเวียนในชุมชน เพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ เพิ่มรายได้และลดรายจ่าย และการพึ่งพาตนเอง โดยการระดมเงินออม อันนำไปสู่การพัฒนา การสร้างสวัสดิภาพ สวัสดิการหรือประโยชน์ส่วนรวมอื่นใดให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองอย่างเท่าเทียมกัน

ผลสะท้อนอีกมุมหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสำคัญมากก็คือ ด้านเครือข่าย ซึ่งมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดทั้งด้านการออมและการให้สินเชื่อ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.41 และ 3.42 ตามลำดับ ดังนั้น เครือข่ายจะต้องทำหน้าที่เป็นองค์กรความร่วมมือและเชื่อมโยงกันของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในระดับต่างๆ ให้ได้ โดยจะต้องมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกัน ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างเอื้ออาทร ผู้การเป็นองค์กรการเงินชุมชนโดยประชาชน เพื่อประชาชนที่มีได้มุ่งหวังหรือแสวงหากำไรในเชิงธุรกิจ ซึ่งจะต้องดำเนินงานในเชิงรุกในการส่งเสริม พัฒนาและเชื่อมโยงการบริหารจัดการการส่งเสริมสนับสนุน การให้คำปรึกษา การแก้ไขปัญหาารวมกันในด้านเงินทุน ด้านการออม สวัสดิภาพ สวัสดิการของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและประชาชนในชุมชนและให้การดำเนินงานเป็นไปตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ว่าด้วย เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พ.ศ. 2549

ส่วนที่ 3 รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชน

การศึกษาวิจัยในส่วนนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) วิเคราะห์ข้อมูลโดยสรุปข้อมูลจากเนื้อหาที่ได้รับจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) นำมาวิเคราะห์และสรุปเนื้อหาแบบพรรณนาตามกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งมีองค์ประกอบหลักๆ อยู่ 3 ประการ (Miles and Huberman, 1994 อ้างถึงใน ชાય โพธิ์สีตา, 2549) 1) การจัดระเบียบข้อมูล (Data organizing) โดยการถอดเทปบันทึกเสียงและทำการบรรณาธิกรข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลอยู่ในสภาพที่พร้อมจะถูกนำไปวิเคราะห์ได้โดยสะดวก 2) การแสดงข้อมูล (Data display) โดยการนำเสนอข้อมูลส่วนใหญ่อยู่ในรูปของการพรรณนาอันเป็นผลมาจากการเชื่อมโยงข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วเข้าด้วยกันตามกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ และ 3) การหาข้อสรุป การตีความ (Conclusion and interpretation) โดยการหาข้อสรุปและการตีความหมายของข้อค้นพบที่ได้จากการแสดงข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการจัด

โครงการการศึกษา “รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรทางการเงินชุมชนในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม” ในวันที่ 10 กรกฎาคม 2558 ณ เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีประธานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับอำเภอเข้าร่วมโครงการสนทนากลุ่มดังกล่าว จำนวน 10 อำเภอ (10 กองทุน) โดยมีบรรยากาศในการแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นกันเอง อย่างผู้มีจิตสาธารณะโดยมีเป้าหมายร่วมกัน คือ การศึกษารูปแบบในการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงาน โดยเฉพาะด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมหรือการให้สินเชื่อ เพื่อให้ทุกกองทุนหมู่บ้านหรือสมาชิกและชุมชนได้ประโยชน์จากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและเข้มแข็ง ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

ผู้ให้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มได้ให้ข้อมูลในการศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรทางการเงินชุมชนในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม ซึ่งโดยเนื้อหาสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ 1) รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการออม และ 2) รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมหรือการให้สินเชื่อ ดังนี้

3.1 รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการออม

เริ่มต้นการสนทนากลุ่ม โดยการเกริ่นนำก่อนว่า เหตุใดสมาชิกจึงนำเงินมาออมหรือสะสมทุนกับกองทุนฯน้อย สาเหตุน่าจะเกิดจากอะไร? ซึ่งเมื่อถ้ามองถึงสาเหตุแล้วก็จะสามารถหารูปแบบหรือแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการออม ให้เกิดการออมหรือการสะสมทุนเพิ่มขึ้นได้ ซึ่งหลักหรือหัวใจของการสะสมทุนกันเองของชุมชนนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญมากที่สุด เนื่องจากรัฐบาลได้ให้เงินอุดหนุนมาส่วนหนึ่ง แต่ทำอย่างไรจึงจะทำให้กองทุนฯเกิดความเข้มแข็งมีเงินทุนเพิ่มมากขึ้น ได้นั้น สมาชิกกองทุนฯหรือคนในชุมชนในหมู่บ้านต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยการระดมทุน ยกตัวอย่างเช่น การออมเงินสัจจะ การถือหุ้น การฝากออมทรัพย์หรือการฝากประจำ นั้นถือเป็นการระดมทุนที่มีต้นทุนต่ำมากหากจะเปรียบเทียบกับกองทุนฯที่ต้องการเงินลงทุนแต่ไม่สามารถระดมทุนภายในได้ จึงจำเป็นต้องไปดำเนินการทำนิติกรรมสัญญากู้เงินจากแหล่งทุนภายนอก ซึ่งจะทำให้เสียค่าใช้จ่ายและอัตราดอกเบี้ยสูง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหา รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการออมขององค์กรการเงินชุมชน (กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง) นั่นเอง โดยเริ่มทำการสนทนากลุ่มดังนี้

3.1.1 เหตุใดสมาชิกจึงนำเงินมาออมหรือสะสมทุนกับกองทุนฯ น้อย สาเหตุ น่าจะเกิดจากอะไร?

อำเภอที่ 1 กล่าวว่า “...เมื่อเริ่มแรกของการก่อตั้งกองทุนฯ นั้น กำหนดว่าต้องมีการ ออมคู่ขนาน หมายความว่า คนที่มากู้เมื่อมีรายได้ก็ต้องมาออมด้วยนั้น แต่เนื่องจากการ เปลี่ยนแปลงคณะกรรมการทุกๆ 2 ปี และการทำงานไม่ค่อยโปร่งใส จึงทำให้ 1) สมาชิกไม่มีความ เชื่อมั่นในการดำเนินงานและการบริหารงานของกรรมการ 2) สมาชิกได้รับข้อมูลไม่ชัดเจนหรือไม่ รู้ว่าถ้าทำการออมกับกองทุนฯ แล้วจะได้รับประโยชน์อะไร? และ 3) ทศนคติของสมาชิกที่มีต่อ คณะกรรมการรุ่นก่อนๆ ไม่ค่อยดีจึงส่งผลให้สมาชิกไม่ไว้วางใจกองทุนฯ มากนัก...” และอำเภอที่ 6 7 8 9 ได้กล่าวให้ข้อมูลสอดคล้องกันว่า “...การที่สมาชิกเข้ามาร่วมสะสมทุนน้อยกันนั้น จุดที่สำคัญ คือ คณะกรรมการ หมายความว่า คณะกรรมการต้องมีความซื่อสัตย์ โปร่งใส ในการทำงาน เมื่อ สมาชิกไว้วางใจการระดมทุนต่างๆ ก็ไม่ใช่เรื่องยาก สมาชิกจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีเอง...”

อำเภอที่ 8 กล่าวต่อว่า “...เมื่อเริ่มก่อตั้งกองทุนฯ นั้นมีการออมที่ดี แต่ต่อมามีการ ออมที่ลดลง เพราะไม่มีการติดตาม ไม่มีการบังคับหรือประชาสัมพันธ์ใดๆ และไม่ได้ติดตามหรือยึด ระเบียบข้อบังคับของกองทุนหมู่บ้านฯ ที่ระบุว่า ให้กองทุนรับฝากเงินจากสมาชิก หรือสนับสนุน กระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้าน เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ดังนั้น วิธีแก้ไขก็ต้องเน้น การปฏิบัติตามระเบียบของกองทุน ...” และ อำเภอที่ 3 ได้กล่าวสนับสนุนแนวคิดที่ว่า “...กองทุนฯ ต้องทำตามระเบียบของกองทุนอย่างเคร่งครัด เพราะสมาชิกต้องเข้ามามีส่วนร่วมกับกองทุนฯ ด้วย เพราะกองทุนฯ ก็เป็นของทุกๆ คนในหมู่บ้าน...” หมายความว่า ถ้าหากกองทุนใดได้ปฏิบัติตาม ระเบียบแล้ว เชื่อว่าสมาชิกจะเข้ามาร่วมออมเงินกับกองทุนฯ มากขึ้น ซึ่งในระเบียบกองทุนหมู่บ้าน ฯ หมวดที่ 5 กองทุนหมู่บ้านและสมาชิก (ข้อ 31) ระบุว่า คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านสามารถ กำหนดระเบียบเกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกถือหุ้นของกองทุนหมู่บ้านหรือมีเงินฝาก สัจจะไว้ที่กองทุนหมู่บ้านได้

อำเภอที่ 2 กล่าวเสริมต่อว่า “...คนร่างระเบียบการออมไม่ได้มองชีวิตความเป็นอยู่ และรายได้ของชุมชน บังคับให้สมาชิกฝากเงิน แต่สวัสดิการและความน่าเชื่อถือไม่มี ทำให้สมาชิก ไม่มีความแน่ใจในการได้รับประโยชน์จากการออม...” ประธานเครือข่ายอำเภอท่านนี้ ท่านพยายาม สื่อกว่า ระเบียบหรือข้อบังคับให้สมาชิกกองทุนต้องออมเงินกับกองทุนนั้น ในรูปแบบใดรูปแบบ หนึ่งก็ได้ เช่น จะทำการถือหุ้นหรือจะทำการออมสัจจะอย่างเดียวหรือทำทั้งสองอย่างก็ได้ แต่ ระเบียบข้อบังคับไม่ได้บอกว่า สมาชิกจะได้รับประโยชน์อะไร ประกอบกับสมาชิกหาเข้ากินคำมี รายได้น้อย ดังนั้น สมาชิกจึงมาอมน้อย อำเภอที่ 2 กล่าวต่อว่า “...ดังนั้น วิธีการแก้ไขปัญหาดัง

กล่าวคือ คณะกรรมการต้องสื่อสารให้สมาชิกเข้าใจและเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับ เช่น เมื่อฝากเงินหรือถือหุ้นกับกองทุนฯแล้วท่านมีสิทธิจะได้รับสวัสดิการ ตั้งแต่การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เมื่อสมาชิกถึงประโยชน์ก็จะเข้ามามีส่วนร่วมกับกองทุนฯเอง...”

อำเภอที่ 2 และ อำเภอที่ 3 4 5 6 กล่าวต่อในประเด็นที่ว่า สาเหตุที่สมาชิกเข้ามาออมเงินกับกองทุนน้อยเนื่องจาก “...กองทุนเองมีการประชาสัมพันธ์น้อยมาก...” หมายถึงว่า สมาชิกกองทุนฯไม่รู้หรือไม่เห็นประโยชน์ว่าจะได้รับอะไรจากการฝากเงินกับกองทุน ดังนั้น กรรมการต้องประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง และอำเภอที่ 9 กล่าวว่า “...การออมสัจจะ ส่วนใหญ่จะออมเพื่อที่จะได้รับเงินกู้ เพราะถ้าไม่มีเงินออมทางกองทุนไม่ให้เงินกู้...” ความหมายก็คือ ถ้าไม่บังคับกัน การระดมเงินออมก็เป็นไปได้ยาก และอำเภอที่ 2 กล่าวต่อว่า “...การระดมทุนโดยให้สมาชิกถือหุ้นนั้น เป็นไปได้ยากหรือมีการถือหุ้นน้อย เป็นเพราะว่าเงินถือหุ้นนั้นถอนเงินคืนไม่ได้...” หมายความว่า เงินที่สมาชิกถือหุ้นกับกองทุนฯนั้น โดยระเบียบแล้วไม่สามารถถอนหุ้นหรือเงินสะสมดังกล่าวออกมาได้ จะถอนหรือใช้ได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกลาออกเท่านั้น

แต่เมื่อได้พูดถึงเหตุการณ์ที่สหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่นฯ เกิดการทุจริตนั้น มีผลกระทบต่อ การออมเงินกับกองทุนหรือไม่เพราะถือว่าเป็นองค์กรการเงินชุมชนเช่นเดียวกัน อำเภอที่ 2 กล่าวว่า “...ปัญหาของสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่นนั้น กลับส่งผลดีต่อกองทุน เพราะสมาชิกในหมู่บ้านที่เป็นสมาชิกสหกรณ์เครดิตยูเนียนหันมาเป็นสมาชิกและฝากเงินกับกองทุนมากขึ้น เพราะมีความเชื่อมั่นมากกว่า...” หมายความว่า ในช่วงที่สหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่นเกิดปัญหาการทุจริตทำให้คนในชุมชนหันมาฝากเงินและเป็นสมาชิกกองทุนมากขึ้นในช่วงขณะนั้น

อำเภอที่ 6 ได้กล่าวว่า “...สมาชิกอมน้อยนั้น เนื่องจากว่า 1) ในหมู่บ้านเองมีหน่วยงานหรือมีการออมหลายอย่างมากมาย ทำให้สมาชิกที่มีรายได้หาเข้ากินค่าไม่มีรายได้เหลือที่จะมาออม และ 2) สมาชิกเชื่อใจแรงค์ (ธนาคาร) มากกว่ากองทุน ...” หมายความว่า ในหมู่บ้านหรือในชุมชนเองมีการออมที่หลากหลายมากมาย ตัวอย่างเช่น การออมฌาปนกิจ (ศพ) การออมเพื่อประกันชีวิตกลุ่ม การออมสะสมทรัพย์ การออมสัจจะ การฝากออมทรัพย์ ประจำกับสถาบันการเงินหลัก การออมกับสหกรณ์ การออมกับชมรมต่างๆ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมกลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น (ยังไม่รวมงานบวช งานบุญต่างๆ) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลทุกอำเภอ ตั้งแต่อำเภอที่ 1-10 ได้มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในประเด็นดังกล่าว และได้เสนอว่า “...วิธีการแก้ไขให้สมาชิกมาฝากเงินกับกองทุนมากขึ้นนั้นก็โดยการประชาสัมพันธ์ สร้างแรงจูงใจและทำอย่างจริงจัง...”

3.1.2 รูปแบบหรือแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการออม โดยให้สมาชิกกองทุนฯมีส่วนร่วมในการออมให้มากขึ้น

อำเภอที่ 3 ได้กล่าวเปิดประเด็นนี้ก่อนว่า “...รูปแบบของกองทุนฯนี้คืออยู่แล้ว แต่คนบริหารจัดการมีความรู้่น้อย จบแค่ ป.4-6 ดังนั้น 1) ความน่าเชื่อถือ ความโปร่งใส ของคณะกรรมการไม่ค่อยมี 2) คณะกรรมการไม่ช่วยกันทำงาน มีหลายคนแต่ทำงานแค่คนเดียวหรือสองคน และ 3) ระเบียบบางกองทุนยังเป็นแบบเดิมอยู่ไม่มีการปรับปรุงแก้ไข เลยทำให้การเข้าไปติดตามดูแล ตรวจสอบแก้ไขเป็นไปได้ยาก...” หมายความว่า กองทุนฯมีระเบียบหรือรูปแบบคืออยู่แล้ว แต่ติดปัญหาในการนำไปปฏิบัตินั่นเอง ซึ่งอำเภอที่ 3 ได้กล่าวถึงวิธีการแก้ไขให้การออมเพิ่มขึ้นว่า “...การที่กองทุนฯกำหนดว่าต้องมีเงินออมที่เปอร์เซ็นต์ ถึงจะกู้ได้ วิธีนี้จะช่วยให้เงินออมเพิ่มมากขึ้นได้...” และอำเภอที่ 3 กล่าวต่อว่า “...การออมนั้นจะต้องชี้ให้สมาชิกเข้าใจในการออมให้มากขึ้น ถึงสิทธิประโยชน์ต่างๆที่จะได้รับ...” หมายถึงการที่ผู้บริหารหรือคณะกรรมการกองทุนฯได้ใช้กลยุทธ์ในการระดมเงินออมก็คือ การสร้างหรือกำหนดเงื่อนไขการกู้ยืมเงินว่าจะต้องทำการออมกับกองทุนไปด้วยกันจึงจะมีสิทธิได้รับเงินกู้และสวัสดิการต่าง ๆ นั้นเอง

อำเภอที่ 8 ได้กล่าวสนับสนุนเสริมต่อว่า “...ก่อนกู้ จะต้องนำเงินมาชำระหนี้เดิมก่อน และการกู้ครั้งต่อไปต้องทำการออมกับกองทุนฯอย่างใดอย่างหนึ่งก่อน โดยมีการประชุมพิจารณาการกู้ของสมาชิก การยึดกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดและอยากให้การออมเพิ่มขึ้นต้องมีสวัสดิการและผลตอบแทนเป็นสิ่งจูงใจ...” และอำเภอที่ 4 กล่าวต่อว่า “...กองทุนฯได้เคยใช้เงื่อนไขไม่ออมไม่ให้กู้ แรกสมาชิกก็พากันมาออมและก็ได้กู้เงินจากกองทุนไป แต่หลังๆก็ไม่มีการออมและไม่มีการส่งเงินกู้คืนเลย...” อำเภอที่ 5 ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า “...ถ้าสมาชิกมาขอู้เงิน ทางกองทุนฯจะหักเงินออมต่างๆออกจากเงินที่สมาชิกกู้ ซึ่งจะหักออกไว้ตามจำนวนที่ระเบียบของกองทุนฯได้กำหนดไว้...” อำเภอที่ 3 ได้แสดงความคิดเห็นต่อว่า “...หลังจากที่สมาชิกออมแล้ว กู้ไปแล้วแต่ไม่มีการใช้คืน จะต้องมีการติดตามว่าทำไมจึงไม่ใช้คืน มีปัญหาอะไรหรือเปล่า โดยการติดตามเป็นกลุ่ม คือทำการติดตามคนที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันในการขอู้ครั้งแรก และการที่สมาชิกมาฝากเงินน้อยลง แต่มาถอนเงินมาก ทำให้ไม่เหลือเงินให้สมาชิกกู้ ทางกองทุนฯจึงแก้ไขปัญหาคโดยการเข้าร่วมโครงการทรัพย์มั่นคงของธนาคารออมสิน นั่นเอง...” และอำเภอที่ 10 ได้อธิบายเพิ่มเติมต่อว่า “...การออมมันมีภาคสมัครใจและการออมภาคบังคับ ซึ่งการออมภาคบังคับก็คือ ทุกครั้งที่สมาชิกมากู้จะต้องตัดเงินที่กู้ไปออม ตัวอย่างเช่น ถ้ากู้ 10,000 บาท แบ่งออม 1,000 บาท สมาชิกจะ

ได้เงินไปแค่ 9,000 บาท และนำเงินส่วนที่สมาชิกออมไปปล่อยกู้เพิ่ม ซึ่งกำไรที่ได้ก็จะนำมาถัวเฉลี่ยคืนตามสัดส่วนที่สมาชิกกู้ไป...”

ดังนั้น อำเภอกที่ 3 กล่าวสรุปว่า “...รูปแบบหรือวิธีการส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการออมเพิ่มขึ้นนั่นก็คือ “...การกู้แบ่งออม...” โดยได้อธิบายเพิ่มเติมว่า คือการนำรูปแบบของสหกรณ์มาประยุกต์ใช้ กล่าวคือ เมื่อสมาชิกต้องการกู้เงินก็ต้องปฏิบัติตามระเบียบหรือเงื่อนไขที่ระบุไว้ เช่นว่าต้องออมเงินด้วยจะเป็นที่เปอร์เซ็นต์ก็ขึ้นอยู่กับมติที่ประชุมของแต่ละที่จะกำหนด ซึ่งจะทำให้การออมเพิ่มมากขึ้นอย่างแน่นอน โดยอำเภอกที่ 2 3 กล่าวสนับสนุนว่า “...ให้ยึดระเบียบในการให้สมาชิกถือหุ้น โดยเฉพาะหุ้นประจำปี ฝากเงินและชี้ให้เห็นประโยชน์ของการออม...” และอำเภอกที่ 4 กล่าวเสริมว่า “...การออมจะมี 2 แบบคือ 1) การออมแบบสมัครใจจะออม 20 บาททุกเดือน แต่การออมไม่สม่ำเสมอเลยทำให้การออมภาคบังคับเกิดขึ้น 2) การออมแบบภาคบังคับคือหัก 5 เปอร์เซ็นต์ ของเงินกู้ไปเป็นการออม...” แล้วใช้เป็นหลักการเพื่อบริหารสินเชื่อต่อ กล่าวคือ “...ใช้เงินออมกำหนดวงเงินกู้ก็อีกครั้งหนึ่ง เช่น สมมติว่าเงินออมมี 10,000 บาท ถูณ 5 ก็จะได้เงินกู้เท่ากับ 50,000 บาท (5 เท่า) แต่ทางกองทุนเองก็ต้องมีข้อจำกัดวงเงินสูงสุดด้วย ...” หมายความว่า การปล่อยสินเชื่อขึ้นให้นําการมีส่วนร่วมมาพิจารณาด้วย ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการระดมทุนกับกองทุน เช่น การฝากเงินออมหรือเงินฝากสัจจะถ้าฝากมากก็จะได้รับเงินกู้มากขึ้นตามไปด้วย แต่ทั้งนี้วงเงินกู้ต้องไม่เกินตามที่ระเบียบกองทุนกำหนดไว้ เช่น กู้ได้ไม่เกินรายละ 30,000 บาท เป็นต้น และ อำเภอกที่ 4 5 ได้เสนอรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการออมเพิ่มเติมว่า “...กองทุนจะต้องสร้างวินัยทางการออมให้กับสมาชิก โดยมีการออมมั่นคงและออมสัจจะวันละบาท เพื่อเป็นตัวขับเคลื่อนกองทุนให้เจริญเติบโต มีเงินทุนหมุนเวียนและเกิดความเข้มแข็งได้ และต้องมีการตั้งเป้าการออม...”

อำเภอกที่ 7 กล่าวว่า “...การออมที่จะทำให้เข้มแข็งได้นั้น ต้องเน้นที่คณะกรรมการและผู้นำเป็นหลัก ในการประชาสัมพันธ์ การระดมเงินฝากเงินออม...” และอำเภอกที่ 8 กล่าวในลักษณะที่คล้ายๆกัน คือ “...กองทุนและสมาชิกต้องทำตามระเบียบ ต้องมีการระดมทุนร่วมกัน เช่น มีการออมสัจจะเดือนละ 30 บาท หากสมาชิกขาดการออมจะไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ต่างๆ เป็นต้น ...” ส่วนอำเภอกที่ 9 กล่าวว่า “...ได้ทำเหมือนกับทุกๆอำเภอกที่ได้นำเสนอมาน...”

อำเภอกที่ 10 ได้กล่าวสรุปเสริมในการหารูปแบบว่า “...1) มีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้มาฝากมาออมให้มากขึ้น โดยการใช้เสียงตามสายและวิทยุชุมชน 2) การสร้าง

ความเชื่อมั่น ความน่าเชื่อถือในการบริหารงานของกองทุนฯ 3) การสร้างภาพลักษณ์ของตัวกรรมการและบทบาทหน้าที่ ความคิดเปิดกว้าง (มีวิสัยทัศน์) และมีภาวะความเป็นผู้นำที่ดี (ผู้นำเป็นส่วนสำคัญ) และ 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเป็นส่วนสำคัญในการร่วมประชุมประจำปีแล้วร่วมวางแผนในการดำเนินงานร่วมกัน...” และอำเภอที่ 1 กล่าวว่า “...รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการออมที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่งก็คือ การชี้ให้สมาชิกเห็นประโยชน์จากการออม...” อำเภอที่ 2 กล่าวเสริมต่อว่า “...ต้องให้ผลประโยชน์ในการออม เช่น 1) ด้านผลตอบแทนในรูปแบบเงินปันผลหรือเงินเฉลี่ยคืน 2) ด้านสวัสดิการ ได้แก่ การให้ทุนการศึกษา สวัสดิการตั้งแต่การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นต้น 3) ให้ผลตอบแทนสูงกว่าธนาคาร 4) การใช้ระเบียบกองทุนหมู่บ้านที่ทุกคนต้องออม และ 5) ส่งเสริมการออมโดยมีรางวัลให้ผู้ออมสม่ำเสมอ เพื่อเป็นแรงจูงใจ...” เมื่อสมาชิกมองเห็นถึงประโยชน์แล้ว ก็จะเข้ามามีส่วนร่วมในการออมเงินกับกองทุนฯ มากขึ้น นั่นเอง

จากการสนทนากลุ่มในประเด็นรูปแบบหรือแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการออม โดยให้สมาชิกกองทุนฯ มีส่วนร่วมในการออมให้มากขึ้นนั้น ประธานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านฯ ที่ 1-10 หรือทุกอำเภอที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้น ได้มีความคิดเห็นร่วมกันสอดคล้องกัน ซึ่งบรรยากาศในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามประสบการณ์การบริหารจัดการของแต่ละท่านแต่ละอำเภอนั้นเป็นไปอย่างมิตรที่ถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างผู้มีจิตสาธารณะ เพื่อนำผลการปฏิบัติงาน การค้นพบมาบอกกล่าวให้เป็นแนวทางหรือรูปแบบที่พึงนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์การการเงินชุมชนด้านการออมต่อไป และเป็นช่วงที่ทุกท่านได้พักทานอาหารว่าง ซึ่งเป็นพวกผลไม้ตามฤดูกาลและดื่มน้ำชา กาแฟกันอย่างฉ่ำดื่มมิตร เพื่อพร้อมที่จะสนทนากลุ่มในประเด็นต่อไป

3.2 รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม หรือการให้สินเชื่อ

3.2.1 ในรอบ 1-2 ปีที่ผ่านมาในภาพรวมนั้น กองทุนฯ มีการคงอยู่หรือการรับสมาชิกใหม่เป็นอย่างไรบ้าง? และกองทุนฯ เคยปฏิเสธไม่รับใครเข้าเป็นสมาชิกบ้างหรือไม่? และกองทุนฯ มีรูปแบบใดในการพิจารณาการรับเข้าเป็นสมาชิกใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ?

อำเภอที่ 1 ได้กล่าวถึงการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมว่า “...กองทุนไม่ปิดกั้นการเข้ามาเป็นสมาชิก ถ้ามีทะเบียนอยู่ในหมู่บ้านนั้นก็สามารสมัครเข้าเป็นสมาชิกได้ แต่ในส่วน

เรื่องการจะขอกู้เงินต้องมีการพิจารณาอีกทีหนึ่ง...” ซึ่งหมายความว่า ทุกคนในหมู่บ้านนั้นๆ สามารถสมัครเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านได้ ซึ่งไม่ได้ปิดกั้นหรือห้ามแต่อย่างใด ซึ่งในระเบียบกองทุนหมู่บ้านฯ หมวดที่ 5 กองทุนหมู่บ้านและสมาชิก (ข้อ 30) ระบุว่า สมาชิก ประกอบด้วย บุคคลธรรมดาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองนั้น และมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามข้อบังคับของกองทุนหมู่บ้าน และการรับสมัครสมาชิกและการขาดจากสมาชิกภาพของสมาชิกให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์เงื่อนไขและวิธีการที่กองทุนหมู่บ้านกำหนด ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงความต้องการและการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองเป็นหลัก และอำเภอที่ 10 กล่าวว่า “...กองทุนไม่เคยมีการปฏิเสธหรือทำการปิดกั้นการสมัครเป็นสมาชิก ถ้ามีคุณสมบัติพื้นฐานครบถ้วนทุกอย่าง...” แต่อำเภอที่ 7 กล่าวว่า “...กองทุนของตนเคยปฏิเสธการรับเข้าเป็นสมาชิก เพราะผู้สมัครไม่ได้อยู่ในพื้นที่ชุมชนในหมู่บ้าน ...” ซึ่งก็เป็นไปตามระเบียบของกองทุนที่ระบุไว้เพราะจะได้ไม่เกิดปัญหาในการติดตามหนี้

อำเภอที่ 5 ได้กล่าวสนับสนุนเสริมต่อว่า “...สมาชิกมีแนวโน้มของการสมัครเป็นสมาชิกนั้นเพิ่มขึ้น แต่ในการจะขอกู้เงินต้องมีการพิจารณาเครดิตของสมาชิกอีกทีหนึ่งโดยคณะกรรมการ...” และอำเภอที่ 8 ได้กล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นของการที่รับสมาชิกเพิ่มขึ้นว่า “...สมาชิกบางคนย้ายทะเบียนมาอยู่เป็นผู้อาศัยแล้วมากู้เงิน แล้วก็หายไปเลย ไม่ส่งคืนทั้งต้นทั้งดอกเบี้ย...” เหตุการณ์นี้พยายามจะบ่งบอกถึงการรับสมาชิกเข้าเป็นสมาชิกคณะกรรมการต้องให้พิจารณาให้ละเอียดถึงแหล่งที่อยู่อาศัยด้วย การมีญาติพี่น้องหรือไม่ เป็นต้น

อำเภอที่ 3 ได้กล่าวถึงปัญหาเรื่องของการรับและการคงอยู่ของสมาชิกว่า “...การเพิ่มทุนระยะที่สองของอำเภอนี้ (ขอไม่แจ้งชื่อกองทุนฯ) ไม่ได้รับทุนเพิ่มอยู่ 2 หมู่บ้าน เพราะสมาชิกมีน้อยกว่า 50 คน ตามที่เกณฑ์กำหนด เนื่องจากหมู่บ้านนี้มีแค่ 30 กว่าหลังคาเรือน เลยแก้ปัญหาโดยการให้สมาชิกในครัวเรือนสมัครเป็นสมาชิกของกองทุนเพิ่มได้อีกหลายคน...” และอำเภอที่ 5 กล่าวต่อว่า “...บางกองทุนมีข้อจำกัดว่า 1 ครัวเรือนจะสมัครเป็นสมาชิกได้แค่ 1 คนเท่านั้น ...” ซึ่งหมายความว่า ถ้าต้องการให้มีจำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้นก็ต้องทำการปรับปรุงระเบียบข้อบังคับของแต่ละกองทุนให้สามารถรับสมัครสมาชิกใหม่โดยไม่จำกัดว่าครัวเรือนละ 1 คน

3.2.2 สาเหตุของการเกิดปัญหานี้ค้างชำระ (หนี้เสีย) ของสมาชิกกองทุนฯ น่าจะเกิดจากอะไรบ้าง ?

อำเภอที่ 9 2 กล่าวว่า “...สมาชิกบางรายนำเงินกู้ไปใช้ผิดประเภท ทำให้ไม่เกิดรายได้ และนำเงินกู้ไปใช้ตามกระแสสังคมเยอะเกินไป...” อำเภอที่ 5 กล่าวเสริมต่อว่า “...สมาชิกขาดความเกรงใจคณะกรรมการ เพราะคณะกรรมการเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี...” หมายความว่า สาเหตุการเกิดหนี้เสียนั้นเพราะสมาชิกรายนำเงินกู้ไปใช้ผิดวัตถุประสงค์และคณะกรรมการกองทุนที่คุ้มกันไม่ชำระหนี้ให้แก่กองทุน ทำให้สมาชิกไม่ชำระหนี้ตาม และ อำเภอที่ 1 2 กล่าวต่อว่า “...คณะกรรมการมีการขาดภาวะความเป็นผู้นำ ไม่มีการวางแผนติดตามหนี้ได้...” อำเภอที่ 5 กล่าวต่อว่า “...หนี้จะดี จะเสีย ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับการมีวินัยทางการเงินของสมาชิก...”

อำเภอที่ 1 ได้แสดงความคิดเห็นเสริมว่า “...ในทางทฤษฎีนั้นการพิจารณาค่าของอาจจะไม่ละเอียดรัดกุม ซึ่งจะแก้ไขโดยการให้คณะกรรมการเป็นคนพิจารณา เพราะอยู่ใกล้ชิดกับสมาชิก เช่น ถ้าสมาชิกคนนั้นบอกจะกู้เงินไปทำนา 30,000 บาท แต่คณะกรรมการมองเห็นว่า สมาชิกไม่มีที่นา ซึ่งอาจจะกู้เงินไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ คณะกรรมการก็ควรจะลดวงเงินกู้ลงให้เหลือแค่ 15,000 บาท เพื่อเป็นการลดความเสี่ยงในการเกิดหนี้เสียที่จะเพิ่มขึ้น...” อำเภอที่ 5 ได้แสดงความคิดเห็นตามที่พื้นที่หรืออำเภอของตนที่ปฏิบัติแล้วเกิดปัญหา โดยกล่าวว่า “...แต่ในทางปฏิบัติสมาชิกจะไม่ยอม เพราะสมาชิกจะคิดว่ามันเป็นสิทธิของตัวเอง คณะกรรมการไม่มีสิทธิมาก้าวก่าย ถ้าสมมติอยากจะให้สมาชิกใช้เงินกู้ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์จริงๆ คณะกรรมการต้องมีการติดตามและส่งเสริมอาชีพของสมาชิก ซึ่งเป็นไปได้ยาก...” อำเภอที่ 2 10 กล่าวเสริมต่อในประเด็นสาเหตุของการเกิดหนี้เสียว่า “...หนี้ค้างชำระอีกอย่างหนึ่งที่กองทุนจะเจอก็คือ ปัญหาการเกิดภัยธรรมชาติ ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ...”

แนวทางการแก้ไขและการป้องกันการเกิดหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (หนี้เสีย) อำเภอที่ 1 กล่าวว่า “...ทำการผ่อนเงื่อนไข เช่น ยืดระยะเวลาการชำระออกไป โดยการทำสัญญาปรับปรุงโครงสร้างหนี้...” ทุกอำเภอ ดังที่อำเภอ 2-10 มีความคิดเห็นสอดคล้องตรงกันในการแก้ไขหนี้ โดยการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ และ อำเภอที่ 10 กล่าวเสริมต่อว่า “...คณะกรรมการต้องหมั่นไปเยี่ยมเยียนลูกสมาชิกบ้าง บ่อยๆ เพราะถ้าสมาชิกเกิดปัญหา เช่น น้ำท่วมหรือเศรษฐกิจไม่ดี ค่าขายไม่ได้หรือขายของได้น้อย จะได้ร่วมกันปรึกษาหารือ หาแนวทางการแก้ไขต่อไปได้ทันเวลา...” อำเภอที่ 3 กล่าวว่า “...แก้ไขปัญหาโดยการเปลี่ยนเดี่ยว (เดี่ยวเป็นภาษาเมืองเหนือ แปลว่า

กางเกง) ...” บรรยายากาสนี้ทุกคนหัวเราะกันอย่างฉันทมิตร เพราะการเปลี่ยนกางเกงนั้นถือว่าเป็นคนใหม่ ซึ่งหมายความว่า ถ้าลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้แล้วก็ให้ทำสัญญาปรับปรุงโครงสร้างหนี้ใหม่หรือการทำสัญญาใหม่แล้วนำเงินมาชำระหนี้เดิม นั่นเอง

ปัญหาของกองทุนในการติดตามหนี้ ในประเด็นความรู้ด้านกฎหมายนั้น ก่อนข้างมีปัญหามากขึ้นเรื่อยๆ ในปัจจุบัน โดยอำเภอที่ 1 กล่าวนำว่า “...การตามหนี้ด้วยขั้นตอนสุดท้าย คือการฟ้องศาล ปัญหาที่พบคือ บางทีในสัญญาเงินกู้ไม่มีลายมือชื่อผู้ค้ำประกัน ผู้กู้ หรือไม่มีวงเงินที่สัญญา (ไม่ระบุจำนวนเงินกู้ไว้)...” และอำเภอที่ 10 กล่าวเสริมต่อว่า “...ถ้ามีการฟ้องร้องหรือขึ้นศาล ลูกหนี้จะหลุดเยอะมาก เพราะสัญญาไม่ถูกต้อง เช่น มีการลบลำผิด ชิดมา เยอะมาก โดยเฉพาะตัวเลขต่างๆ...” และ อำเภอที่ 9 กล่าวว่า “...เนื่องจากคณะกรรมการไม่มีการศึกษา (ความรู้) ในการศึกษาความรู้เรื่องกฎหมายเพิ่มเติม...” ซึ่งอำเภออื่นๆ นั้น ได้มีความเห็นสอดคล้องกันถึงปัญหาที่พบในประเด็นดังกล่าว ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ขั้นตอนการดำเนินคดี ฟ้องร้องต่อศาล เพื่อขออำนาจศาลในการติดตามหนี้ นั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายเลย เนื่องจาก คณะกรรมการมีความรู้ด้านการดำเนินคดีด้านกฎหมายน้อย หากฟ้องร้องไป อัยการก็ไม่รับฟ้อง เพราะเอกสารสัญญาไม่สมบูรณ์ อันนี้เป็นปัญหากับการบริหารกองทุนเป็นอย่างมาก

ปัญหาของกองทุนในการบริหารจัดการ อีกอย่างหนึ่งก็คือ อำเภอที่ 7 กล่าวว่า “...กองทุนนี้ (ไม่ขอบอกชื่อกองทุนฯ) เมื่อปี 2 ปีที่ผ่านมา บางกองทุนเริ่มมีปัญหา เนื่องจากมีคณะกรรมการโง่งเงิน ซึ่งมีอยู่ 2 กรณีคือ 1) เงินที่เหลือในบัญชีหลังจากให้สมาชิกกู้ คณะกรรมการมีการโง่งเอาไปหมด ทำให้ไม่มีเงินให้สมาชิกกู้เพิ่มได้อีก และ 2) คนจัดทำบัญชีของตำบล ขโมยเงินออกจากบัญชี ประมาณ 380,000 บาทไป ปัจจุบันอยู่ระหว่างการแก้ไขฟ้องร้องกันอยู่...” ในกลุ่มการสนทนาจึงได้ช่วยการแสดงความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยอำเภอที่ 10 กล่าวว่า “...ไม่มีแผนงานที่ชัดเจน ทำให้มีการโง่งของคณะกรรมการ และต้องมีการตรวจสอบภายใน ซึ่งปัญหาก็คล้ายๆ กันคือ มีการแต่งตั้งไปตามระเบียบ แต่ในทางปฏิบัติไม่ได้ปฏิบัติอย่างจริงจัง...” และ อำเภอที่ 4 กล่าวเสริมต่อว่า “...กระบวนการตรวจสอบของกองทุนไม่มีหลักการที่ชัดเจน ตัวผู้ตรวจสอบเองยังไม่รู้จุดที่ตัวเองจะต้องตรวจสอบเลย...” และอำเภอที่ 1 กล่าวว่า “...ผู้ตรวจสอบไม่ได้รับคำตอบแทน ทำให้ไม่มีคนอยากมาทำ...” ดังนั้น สะท้อนให้เห็นว่า การบริหารจัดการของกองทุนหมู่บ้านนั้น ส่วนใหญ่เกิดปัญหาจากการทุจริต การโง่งเงิน ซึ่งสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ได้พยายามกำหนดระเบียบให้กองทุนทุกกองทุนต้องมีผู้ตรวจสอบภายใน

เพื่อทำหน้าที่ในการตรวจสอบและป้องกันการทุจริต แต่ในทางปฏิบัติได้มีการกำหนดผู้ตรวจสอบจริงแต่ผู้ตรวจสอบเองยังขาดองค์ความรู้ในการตรวจสอบภายใน ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์และประกอบกับผู้ตรวจสอบภายในไม่มีค่าตอบแทน จึงไม่มีใครเสียสละเวลามาทำหน้าที่อย่างจริงจัง นั่นเอง ซึ่งในการสนทนากลุ่มนี้ ทุกอำเภอ ตั้งแต่ อำเภอที่ 1-10 ต่างมีความเห็นร่วมกันว่า “...เห็นควรให้มีการจัดการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ผู้ตรวจสอบภายใน และมีการเสนอให้ค่าตอบแทนบ้าง เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่...”

ปัญหาของกองทุนในการบริหารจัดการด้านเครือข่ายกองทุนนั้น อำเภอที่ 3 กล่าวว่า “...เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับอำเภอประชุมกัน เพื่อถ่ายทอดลงไปสู่เครือข่ายระดับตำบล แต่ระดับตำบลไม่ประสานงานต่อ ทำให้เรื่องไปถึงระดับหมู่บ้าน...” อำเภอที่ 8 กล่าวเสริมว่า “...เครือข่ายควรมีระเบียบที่เท่าเทียมกันปฏิบัติเหมือนกันทั่วประเทศ...” อำเภอที่ 3 กล่าวเสริมต่อว่า “...เป็นเรื่องยากเพราะบางตำบลประชุมแค่ปีละ 1 ครั้ง...” อำเภอที่ 4 กล่าวว่า “...แก้ไขโดยการใช้หลักการประชุมสัญจร เพื่อเป็นการกระตุ้นกองทุน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดแก้ไขปัญหาต่างๆ และร่วมวางแผนกัน...” อำเภอที่ 3 ขอแลกเปลี่ยนต่อว่า “...ถึงแม้จะมีการเจาะจงลงไปที่เครือข่ายตำบล แต่ตำบลก็ไม่ลงไปสู่หมู่บ้านเหมือนเดิม...” และกองทุนที่ 5 กล่าวว่า “...แต่บางหมู่บ้านก็ปฏิบัติดี ส่วนบางหมู่บ้านก็ไม่ปฏิบัติเลย ซึ่งอันนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับประธานกองทุนนั้นๆ ด้วย...” การสนทนากลุ่มในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า การบริหารจัดการของกองทุนไม่ว่าจะในด้านการระดมการออมหรือการให้สินเชื่อ นั้น เครือข่ายกองทุนเป็นตัวจักรตัวหนึ่งที่ค่อนข้างขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายได้ แต่ในทางปฏิบัติย่อมมีปัญหาในการเชื่อมโยงหรือประสานงานระดับเครือข่ายในแต่ละระดับ ตัวอย่างเช่น ประธานเครือข่ายระดับจังหวัดไปประชุมมา ก็ต้องมาถ่ายทอดข้อมูลให้เครือข่ายระดับอำเภอทราบ ซึ่งมีกำหนดการประชุมเดือนละหนึ่งครั้ง และระดับอำเภอก็ไปถ่ายทอดข้อมูลต่อในเครือข่ายระดับตำบล จากนั้นก็ไปถ่ายทอดต่อในระดับหมู่บ้าน ตามโครงสร้างซึ่งเกิดความล่าช้า ไม่ทันการณ์ การดำเนินงานไม่ได้ไปในทิศทางเดียวกัน

3.2.3 รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมและการให้สินเชื่ออย่างมีประสิทธิภาพ

อำเภอที่ 1 กล่าวว่า “...รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมและการให้สินเชื่ออย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องทำการชี้แจงให้สมาชิกทราบ

รายละเอียดว่า กองทุนมีเงินให้สมาชิกกี่มากน้อยเพียงใด แจ้งให้สมาชิกทราบว่าจำเป็นจริงๆ ค่อยมา กู้...” หมายความว่า กองทุนจะเข้มแข็งได้นั้น คณะกรรมการต้องบอกกล่าวชี้แจงให้สมาชิกใน หมู่บ้านของตนรับทราบรายละเอียดก่อนว่า ณ ปัจจุบันกองทุนเรามีเงินที่จะให้กู้ได้อยู่จำนวนเท่าใด และสมาชิกท่านใดมีความประสงค์จะกู้ยืมต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ก่อนว่าจะนำเงินไป ลงทุนทำอะไร เกิดผลประโยชน์นอกเหนือหรือไม่อย่างไร เมื่อพิจารณาแล้วกองทุนจึงจะค่อยให้เงินกู้ นั้นเอง

อำเภอที่ 2 กล่าวว่า “...การให้สินเชื่อจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ก่อนเพื่อเป็นการ ประกันความเสี่ยงและเพื่อความสะดวกในการอนุมัติ...” กองทุนนี้เห็นว่า การปล่อยสินเชื่อใน อดีตที่ผ่านมาหรือในหลายๆ กองทุนที่ปล่อยเงินกู้ให้กับสมาชิกนั้น ไม่ได้มีการวิเคราะห์สินเชื่อ ก่อนว่าจะเอาเงินไปทำอะไร เป็นการปล่อยกู้ตามสิทธิที่คิดว่าจะต้องได้รับ กล่าวคือ เอาเงินของรัฐที่ให้ มาเฉลี่ยให้ทุกหลังคาเรือนในหมู่บ้านเอาเงินไปใช้ แต่ปัจจุบันต้องสร้างความเข้าใจกันใหม่ว่าเงิน ของรัฐนั้นให้มาเพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ ดังนั้น การกู้ยืมต้องมี ความจำเป็นจริงๆ ในการประกอบอาชีพ

อำเภอที่ 3 กล่าวว่า “...การจะกู้เงินได้ ต้องกู้ภายในวงเงินกู้ไม่เกิน 30,000 บาท เพราะกองทุนมีเงินน้อย และให้ทำประกันความเสี่ยงต้องเสียเงิน 160 บาทต่อ 1 สัญญากู้ และจะ กู้แค่ไหนก็ต้องเสีย 400 บาท เพราะเป็นโครงการเพื่อนช่วยเพื่อนบวกกับต้องเสียทรัพย์สินมั่นคง (การเข้าโครงการทรัพย์สินมั่นคง) ฝากเงินให้กับตนเองหมิ่นละร่อยจากวงเงินที่ขอกู้...” หมายความว่า กองทุนจะเข้มแข็งได้นั้นต้องปฏิบัติตามระเบียบของกองทุน เช่น ให้กู้ได้ไม่เกินรายละ 30,000 บาท ก็ต้องปฏิบัติตาม และที่สำคัญก็คือการประกันความเสี่ยงต่างๆ ซึ่งถ้าหากสมาชิกประสบปัญหา เช่น เกิดการชีวิตของผู้นำครอบครัวไม่สามารถชำระหนี้คืนได้ ก็ให้ประกันจำแทน ซึ่งปัจจุบันกองทุน ได้เข้าร่วมโครงการกับธนาคารออมสิน โดยการทำกรรมสิทธิ์ประกันชีวิตแบบสะสมทรัพย์ (แบบ ทรัพย์สินมั่นคง) ซึ่งจะได้รับผลประโยชน์เมื่อกรรมสิทธิ์ครบกำหนด 5 ปี ได้รับเงินสงเคราะห์ 100 เปอร์เซ็นต์ โดยมีความความคุ้มครอง คือ ส่งเงินฝาก 5 ปี คุ้มครอง 5 ปี เสียชีวิตหรือทุพพลภาพโดย ลิ่นเชิง จ่ายเงินสงเคราะห์ 2 เท่า เป็นต้น โดยอัตราเงินส่งฝากก็คือ เดือนละ 100 บาท ต่อวงเงิน สงเคราะห์ 6,000 บาท ความคุ้มครอง 12,000 บาท และส่งเงินฝากสูงสุดไม่เกินเดือนละ 500 บาท วงเงินสงเคราะห์สูงสุด 30,000 บาท ความคุ้มครองสูงสุด 60,000 บาท เป็นต้น ทำให้กองทุน สามารถลดความเสี่ยงจากการไม่ชำระหนี้ได้ และอำเภอที่ 3 ได้กล่าวสรุปว่า “...รูปแบบในการ

บริหารจัดการด้านสินเชื่อ นั้น 1) ต้องมีระบบการประกันความเสี่ยง 2) ต้องมีการระดมเงินออม เงินฝากหรือการซื้อหุ้นเพิ่ม และ 3) ต้องมีการบังคับใช้ระเบียบ ข้อบังคับอย่างเคร่งครัด...”

อำเภอที่ 4 กล่าวว่า “...กองทุนต้องกำหนดหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขแล้วแจ้งให้สมาชิกทราบ ก็คือว่า การปล่อยกู้นั้นจะให้เงินกู้ตามระยะเวลาที่สมาชิกสามารถผ่อนส่งได้ แต่ถ้าหากสมาชิกไม่ส่งคืนเงินกู้ กองทุนก็จะเพิ่มดอกเบี้ยขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ค่าปรับเงินกู้ 10,000 บาท ปรับ 50 บาท เกิน 10,000 บาทขึ้นไปปรับ 100 บาท ...” หมายความว่า กองทุนจะเข้มแข็งได้นั้น กองทุนต้องมีกฎระเบียบ ใครไม่ชำระหนี้ตามกำหนดก็ต้องถูกปรับ เพื่อสร้างวินัยทางการเงินให้กับสมาชิก และเมื่อสมาชิกสามารถชำระเงินกู้ได้ตามกำหนด กองทุนก็จะมีเงินหมุนเวียนมากขึ้นเป็นตัวขับเคลื่อนกองทุนให้เติบโตต่อไป

อำเภอที่ 5 กล่าวว่า “... 1) ต้องสร้างวินัยทางการเงิน หมั่นประชุมพูดคุยปรึกษาหารือกัน ทำแผนพบแจกสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิก 2) วิเคราะห์สินเชื่ออย่างมีประสิทธิภาพ 3) มีการติดตามหนี้ หากมีหนี้ค้างชำระจะออกจดหมายเตือน ถ้าไม่ได้ผลอีกคณะกรรมการจะออกเยี่ยมที่บ้าน เพื่อพูดคุยปัญหากับสมาชิกและหาแนวทางแก้ไข 3) ตั้งสมาคมเก็บศพละ 10 บาท ถ้าสมาชิกตายจะได้เงินจากสมาคมและถ้าสมาชิกเป็นหนี้กองทุนก็จะหักเงินตรงนี้มาใช้หนี้กองทุน โดยไม่คิดดอกเบี้ยเงินกู้ และ 4) อนุมัติสินเชื่อตามระเบียบของกองทุนอย่างเคร่งครัด...” ก็จะทำให้กองทุนเข้มแข็งได้และสมาชิกในชุมชนทุกคนก็จะมีความสุข

อำเภอที่ 6 7 กล่าวว่า “...ความเข้มแข็งด้านสินเชื่อ นั้น คือ ก่อนการให้สินเชื่อ กองทุนต้องทำการวิเคราะห์สถานะของสมาชิกก่อน เช่น การกู้ของสมาชิก ถ้ากู้ไปแล้วจะมีปัญหาในการชำระคืนหรือเปล่า รวมถึงการมีผู้ค้ำประกันที่ดี มีฐานะ...” หมายความว่า คณะกรรมการกองทุนต้องพิจารณาหรือวิเคราะห์ตัวผู้กู้ซึ่งก็คือสมาชิกเสียก่อนว่ามีความเหมาะสมหรือมีวัตถุประสงค์ในการกู้เงินและนำไปลงทุนจริงตามที่บอกหรือไม่ และพิจารณาผู้ค้ำประกันด้วย ซึ่งคณะกรรมการเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกันจะรู้จักและรับทราบข้อมูลคืออยู่แล้ว ยกเว้นว่าคณะกรรมการไม่ได้สนใจหรือไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการใช้เงินให้เกิดประโยชน์ ปล่อยกู้ตามสิทธิว่าทุกคนจะต้องได้รับเงินของรัฐอันนี้อันตรายมาก หลายกองทุนล้มละลายมามากแล้ว

อำเภอที่ 8 กล่าวเสริมต่อว่า “...กองทุนในอำเภอของตานั้น จะมีการเก็บเงินสวัสดิการสงเคราะห์สมาชิก ก็คือ เก็บศพละ 5 บาท เหมือนกันคือ ถ้าสมาชิกกองทุนเสียชีวิตลงก็จะนำเงินสวัสดิการตัวนี้มาหักชำระหนี้กองทุนก่อนที่จะเหลือก็คืนให้ทายาทต่อไป...” วิธีนี้ทำให้กองทุน

ยังได้รับเงินที่ปล่อยกู้คืนได้บ้างไม่มากนักน้อย ทำให้กองทุนมีเงินทุนหมุนเวียนให้คนอื่นกู้ยืมได้ต่อไป

อำเภอที่ 9 กล่าวว่า “...การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกองทุนนั้น ได้ทำเหมือนๆ หรือคล้ายๆ กับทุกกองทุนหรือทุกอำเภอที่กล่าวมา...”

อำเภอที่ 10 กล่าวว่า “...ความเข้มแข็งนั้น 1) ผู้นำเป็นตัวละครสำคัญ 2) การมีส่วนร่วมของสมาชิกก็เป็นสิ่งสำคัญ เช่น การเข้าร่วมประชุมประจำปี เพื่อสร้างแผนในการดำเนินงาน ตัวอย่างเช่น เงินกู้จะมีการประกาศที่ชัดเจนว่าแต่ละปีจะทำอะไร (จะให้เงินปล่อยเพื่อส่งเสริมให้ประกอบอาชีพอะไร) และ 3) ต้องใช้ระบบเข้ามาช่วย เช่น กองทุนมีการจัดระบบให้ตรงหรือเหมาะสมกับความต้องการของสมาชิก เช่น เงินฝากมี 14 ประเภท เงินกู้มี 10 ประเภท ซึ่งทั้งหมดนี้จะเป็นกลไกโดยอัตโนมัติที่ทำให้สมาชิกเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมได้เป็นอย่างดี...”

การศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชน โดยการวิเคราะห์เนื้อหาจากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยสามารถแสดงข้อมูลและสร้างข้อสรุปได้ 2 ข้อความใหญ่คือ 1) รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการออม และ 2) รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมหรือการให้สินเชื่อ ซึ่งมีรายละเอียดแสดงดังตารางข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อสรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับประเด็นสาระสำคัญในการตอบโจทย์การวิจัยที่ตั้งไว้ แสดงดังในตารางที่ 21

ตารางที่ 21 แสดงข้อมูลเชิงคุณภาพที่เป็นสาระสำคัญที่สรุปได้จากข้อมูลการสนทนากลุ่ม

ประเด็นสำคัญ	สาระสำคัญที่สรุปได้จากข้อมูล
1. รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการออม	
1.1 เหตุใดสมาชิกจึงนำเงินมาออมหรือสะสมทุนกับกองทุนน้อย สาเหตุน่าจะเกิดจากอะไร?	1. สมาชิกมีทัศนคติต่อคณะกรรมการรุ่นก่อนๆ ไม่ค่อยดี ทำให้ไม่ไว้วางใจกองทุนจึงเข้ามามีส่วนร่วมน้อย 2. สมาชิกไม่เชื่อมั่นในการดำเนินงานและการบริหารงานของคณะกรรมการ และสมาชิกในหมู่บ้านแบ่งแยกกลุ่มกันตามผู้นำ 3. สมาชิกทำการออมในรูปแบบการถือหุ้นน้อย เพราะหาว่า 1) หุ้นที่ถือจะถอนไม่ได้จะถอนได้เฉพาะเมื่อลาออกเท่านั้น และ 2) สมาชิกไม่กู้ก็ไม่ฝาก ไม่ออมด้วย

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ประเด็นสำคัญ	สาระสำคัญที่สรุปได้จากข้อมูล
	4. สมาชิกไม่รู้ว่าฝากแล้วจะได้รับประโยชน์อะไรจากการออม สมาชิกขาดจิตสำนึก ไม่เห็นความสำคัญของการออม นำเงินไปฝากกับสถาบันการเงินหลักอื่นๆ หรือสมาชิกเชื่อใจธนาคารมากกว่ากองทุน 5. กองทุนฯ ไม่มีการกำหนดนโยบาย ไม่มีการบังคับ หรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบกองทุนในการระดมทุนให้เพิ่มขึ้น 6. กองทุนมีการประชาสัมพันธ์ ส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการออมน้อย 7. คณะกรรมการไม่ช่วยกันทำงาน มีหลายคนแต่ทำงานไม่กี่คน 8. สมาชิกมีรายได้น้อย จึงไม่มีเงินเหลือมาฝากมาออมกับกองทุน ประกอบกับในหมู่บ้านมีแหล่งการออมหลายอย่างมากมาย เช่น สหกรณ์ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ฅาปนกิจ กลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ
1.2 รูปแบบหรือแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการออม	1. กองทุนต้องสร้างภาพลักษณ์ของตัวคณะกรรมการในการเป็นผู้นำที่ดี เสียสละ ซื่อสัตย์ อุทิศตนในการทำงานและรับบทบาทหน้าที่ 2. กองทุนต้องทำการสร้างความเชื่อมั่น ความน่าเชื่อถือ สร้างศรัทธา ในการบริหารงานของกองทุนอย่างโปร่งใส 3. กองทุนต้องบังคับใช้ระเบียบอย่างเคร่งครัดในเรื่องการระดมทุน การออมสัจจะ การออมทรัพย์ การถือหุ้น 4. กองทุนต้องทำการประชาสัมพันธ์ สร้างแรงจูงใจอย่างสม่ำเสมอให้สมาชิกเข้าใจว่าออมแล้วจะได้รับสิทธิพิเศษต่างๆ โดยกองทุนต้องชี้ให้สมาชิกเห็นถึงประโยชน์จากการออม เช่น 1) การได้รับสวัสดิการตั้งแต่การเกิด แก่ เจ็บ ตาย 2) การได้รับเงินกู้ และ 3) กองทุนนำเงินออมไปลงทุนต่อ โดยมีต้นทุนที่ต่ำกว่าการไปกู้ยืมจากแหล่งทุนภายนอก

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ประเด็นสำคัญ	สาระสำคัญที่สรุปได้จากข้อมูล
1.2 (ต่อ)	5. กองทุนใช้กลยุทธ์ “การกู้แบ่งออม” คือ การบังคับให้สมาชิกฝากเงินกับกองทุน เช่น ถ้าออมที่เปอร์เซ็นต์ถึงจะได้รับเงินกู้ได้ โดยการหักเงินกู้มาอมนั่นเอง วิธีการโดยการกำหนดระเบียบข้อบังคับใหม่ 6. กองทุนต้องสร้างวินัยทางการเงินให้กับสมาชิก เช่น การออมวันละบาท และมีการตั้งเป้าหมายในการออม พร้อมกับการให้รางวัลเป็นสิ่งจูงใจ 7. สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการร่วมประชุม วางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ในการดำเนินงานร่วมกัน
2. รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมและการให้สินเชื่อ 2.1 ในรอบ 1-2 ปีที่ผ่านมา ในภาพรวมนั้น กองทุนมีการคงอยู่หรือการรับสมาชิกใหม่เป็นอย่างไรบ้าง? และกองทุนเคยปฏิเสธการรับเป็นสมาชิกหรือไม่? และกองทุนมีรูปแบบใดในการพิจารณารับเข้าเป็นสมาชิกใหม่?	1. กองทุนมีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (เพราะถือเป็นเรื่องน่าใจในการรับเงินอุดหนุนจากรัฐ กลยุทธ์ก็คือทำการปรับระเบียบที่ว่า 1 ครวเรือนสมัครเป็นสมาชิกได้มากกว่า 1 คน) 2. กองทุนไม่เคยปฏิเสธการเข้าเป็นสมาชิก ถ้าเป็นไปได้ตามที่ระเบียบกองทุนกำหนดไว้ เช่น มีทะเบียนบ้านอยู่ในหมู่บ้านนั้นๆ แต่ถ้าจะกู้เงินต้องผ่านการพิจารณาคุณสมบัติจากคณะกรรมการเงินกู้ก่อน 3. กองทุนพิจารณาโดยยึดระเบียบ ข้อบังคับ ในการรับเข้าเป็นสมาชิกอย่างเคร่งครัด
2.2 สาเหตุของการเกิดปัญหาหนี้ค้างชำระของสมาชิกน่าจะเกิดจากอะไร?	1. สมาชิกนำเงินกู้ไปใช้ผิดวัตถุประสงค์หรือผิดประเภท ไม่ก่อให้เกิดรายได้ 2. สมาชิกขาดการมีวินัยทางการเงิน ไม่สะสมเก็บเงินหรือมีแต่ไม่ชำระ 3. สมาชิกคิดว่าต้องได้รับเงินกู้เพราะเป็นสิทธิของตนเองและเงินเป็นของรัฐที่ให้มา แต่เมื่อรับเงินกู้ไปแล้วไม่สามารถชำระหนี้คืนได้

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ประเด็นสำคัญ	สาระสำคัญที่สรุปได้จากข้อมูล
2.2 (ต่อ) แนวทางการแก้ไข ป้องกัน หนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้	4.แบบคำขอกู้ สอบถามไม่ละเอียดไม่รัดกุม ทำให้การพิจารณา การวิเคราะห์ผิดพลาด 5.ประธานหรือคณะกรรมการเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ไม่ยอมชำระหนี้ ทำให้สมาชิกไม่ชำระหนี้ตาม 6.คณะกรรมการไม่มีความรู้เรื่องกฎหมายในการติดตามหนี้และ การดำเนินคดี เอกสารสัญญาไม่สมบูรณ์ส่งฟ้องไม่ได้ 7.การเกิดภัยธรรมชาติ หรือปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ 1.การทำสัญญาปรับปรุงโครงสร้างหนี้ เช่น การขยายระยะเวลา การชำระหนี้ออกไป หรือการชำระหนี้เดิมแล้วทำสัญญาใหม่ 2.คณะกรรมการต้องหมั่น ไปเยี่ยมเยียนสมาชิกบ่อยๆ เพื่อ รับทราบพร้อมแก้ไขปัญหาร่วมกันทันที 3.ผู้ตรวจสอบภายใน ต้องมีความรู้ความสามารถ ปฏิบัติหน้าที่ได้ อย่างสมบูรณ์ 4.เครือข่ายกองทุนต้องเข้มแข็ง ทำการประชุมสัญจรอย่าง สม่ำเสมอ เพื่อทำการถ่ายทอดองค์ความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ใน การบริหารจัดการและร่วมในการแก้ไขปัญหา การให้ ข้อเสนอแนะต่างๆ 5.ขั้นตอนสุดท้ายคือ การขอใช้อำนาจศาลในการฟ้องดำเนินคดี แต่ไม่ใช่เรื่องง่ายเพราะ คณะกรรมการไม่มีความรู้เรื่องกฎหมาย ในการติดตามหนี้และการดำเนินคดี
2.3 รูปแบบการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งในด้านการ เข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม และการให้สินเชื่ออย่างมี ประสิทธิภาพ	1.กองทุนต้องมีผู้นำที่ดี เสียสละ ซื่อสัตย์ อุทิศตนในการทำงาน และรับบทบาทหน้าที่ของตน เพราะผู้นำเป็นตัวละครสำคัญมากที่สุด 2.สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกองทุน เช่น การเข้า ร่วมประชุมประจำปี ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์และ ร่วมประเมินผล ปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานต่างๆ

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ประเด็นสำคัญ	สาระสำคัญที่สรุปได้จากข้อมูล
2.3 (ต่อ)	3.การวิเคราะห์สินเชื่อต้องทำอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อลดความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นได้และอนุมัติสินเชื่อตามระเบียบของกองทุนอย่างเคร่งครัด และการมีผู้ค้ำประกันที่ดี
	4.คณะกรรมการต้องพิจารณาให้เงินกู้ตามความต้องการจริงๆหรือตามวัตถุประสงค์ที่จะนำไปใช้ประกอบอาชีพเพื่อก่อให้เกิดรายได้จริงๆ และจะต้องไม่ปล่อยเงินกู้ตามสิทธิ
	5.กองทุนต้องทำการติดตามหนี้อย่างสม่ำเสมอ เช่น การออกจดหมายเตือน คณะกรรมการออกเยี่ยมที่บ้าน เพื่อให้คำปรึกษาและหาทางแก้ไขร่วมกัน รวมถึงการมีแผนในการติดตามหนี้
	6.สร้างวินัยทางการเงินให้แก่สมาชิก เช่น การกำหนดหลักเกณฑ์เงื่อนไขโดยแจ้งให้สมาชิกทราบ เช่น การกำหนดค่าปรับตัวอย่างเช่น เงินกู้ 10,000 บาท ปรับ 50 บาท เกิน 10,000 บาท ปรับ 100 บาท และถ้าเป็นหนี้ครั้งต่อไปก็กู้ได้อีก
	7.กองทุนต้องมีระบบประกันความเสี่ยง เช่น 1) การประกันชีวิตแบบสะสมทรัพย์หรือทรัพย์มั่นคงกับธนาคารออมสิน หรือ 2) การเก็บเงินฌาปนกิจเมื่อเสียชีวิตก็หักชำระหนี้เงินต้นส่วนดอกเบี้ยอาจจะยกเว้นให้
	8.เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน ต้องหมั่นประชุมหารือกันบ่อยๆ เพื่อช่วยเหลือกันและกันในการป้องกัน แก้ไขปัญหาาร่วมกัน ช่วยกันคิดช่วยกันทำในการให้ข้อเสนอแนะหรือข้อเสนอแนะต่างๆ

ในตอนท้ายๆของการสนทนากลุ่มนั้น ประธานเครือข่ายในแต่ละอำเภอได้แสดงความรู้สึกลึกซึ้งและดีใจที่ได้มีโอกาสมานั่งคุยนั่งสนทนากลุ่มกัน โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆระหว่างกัน เพราะกองทุนหมู่บ้านในแต่ละอำเภอหรือในแต่ละแห่งนั้นมีวิธีการบริหารจัดการในการดำเนินงานในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนหรือการให้สินเชื่อที่ไม่เหมือนกัน พบเจอปัญหาที่แตกต่างกันไป แต่จุดมุ่งหมายของแต่ละกองทุนหมู่บ้านนั้นเหมือนกันนั่นก็คือ ต้องการให้กองทุนหมู่บ้านเป็นองค์กรการเงินชุมชนที่มุ่งให้สมาชิกมีเงินทุน

หมุนเวียนสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างอาชีพมีเงินหมุนเวียนในหมู่บ้านในชุมชนของตนเอง เพื่อให้สมาชิกและชุมชนมีความกินดีอยู่ดี หากมีปัญหาที่ร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระดับหมู่บ้าน ระดับตำบลและระดับอำเภอ อาจจะผ่านในรูปของเครือข่ายก็ได้ ดังนั้น การสนทนากลุ่มในครั้งนี้ ได้ค้นพบองค์ความรู้ในการได้แนวทางหรือรูปแบบในการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชน (กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง) ในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งที่เป็นธรรม เพื่อให้คนในชุมชนในแต่ละหมู่บ้านสามารถเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมได้ และเสริมสร้างให้กองทุนหมู่บ้านฯเป็นที่พึ่งพิงให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืนและเข้มแข็งต่อไป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักใหญ่ 3 ข้อ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการขององค์กรการเงินชุมชน 2) เพื่อศึกษาความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการออมและการให้สินเชื่อ ขององค์กรการเงินชุมชน และ 3) เพื่อศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการออมและการให้สินเชื่อขององค์กรการเงินชุมชน โดยทำการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research methods) ใช้แบบสัมภาษณ์ถามประชาชนกองทุนหมู่บ้านหรือผู้แทน จำนวน 345 กองทุน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research methods) โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งใช้ผู้ให้ข้อมูล คือ ประธานเครือข่ายระดับอำเภอ จำนวน 10 อำเภอ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ของการวิจัย โดยผลการวิจัยสามารถสรุปได้ 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพัฒนาการขององค์กรการเงินชุมชน

ผลการศึกษาวิจัยข้อมูลทั่วไปในการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชน (กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง) พบว่า กองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่ได้เริ่มเปิดดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 โดยจะเปิดทำการเดือนละครั้ง ซึ่งได้ดำเนินการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลแล้วทุกกองทุนและกองทุนที่เข้มแข็งได้ยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชนแล้ว จำนวน 25 กองทุน โดยจะได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจากธนาคารออมสินมากที่สุด

แหล่งเงินทุนของกองทุนหมู่บ้าน พบว่า ทุกกองทุนได้รับเงินอุดหนุนตามนโยบายรัฐบาล ส่วนแหล่งทุนจากภายในได้มาจากการระดมเงินทุนจากสมาชิก เช่น การออมสัจจะ การถือหุ้น ส่วนแหล่งทุนจากภายนอกได้มาจากการกู้ยืมจากธนาคารออมสินมากที่สุด

พัฒนาการด้านจำนวนสมาชิก ซึ่งเมื่อเริ่มก่อตั้งกองทุนหมู่บ้านจะมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 13-100 คน เฉลี่ย 122 คน ซึ่ง ณ ปัจจุบันจะมีสมาชิกทั้งหมด ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 101-200 คน เฉลี่ย 175 คน และมีคณะกรรมการอยู่ระหว่าง 9-11 คน เฉลี่ย 10.5 คน การระดมเงินทุนส่วนใหญ่ได้จากประเภทเงินออมสัจจะมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 80.58

ส่วนการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากทุกประเภทคือ ร้อยละ 3 ต่อปี อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ปกติ ร้อยละ 6.0 ต่อปี (ค่าฐานนิยม) และส่วนใหญ่กองทุนจะปล่อยเงินกู้เพื่อวัตถุประสงค์ด้านการค้าขายมากที่สุด จำนวน 321 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 93.04 รองลงมาคือ ด้านเกษตรกรรมและด้านบริการ ส่วนจำนวนสมาชิกที่กู้ยืมเพื่อนำไปใช้ ด้านเกษตรกรรมมากที่สุด จำนวนรวม 11,864.00 คน เฉลี่ยกองทุนละ 40.35 คน โดยมีจำนวนเงินรวม 294,078,119.70 บาท เฉลี่ยกองทุนละ 1,000,265.71 บาท ที่ทำการปล่อยเงินกู้ด้านเกษตรกรรม และสมาชิกมีการส่งใช้คืนเงินกู้ตามสัญญา (หนี้ปกติ) จำนวน 344 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 99.7 ค่าเฉลี่ยต่อกองทุนที่สมาชิกมีการส่งใช้คืนเงินกู้ตามสัญญา (หนี้ปกติ) จำนวน 78.03 คน โดยมีค่าเฉลี่ยจำนวนเงินที่ชำระต่อกองทุนที่สมาชิกมีการส่งใช้คืนเงินกู้ตามสัญญา (หนี้ปกติ) จำนวน 1,777,300.71 บาทต่อกองทุน

กองทุนหมู่บ้านฯมีผลประกอบการในรอบปีบัญชีที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ได้รับกำไรสุทธิ จำนวน 334 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 96.8 โดยมีค่าเฉลี่ย 122,867.62 บาทต่อกองทุน รองลงมาคือ ยังไม่ปิดบัญชีและผลประกอบการขาดทุนสุทธิ จำนวน 9 และ 2 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 2.6 และ 0.6 ตามลำดับโดยส่วนใหญ่จะนำมาจัดสรรเป็นค่าตอบแทนคณะกรรมการมากที่สุด จำนวน 32,346.38 บาทต่อกองทุน

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการออมและการให้สินเชื่อ

การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการออมและการให้สินเชื่อของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาความเข้มแข็ง จำนวน 7 ด้าน ซึ่งผลการศึกษาในแต่ละด้านมีดังนี้ 1) ด้านทุนทางสังคม พบว่า ระดับความเข้มแข็งด้านทุนทางสังคมของการออมและการให้สินเชื่อโดยรวม อยู่ในระดับมากทั้งคู่ โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.52 และ 3.56 ตามลำดับ 2) ด้านเครือข่าย พบว่า ระดับความเข้มแข็งด้านเครือข่ายของการออมและการให้สินเชื่อโดยรวม อยู่ในระดับมากทั้งคู่ โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.41 และ 3.42 ตามลำดับ 3) ด้านภาวะผู้นำ พบว่า ระดับความเข้มแข็งด้านภาวะผู้นำในการออมและการให้สินเชื่อโดยรวม อยู่ในระดับมากทั้งคู่ โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.65 และ 3.66 ตามลำดับ 4) ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า ระดับความเข้มแข็งด้านการมีส่วนร่วมในการออมและการให้สินเชื่อโดยรวม อยู่ในระดับมากทั้งคู่ โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.62 และ 3.66 ตามลำดับ 5) ด้านกระบวนการบริหารจัดการ พบว่า ระดับความเข้มแข็งด้านกระบวนการบริหารจัดการในการ

ออมและการให้สินเชื่อโดยรวม อยู่ในระดับมากทั้งคู่ โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.70 และ 3.74 ตามลำดับ 6) ด้านการออมและด้านการให้สินเชื่อ พบว่า ระดับความเข้มแข็งด้านการออมและการให้สินเชื่อโดยรวม อยู่ในระดับมากทั้งคู่ โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.41 และ 3.79 ตามลำดับ 7) ด้านสวัสดิการ พบว่า ระดับความเข้มแข็งด้านสวัสดิการโดยรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.82

โดยภาพรวมของระดับความเข้มแข็งของกองทุนหมู่บ้านฯ ด้านการออมและการให้สินเชื่อ อันประกอบด้วย ด้านทุนทางสังคม ด้านเครือข่าย ด้านภาวะผู้นำ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านกระบวนการบริหารจัดการ ด้านการออมและด้านการให้สินเชื่อ รวมถึงด้านสวัสดิการนั้น จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความเข้มแข็งโดยรวมทั้งหมด อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.61

ส่วนที่ 3 รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชน

ผลการศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชน โดยการวิเคราะห์เนื้อหาจากการสนทนากลุ่มสามารถแสดงข้อมูลและสร้างข้อสรุปได้ 2 ข้อความใหญ่ๆ ดังนี้

3.1 รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการออม ซึ่งโครงสร้างของประเด็นการสนทนาประกอบด้วย

3.1.1 เหตุใดสมาชิกจึงนำเงินมาออมหรือสะสมทุนกับกองทุนฯน้อย สาเหตุน่าจะเกิดจากอะไร? พบว่า 1) สมาชิกมีทัศนคติต่อคณะกรรมการรุ่นก่อนๆไม่ค่อยดี ทำให้ไม่ไว้วางใจกองทุนจึงเข้ามามีส่วนร่วมน้อย 2) สมาชิกไม่เชื่อมั่นในการดำเนินงานและการบริหารงานของคณะกรรมการ และสมาชิกในหมู่บ้านแบ่งแยกกลุ่มกันตามผู้นำ 3) สมาชิกมีรายได้น้อย จึงไม่มีเงินเหลือมาฝากมาออมกับกองทุน 4) สมาชิกทำการออมในรูปการถือหุ้นน้อย เพราะว่าถอนเงินที่ถือหุ้นคืนไม่ได้จะถอนได้เฉพาะเมื่อลาออกเท่านั้นและสมาชิกไม่กล้าไม่ฝากด้วย 5) สมาชิกไม่รู้ว่าฝากแล้วจะได้รับประโยชน์อะไรจากการออม สมาชิกขาดจิตสำนึก ไม่เห็นความสำคัญของการออม นำเงินไปฝากกับสถาบันการเงินหลักอื่นๆ 6) กองทุนฯไม่มีการกำหนดนโยบาย ไม่มีการบังคับหรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบกองทุนในการระดมทุนให้เพิ่มขึ้น 7) กองทุนมีการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้เกิดการออมน้อย 8) คณะกรรมการไม่ช่วยกันทำงาน มีหลายคนแต่ทำงาน

ไม่กี่คน และ 9) ในหมู่บ้านมีแหล่งการออมหลายอย่างมากมาย เช่น สหกรณ์ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ฌาปนกิจ กลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ

3.1.2 รูปแบบหรือแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการออม โดยให้สมาชิกกองทุนฯเข้ามามีส่วนร่วมในการออมให้มากขึ้น พบว่า 1) กองทุนต้องสร้างภาพลักษณ์ของตัวคณะกรรมการในการเป็นผู้นำที่ดี เสียสละ ซื่อสัตย์ อุทิศตนในการทำงานและรับบทบาทหน้าที่ 2) กองทุนต้องทำการสร้างความเชื่อมั่น ความน่าเชื่อถือ สร้างศรัทธา ในการบริหารงานของกองทุนอย่างโปร่งใส 3) กองทุนต้องยึดระเบียบ ข้อบังคับอย่างเคร่งครัดในเรื่องการระดมทุน การออม สัจจะ การออมทรัพย์ การถือหุ้น 4) กองทุนต้องทำการประชาสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอให้สมาชิกเข้าใจว่าออมแล้วจะได้รับสิทธิพิเศษต่างๆ โดยกองทุนต้องชี้ให้สมาชิกเห็นถึงประโยชน์จากการออม 5) กองทุนควรใช้กลยุทธ์ “การกู้แบ่งออม” คือ การบังคับให้สมาชิกฝากเงินกับกองทุนเมื่อต้องการเงินกู้ 6) กองทุนต้องสร้างวินัยทางการเงินให้กับสมาชิก และ 7) สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการร่วมประชุม ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์

3.2 รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม หรือการให้สินเชื่อ ซึ่งโครงสร้างของประเด็นการสนทนาประกอบด้วย

3.2.1 ในรอบ 1-2 ปีที่ผ่านมาในภาพรวมนั้น กองทุนฯมีการคงอยู่หรือการรับสมาชิกใหม่เป็นอย่างไรบ้าง? และกองทุนฯเคยปฏิเสธไม่รับใครเข้าเป็นสมาชิกบ้างหรือไม่? และกองทุนฯมีรูปแบบใดในการพิจารณาการรับเข้าเป็นสมาชิกใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ? พบว่า 1) กองทุนมีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง 2) กองทุนไม่เคยปฏิเสธการเข้าเป็นสมาชิก ถ้าเป็นไปตามที่ระเบียบกองทุนกำหนดไว้ และ 3) กองทุนพิจารณาโดยยึดระเบียบ ข้อบังคับ ในการรับเข้าเป็นสมาชิกอย่างเคร่งครัด

3.2.2 สาเหตุของการเกิดปัญหาหนี้ค้างชำระ (หนี้เสีย) ของสมาชิกกองทุนฯน่าจะเกิดจากอะไรบ้าง? พบว่า 1) สมาชิกนำเงินกู้อไปใช้ผิดวัตถุประสงค์หรือผิดประเภท ไม่ก่อให้เกิดรายได้ 2) สมาชิกขาดการมีวินัยทางการเงิน ไม่สะสมเก็บเงินหรือมีแต่ไม่ชำระ 3) สมาชิกคิดว่าต้องได้รับเงินกู้เพราะเป็นสิทธิของตนเองและเงินเป็นของรัฐที่ให้มา แต่เมื่อรับเงินกู้อไปแล้วไม่สามารถชำระหนี้คืนได้ 4) แบบคำขอกู้ สอบถามไม่ละเอียดไม่รัดกุม ทำให้การพิจารณา การวิเคราะห์ผิดพลาด 5) ประชานหรือคณะกรรมการเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ไม่ยอมชำระหนี้ทำให้สมาชิกไม่ชำระ

นี้ตาม 6) คณะกรรมการไม่มีความรู้เรื่องกฎหมายในการติดตามหนี้และการดำเนินคดี และ 7) การเกิดภัยธรรมชาติหรือปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ

ส่วนแนวทางการแก้ไข ป้องกันหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ พบว่า 1) คณะกรรมการต้องหมั่นไปเยี่ยมเยียนสมาชิกบ่อยๆ เพื่อรับทราบพร้อมแก้ไขปัญหาร่วมกันทันที 2) การทำสัญญาปรับปรุงโครงสร้างหนี้ เช่น การขยายระยะเวลาการชำระหนี้ออกไป หรือการชำระหนี้เดิมแล้วทำสัญญาใหม่ 3) ผู้ตรวจสอบภายใน ต้องมีความรู้ความสามารถ ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ 4) เครือข่ายกองทุนต้องเข้มแข็ง ทำการประชุมสัญจรอย่างสม่ำเสมอ และ 5) ขั้นตอนสุดท้ายคือ การขอใช้อำนาจศาลในการฟ้องดำเนินคดี

3.2.3 รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม และการให้สินเชื่ออย่างมีประสิทธิภาพ พบว่า 1) กองทุนต้องมีผู้นำที่ดี เสียสละ ซื่อสัตย์ อุทิศตนในการทำงานและรู้บทบาทหน้าที่ของตน 2) สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกองทุน 3) การวิเคราะห์สินเชื่อต้องทำอย่างมีประสิทธิภาพ 4) คณะกรรมการต้องพิจารณาให้เงินกู้ตามความต้องการจริงๆ หรือตามวัตถุประสงค์ที่จะนำไปใช้ประกอบอาชีพเพื่อก่อให้เกิดรายได้จริงๆ 5) กองทุนต้องทำการติดตามหนี้อย่างสม่ำเสมอ 6) สร้างวินัยทางการเงินให้แก่สมาชิก 7) กองทุนต้องแนะนำให้สมาชิกผู้กู้ทำประกันความเสี่ยง และ 8) การรับสมาชิกใหม่ กองทุนต้องพิจารณาโดยยึดระเบียบ ข้อบังคับในการรับเข้าเป็นสมาชิกอย่างเคร่งครัด คือการให้โอกาสทุกคนเข้ามาเป็นสมาชิกได้

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรทางการเงินชุมชนในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพัฒนาการขององค์กรการเงินชุมชน ความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการออม และการให้สินเชื่อและรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชน ซึ่งได้สรุปไว้ข้างต้นแล้ว แต่ผู้วิจัยใคร่หยิบยกประเด็นต่าง ๆ ที่น่าสนใจมาอภิปรายให้เห็นชัดมากยิ่งขึ้น ซึ่งผลการศึกษาวิจัยมีประเด็นอภิปรายดังนี้

1. จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพัฒนาการขององค์กรการเงินชุมชน พบว่า กองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่ได้เริ่มเปิดดำเนินการเมื่อปี พ.ศ. 2544 มีจำนวนสมาชิกเริ่มก่อตั้งเฉลี่ย

122 คน ซึ่ง ณ ปัจจุบันมีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 175 คนต่อกองทุน ส่วนจำนวนสมาชิกที่กู้ยืมเพื่อนำไปใช้ด้านเกษตรกรรมมากที่สุด จำนวนรวม 11,864 คน เฉลี่ยกองทุนละ 40.35 คน โดยมีจำนวนเงินรวม 294,078,119.70 บาท เฉลี่ยกองทุนละ 1,000,265.71 บาท และมีผลประกอบการในรอบปีบัญชีที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ได้รับกำไรสุทธิ จำนวน 334 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 96.8 โดยมีค่าเฉลี่ย 122,867.62 บาทต่อกองทุน เห็นได้ว่า กองทุนหมู่บ้านก่อตั้งมาหลายปีและมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องจนถึงทุกวันนี้มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นและปริมาณเงินหมุนเวียนในการปล่อยสินเชื่อก็เพิ่มขึ้นและการดำเนินงานได้รับกำไรสุทธิ ทั้งนี้ได้ยึดปรัชญาและหลักการสำคัญของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติในการก่อตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อให้สามารถช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการสร้างรายได้ สร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างเสริมสำนึกความเป็นชุมชนและท้องถิ่น ทำให้สมาชิกมีความอยู่ดีกินดีและเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ปัญหาความยากจน คือ ได้รับการขยายโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน โดยเชื่อว่าผู้กู้จะสามารถอาศัยเงินทุนดังกล่าวมาพาให้ตัวเองหลุดพ้นจากความยากจนได้ ซึ่งได้สอดคล้องกับแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร. มูฮัมหมัด ยูนุส ผู้ได้รับรางวัลโนเบลในสาขาสันติภาพในปี ค.ศ. 2006 ในเรื่องการแก้ปัญหาความยากจนของคนจนที่สุดในบังคลาเทศ โดยได้วางแนวคิดและดำเนินการบริหารจัดการผ่านธนาคารกรามัน ซึ่งธนาคารกรามัน เป็นธนาคารแห่งแรกของโลกที่ผู้กู้ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน ไม่มีการจำนองโดยเชื่อมั่นว่าคนยากคนจนไร้เงินทองแต่ไม่ไร้ความซื่อสัตย์ พิสูจน์ได้จากอัตราหนี้เสียของธนาคาร กรามันอยู่ในระดับต่ำทัดเทียมมาตรฐานธนาคารทั่วโลก (Yumus,1997) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรัชย์ กังวล (2555) เรื่องการศึกษาความเข้มแข็งและการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันการเกิดหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ของสถาบันการเงินชุมชน ในเขตภาคเหนือ และ สุรัชย์ กังวล (2556) เรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการอำนวยการเงินสินเชื่อของสถาบันการเงินชุมชน กรณีศึกษา: สหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่า สหกรณ์ได้ก่อตั้งมานานหลายปีและได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นและปริมาณเงินหมุนเวียนในการปล่อยสินเชื่อก็เพิ่มขึ้น โดยสหกรณ์ได้ยึดหลักการ อุดมการณ์และวิธีการสหกรณ์มาใช้ เพื่อให้สามารถช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีหัวใจของการดำเนินงานก็คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการอยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้องที่แสดงออกโดยการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างสรรค์ชีวิตที่ดีขึ้นสำหรับตนเองและชุมชน สมาชิกมีความอยู่ดีกินดีและ

สหกรณ์เป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งและช่วยแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชนเช่นกัน

2. ข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการออมและการให้สินเชื่อ ที่พบว่า ระดับความเข้มแข็งด้านการออมในตัวแปรกระบวนการบริหารจัดการ มีระดับความเข้มแข็งมากที่สุด โดยมีคะแนน 3.70 สะท้อนให้เห็นว่า กองทุนได้ให้ความสำคัญในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะในด้านการออม เนื่องจากจะเป็นการแสดงถึงการวางแผนระดมทุน การสร้างสำนึกของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการเป็นที่พึ่งของตนเองในการระดมทุน ซึ่งได้แก่ การถือหุ้น การออมสัจจะหรือการฝากเงินออมทรัพย์ เป็นต้น เพื่อนำไปเป็นทุนในการหมุนเวียนให้เกิดประโยชน์ เช่น การปล่อยกู้ให้แก่สมาชิกเพื่อนำเงินกู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ ในการสร้างรายได้ สร้างงาน สร้างอาชีพ ซึ่งการระดมทุนดังกล่าวจะเป็นการระดมทุนที่เสียต้นทุนต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับกรณีที่กองทุนต้องการระดมเงินทุนโดยการกู้ยืมจากแหล่งทุนภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการบริหารจัดการของ Henri Fayol และ Luther Gulick ที่มองหลักการภารกิจที่สำคัญของการจัดการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งงาน การประสานงานและการควบคุม นำไปเป็นแนวปฏิบัติต่างๆ ไปขององค์การ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพของการจัดการและฝ่ายบริหารจะต้องทำหน้าที่ที่จำเป็นเหล่านี้ ดังนั้นองค์การการเงินชุมชน (กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง) ต้องมีการศึกษาและนำกระบวนการบริหารจัดการมาใช้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบที่กล่าวว่า การบริหารจัดการเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน โดย ประจักษ์ ผลเรือง (2545) ที่พบว่า สาเหตุสำคัญที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านมากที่สุดคือ ระบบองค์การการบริหารจัดการ ซึ่งมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะอิทธิพลทางตรงถือว่ามีค่ามากที่สุด 1.51 และมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านระบบสมาชิกต่ำ -0.22

ส่วนระดับความเข้มแข็งในด้านการให้สินเชื่อ ในตัวแปรด้านการให้สินเชื่อ มีระดับความเข้มแข็งมากที่สุด โดยมีคะแนน 3.79 แสดงให้เห็นว่ากองทุนหมู่บ้านมีการกำหนดระเบียบ ข้อบังคับ ในการให้สินเชื่ออย่างเหมาะสม มีการจัดสรรจำนวนเงินกู้ยืมโดยต้องผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการเงินกู้ ซึ่งสมาชิกมีความพอใจต่อการได้รับเงินกู้เฉลี่ยต่อคน และคณะกรรมการมีการตรวจสอบ ติดตาม ควบคุมการใช้เงินกู้ อย่างจริงจัง ทั้งนี้เพื่อให้กองทุนหมู่บ้านเป็นองค์การการเงินชุมชนที่เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเร่งด่วนสำหรับ

ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรัชย์ กังวล (2556) เรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการอำนวยการเงินสินเชื่อของสถาบันการเงินชุมชน กรณีศึกษา: สหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่า การบริหารความเสี่ยงในการอำนวยการเงินสินเชื่อนั้นมีความสำคัญมาก ตั้งแต่การพิจารณาเงินกู้ การอนุมัติเงินกู้ การรับเงินกู้ การทำนิติกรรมสัญญา การจำนอง (ถ้ามี) การชำระหนี้ การติดตามหนี้และการแก้ไขหนี้เสีย การปรับปรุงโครงสร้างหนี้และการดำเนินคดี โดยมีระดับปฏิบัติการบริหารความเสี่ยงโดยรวมเท่ากับ 4.20 อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับแนวคิดของ สฤณี อาชวานันทกุล และปัทมาวดี โพชนุกูล (2557) ที่กล่าวว่า ความสำเร็จในการบริหารจัดการการเงินซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า สมาชิกมีสัจจะต่อตนเองในการออมและการคืนเงินกู้ ขยายไปสู่การแบ่งสรรเงินปันผลและจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกเมื่อมีผลกำไรจากการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนนั่นเอง

3. รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชน จากข้อค้นพบที่ได้รับจากการสนทนากลุ่มนั้น พบประเด็นที่สำคัญอยู่ประเด็นหนึ่งที่ผู้ให้ข้อมูลได้สรุปตรงกันและมีความคิดเห็นสอดคล้องกันมากที่สุด ในการได้รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งทั้งในด้านการออมและด้านการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมหรือการให้สินเชื่อ ก็คือ “กองทุนต้องทำการสร้างความเชื่อมั่น ความน่าเชื่อถือ สร้างศรัทธา ในการบริหารงานของกองทุน อย่างโปร่งใสกองทุนต้องมีผู้นำที่ดี เสียสละ ซื่อสัตย์ อุทิศตนในการทำงานและรับบทบาทหน้าที่ของตน” ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้นำกองทุนหมู่บ้านฯ ได้แก่ ประธานและคณะกรรมการบริหารกองทุน ประมาณ 7-15 คน นั้น ต้องเป็นบุคคลที่สมาชิกในชุมชนไว้วางใจ เชื่อถือ เพื่อให้บริหารงานของกองทุนอย่างโปร่งใสและสามารถอุทิศเวลาของตนเพื่อพัฒนาและบริหารงานกองทุนให้มีประสิทธิภาพ พร้อมกับการเป็นตัวอย่างที่ดีในการชำระหนี้ที่ตรงตามเงื่อนไขสัญญา ไม่เป็นผู้ฉีดยุติชำระหนี้เสียเอง ทำเป็นตัวอย่างที่ดีทั้งในการชำระหนี้และการออมเงินกับกองทุน เช่น การถือหุ้น การออมสัจจะอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งการมีผู้นำที่ดีและการพัฒนาผู้นำนั้นย่อมหมายถึงการทำให้กองทุนเกิดความเข้มแข็งเป็นที่พึงของชุมชนได้ในการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อ้อยทิพย์ เกตุจอม (2556) จากการทบทวนวรรณกรรมที่กล่าวว่า ลักษณะของชุมชนเข้มแข็งนั้น “สมาชิกของชุมชนต้องมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองได้” ซึ่งหมายความว่า กองทุนหมู่บ้านจะเข้มแข็งต่อไปอย่างยั่งยืนได้นั้น สมาชิกจะต้องมีความเชื่อมั่นและไว้วางใจต่อกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นอย่างยิ่งและ

คณะกรรมการหรือผู้นำกองทุนก็ต้องมีการบริหารงานที่สร้างความเชื่อมั่นให้แก่สมาชิกเกิดความไว้วางใจด้วยเช่นกัน การมีส่วนร่วมในการระดมทุนและการมีวินัยทางการเงินก็จะเกิดขึ้นได้ และสอดคล้องกับแนวคิดของ ชีระพงษ์ แก้วหาญ (2543: 50) จากการทบทวนวรรณกรรมที่กล่าวว่า ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนข้อหนึ่งที่ว่า “ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนขึ้นอยู่กับการมีผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกและชุมชน” ดังนั้น กองทุนหมู่บ้านจะเข้มแข็งได้ต้องมีผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกและชุมชนในการบริหารงานของกองทุนหมู่บ้าน นั่นเอง และสอดคล้องกับ ทฤษฎีองค์การสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ (theory of effective public organization) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2549: 111-123) ที่กล่าวว่า สถาบันการเงินชุมชนที่มีประสิทธิภาพเกิดจากองค์การเรียนรู้ (learning organization) หมายถึง การเป็นองค์กรที่แสวงหาความรู้อยู่เสมอ เป็นองค์กรที่คิดอย่างเป็นระบบมีกรอบความคิดอยู่เดิม ส่งเสริมสมาชิกให้พัฒนาตนเอง ส่งเสริมวิสัยทัศน์ร่วมกันและจัดการเรียนรู้เป็นทีม การเป็นองค์การเรียนรู้ทำให้้องค์การมีประสิทธิภาพ เพราะการมีความรู้มากเป็นที่มาของคุณภาพและเมื่อ้องค์การมีคุณภาพแล้วการทำงานก็ย่อมมีประสิทธิภาพตามมาด้วย ดังนั้น ถ้าหากคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและสมาชิกต่างเรียนรู้และเข้าใจถึงปรัชญาและหลักการสำคัญของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติอย่างลึกซึ้งแล้ว ย่อมทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของชุมชน เจ้าของกองทุน เกิดการมีจิตสำนึกสาธารณะในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการ ไม่สร้างปัญหาการคืนเงินล่าช้าหรือปัญหาหนี้เสียให้กับกองทุน สมาชิกได้รับประโยชน์ในส่วนที่ควรได้รับอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม กองทุนเกิดความเข้มแข็งสามารถดำเนินงานในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งที่เป็นธรรมให้แก่คนในชุมชนได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีข้อค้นพบสำคัญหลายประการ ผู้วิจัยใคร่มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบดูแลและส่งเสริมงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เช่น สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ควรพัฒนาสนับสนุนส่งเสริมการจัดทำคู่มือ 1) การบริหารจัดการด้านการออมและการให้สินเชื่อ และ 2) คู่มือการตรวจสอบภายใน

ให้แก่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

2. สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติและเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านจังหวัดเชียงใหม่ ควรให้ความสำคัญต่อการเพิ่มศักยภาพการบริหารจัดการหรือการดำเนินงานของกองทุน โดยเฉพาะ ประธานและคณะกรรมการ ควรเน้นด้านการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยการจัดประชุม จัดสัมมนา ฝึกอบรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการระดมทุน การออมต่างๆและการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและการแก้ไขหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ และให้ความรู้ในการบริหารจัดการในด้าน การวางแผน การจัดองค์การ การขึ้นนำและการควบคุม เนื่องจากผลการวิจัยที่พบว่า ความเข้มแข็งของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองนั้น หัวใจสำคัญจะอยู่ที่ผู้นำ ซึ่งก็คือประธานและคณะกรรมการกองทุนเป็นสำคัญมากที่สุด ซึ่งจะเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ในการบริหารงานให้โปร่งใส ให้สมาชิกเกิดความเชื่อมั่นและเข้ามามีส่วนร่วมกับกองทุนมากยิ่งขึ้นอันนำไปสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

3. สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติและเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านจังหวัดเชียงใหม่ ควรปลูกจิตสำนึกของคณะกรรมการและสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้ตระหนักและเรียนรู้ให้เข้าใจถึงปรัชญาและหลักการที่สำคัญของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติให้ลึกซึ้ง มีจิตสำนึกความเป็นชุมชนและท้องถิ่น การเป็นผู้กำหนดอนาคตและจัดการหมู่บ้านและชุมชนด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเอง มีการถือคุณประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชน สมาชิกมีการเข้ามาทำธุรกรรมต่างๆร่วมกับกองทุน โดยเฉพาะการระดมทุน โดยการถือหุ้น การออมจะอย่างสม่ำเสมอ มีการชำระหนี้ตรงตามเงื่อนไข เป็นต้น โดยสมาชิกคือเจ้าของกองทุนและกองทุนเป็นของสมาชิกทุกคน กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจะเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับการลงทุน เพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ เพิ่มรายได้และลดรายจ่าย และนำไปสู่การสร้างสวัสดิภาพ สวัสดิการหรือเกิดประโยชน์ส่วนรวมอื่นใดให้แก่ประชาชนอย่างแท้จริง

4. สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติและเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านทุกระดับ และกองทุนในแต่ละหมู่บ้านแต่ละชุมชนเมือง ควรทำการประกาศหรือประชาสัมพันธ์ สื่อสารกับสมาชิกหรือประชาชนในชุมชนในหมู่บ้านให้มากยิ่งขึ้น เกี่ยวกับการบริหารงานการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เกี่ยวกับปรัชญาและหลักการที่สำคัญของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่ากองทุนเป็นของทุกคนในชุมชน ต้องสร้างจิตสำนึก

ในการเป็นเจ้าของกองทุน เพื่อสร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่น ความเชื่อถือให้แก่สมาชิกให้เกิดความไว้วางใจ โดยเฉพาะการระดมทุน เช่น การถือหุ้น การออมสัจจะ เพราะถ้าสมาชิกขาดความเชื่อมั่นต่อกองทุนแล้ว ย่อมนำเงินไปฝากกับสถาบันการเงินอื่นๆที่มีความน่าเชื่อถือมากกว่า เป็นต้น และการกู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพ สร้างรายได้แล้วก็ต้องมีวินัยทางการเงิน โดยนำเงินมาชำระคืนให้กับกองทุนตามเงื่อนไขสัญญา เพื่อใช้เป็นเงินหมุนเวียนต่อไปอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสนทนากลุ่มในครั้งต่อไป ผู้วิจัยควรแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เช่น 1) กลุ่มประธานหรือคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน 2) กลุ่มประธานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน และ 3) กลุ่มสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลคือ ประธานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านในแต่ละอำเภอเท่านั้น ดังนั้น รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานนั้นเป็นมุมมองของผู้นำเครือข่ายระดับอำเภอเท่านั้น แต่ถ้าหากทำการวิจัยโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก ประธานหรือคณะกรรมการหรือสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน เป็นผู้ให้ข้อมูลในอีกมุมมองหนึ่งอันน่าจะเกิดประโยชน์หรือสะท้อนความคิดเห็นต่างๆได้ในฐานะผู้ใช้หรือผู้ที่ต้องการ การบริหารงานด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรมและการให้สินเชื่อของกองทุนหมู่บ้านอย่างหลากหลายมิติ

2. ควรทำการศึกษาวิจัยและพัฒนาขีดความสามารถของผู้นำ ซึ่งก็คือประธานและคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน โดยเฉพาะการดำเนินงานในด้านการออมและการให้สินเชื่อ เพื่อเป็นการศึกษาขีดความสามารถว่าอยู่ระดับใด และสามารถลดช่องว่างขีดความสามารถหรือมีการเพิ่มขีดความสามารถได้อย่างไรบ้าง ทั้งนี้เพื่อให้กองทุนมีผู้นำที่ดีสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและทำให้สมาชิกเกิดความเชื่อมั่น เชื่อถือต่อการบริหารงานและดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านยิ่งขึ้น

3. ควรศึกษาวิจัยรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานในด้านการออมและการให้สินเชื่อเชิงอนาคต ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการใช้การวิจัยเชิงอนาคตด้วยเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงความรู้ความจริงว่าในอนาคตอีก 5-10 ปีข้างหน้า กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองควรมีรูปแบบใดในการบริหารจัดการให้เหมาะสมกับกองทุนของตนเองอันจะนำไปสู่การควบคุม การป้องกันไม่ให้เกิดสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ และผลักดันให้เกิดสิ่งที่พึงประสงค์ในในอนาคตให้เป็นไปในแนวทางการบริหารจัดการที่ต้องการได้

เอกสารอ้างอิง

- กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. 2546. 1 ปี นโยบาย กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย
- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. 2547. การบริหารจัดการทุนแบบมีอาชีพ กรณีศึกษา กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง. กรุงเทพฯ : ไร่ไทยเพรส. 83 น.
- กลุ่มส่งเสริมพัฒนาธุรกิจด้านสินเชื่อ. 2553. คู่มือการบริหารสินเชื่อของสหกรณ์ภาคการเกษตร. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา http://www.cpd.go.th/cpd_download.html (30 สิงหาคม 2553)
- ชาย โพธิ์สิตา. 2549. ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. 2546. บทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาระบบสวัสดิการ สำหรับคนจนและ คนด้อย โอกาสในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย. 269 น.
- นันทกา นันทวิสัย. 2552. การศึกษาเปรียบเทียบภาวะการออมของครัวเรือนในภาคการเกษตรและ นอกภาคเกษตร. สารนิพนธ์ ศ.ม.(เศรษฐศาสตร์การจัดการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. 2543. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลัง นานาวิทยา.
- _____. 2546. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง. พิมพ์ครั้งที่ 9. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลัง นานาวิทยา.
- บุญช่วย อุ้นชัยศรี และจารุรัฐ จงพุดศิริ. 2548. รายงานการวิจัยพัฒนาการของกองทุนพัฒนา หมู่บ้านในเขตปฏิรูปที่ดิน ศึกษากรณีบ้านหนองตะครองใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา บ้านดง ยาง จังหวัดพิจิตร บ้านหนองเจ็กกวย จังหวัดอุทัยธานี และบ้านทุ่งสวรรค์ จังหวัดร้อยเอ็ด. กรุงเทพฯ: สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์.

- บุญชม ศรีสะอาด. 2542. วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- มยุรา สุขยิ่ง. 2548. การให้สินเชื่อการเกษตรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. ภาคนิพนธ์ปริญญาโท เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ราชกิจจานุเบกษา. 2547. ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. เล่มที่ 125 ตอนพิเศษ 38ง. ลว. 22 กุมภาพันธ์ 2547.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2549. สังคมวิทยาองค์กร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถณี อาชวานันทกุล และปัทมาวดี โพชนุกูล. 2557. คู่มือองค์กรการเงินชุมชน แนวทางการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ : กรุงเทพฯ.
- สุรัช กังวล. 2552. การบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถาบันการเงินชุมชน. ภาคนิพนธ์ปริญญาเอก ดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- _____. 2555. การศึกษาความเข้มแข็งและการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันการเกิดหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ของสถาบันการเงินชุมชนในเขตภาคเหนือ. โครงการวิจัยประจำปี 2554 มหาวิทยาลัยแม่โจ้ : เชียงใหม่.
- สุรัช กังวล และพล ศักดิ์กะทัศน์. 2556. การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการอำนวยการสินเชื่อของสถาบันการเงินชุมชน กรณีศึกษา : สหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่. โครงการวิจัยประจำปี 2556 มหาวิทยาลัยแม่โจ้ : เชียงใหม่.
- สุเมธี ทาวิชัย. 2546. การบริหารความเสี่ยงของธนาคารพาณิชย์ในเขตภาคเหนือ. การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโท บัณฑิตมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักพัฒนาธุรกิจสหกรณ์. 2549. คู่มือการบริหารสินเชื่อของสหกรณ์ภาคการเกษตร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2544. รายงานการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง. รายงานการวิจัยรัฐบาล สำนักสารนิเทศ : กรุงเทพฯ.

สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. 2556. คู่มือการดำเนินงาน โครงการเพิ่มทุน
กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ระยะที่ 3. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา
<http://www.villagefund.or.th/multimedia/atthamon/P3.pdf> (26 สิงหาคม 2556).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2546. แผนฯ 9 ฉบับประชาชน.
กรุงเทพฯ : บริษัท เมืองการพิมพ์ จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา [http://www.cpd.go.th/web-](http://www.cpd.go.th/web-deta/plan10/plan10.htm)
[deta/plan10/plan10.htm](http://www.cpd.go.th/web-deta/plan10/plan10.htm) (15 สิงหาคม 2556)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา [http://www.cpd.go.th/web-](http://www.cpd.go.th/web-deta/plan10/plan10.htm)
[deta/plan10/plan10.htm](http://www.cpd.go.th/web-deta/plan10/plan10.htm) (15 สิงหาคม 2556).

หัสติน อัครพงษ์สวัสดิ์. 2550. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ของธนาคารเพื่อ
เกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาอ้อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่. ภาคนิพนธ์ปริญญาโท
เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อ้อยทิพย์ เกตุเฒ. “การพัฒนาทุนทางสังคมและประชาคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของ
ชุมชน”. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา www.comdev.ricr.ac.th/ (22 สิงหาคม 2556).

อารมณห์ หรีาเดช. 2547. ผลกระทบของปัจจัยทางเศรษฐกิจต่อพฤติกรรมกรรมการออมผ่านในสหกรณ์
ออมทรัพย์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต จำกัด. คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต
: กรุงเทพฯ.

เอกพันธุ์ ภัทรสุพงศ์. 2550. การพัฒนาขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชน ในอำเภอ
หนองเรือ จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Yumus, M. 1997. นายธนาคารเพื่อคนจน. แปลจากเรื่อง Vers un monde sans pauvreté. โดย สฤณี
อาชวานันทกุล. กรุงเทพฯ: มติชน.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

รายชื่อผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

โครงการวิจัย “ศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรทางการเงิน
ชุมชนในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม”

นายขยยุทธ ไชยวงศ์	ประธานเครือข่ายอำเภอเมืองเชียงใหม่
นายสำเนียง ศรีวิชัย	ประธานเครือข่ายอำเภอเชียงดาว
นายปรการ แปงแก้ว	ประธานเครือข่ายอำเภอแม่แตง
นายชัยเทพ โปธา	ประธานเครือข่ายอำเภอแมริม
นายศรีเนียม มณีชัยกุล	ประธานเครือข่ายอำเภอสันป่าตอง
นายวีระ ค้างพันธ์	ประธานเครือข่ายอำเภอสารภี
นายสุเมธ แก้วหลวง	ประธานเครือข่ายอำเภอสันกำแพง
นายบุญเรือง ศิริ	ประธานเครือข่ายอำเภอสันทราย
นายวิฑูร มูลกิจชัย	ประธานเครือข่ายอำเภอหางดง
นายไวพจน์ นิสัยพรหมณ์	ประธานเครือข่ายอำเภอแม่อน

ภาคผนวก ข
ภาพการสนทนากลุ่ม

ภาพที่ 2 การสนทนากลุ่ม ตามโครงการวิจัย “ศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรทางเงินชุมชนในด้านการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม”